

Virkning av hjelpetiltak til barn og unge med innvandrerbakgrunn

- En studie av barnevernansattes forståelse

Delrapport 4 i prosjektet "Virkning av barnevernets hjelpetiltak"

Veronika Paulsen, Gro Ulset, Mari Bore Øverland, Margrete Aadnanes og Inger Oterholm

Mangfold og inkludering

Virkning av hjelpetiltak til barn og unge med innvandrerbakgrunn

- En studie av barnevernansattes forståelse

Delrapport 4 i prosjektet "Virkning av barnevernets hjelpetiltak"

Veronika Paulsen, Gro Ulset, Mari Bore Øverland, Margrete Aadna-nes og
Inger Oterholm

Adresse: Dragvoll allé 38 B, 7049 Trondheim

Telefon: 91 89 77 27

E-post: kontakt@samforsk.no

Web.: www.samforsk.no

Foretaksnr. NO 986 243 836

NTNU Samfunnsforskning
Januar 2024

ISBN: (trykk): 978-82-7570-743-5

ISBN: (web): 978-82-7570-742-8

Omslag: Shutterstock

Du har lov til:

Dele — kopiere, distribuere og spre verket i hvilket som helst medium eller format til et hvilket som helst formål, inkludert kommersielle.

Bearbeide — remixe, endre, og bygge videre på materialet til et hvilket som helst formål, inkludert kommersielle.

Lisensgiver kan ikke kalle tilbake disse frihetene så lenge du respekterer disse lisensvilkårene.

På følgende vilkår:

Navngivelse - Du må oppgi korrekt kreditering, oppgi en lenke til lisensen, og indikere om endringer er blitt gjort. Du kan gjøre dette på enhver rimelig måte, men uten at det kan forstås slik at lisensgiver bifaller deg eller din bruk av verket.

Ingen ytterligere begrensninger - Du kan ikke gjøre

bruk av juridiske betingelser eller teknologiske tiltak som lovmessig hindrer andre i å gjøre noe som lisensen tillater.

Notiser:

Du trenger ikke å rette deg etter lisensen for de deler av materialet som er falt i det fri eller der bruken er tillatt av etter lånereglene i åndsverkløven eller annen gjeldende rett.

Ingen garantier er gitt. Lisensen gir deg ikke nødvendigvis alle de tillatelsene som er nødvendig for din tiltenkte bruk. For eksempel kan andre rettigheter, som reklame-, personvern-, eller ideelle rettigheter, sette begrensninger på hvordan du kan bruke materialet.

[Les mer om kreditering på creativecommons.org](https://creativecommons.org)

Forord

Denne rapporten oppsummerer funnene fra ett av delprosjektene i prosjektet «Virkning av barnevernets hjelpetiltak». Prosjektet er et samarbeid mellom NTNU Samfunnsforskning og VID vitenskapelige høgskole, og gjennomføres på oppdrag fra Bufdir. Prosjektet består av 5 delprosjekter som omhandler virkning av 1) pålagte hjelpetiltak, 2) besøkshjem og støttekontakt, 3) nettverksmobilisering – familie- og nettverksorienterte tiltak, 4) tiltak til barn og unge med minoritetsbakgrunn og 5) COS-P. I tillegg skal det skrives en sammenfattende rapport som ser mer helhetlig på virkninger av barnevernets hjelpetiltak.

Denne delrapporten handler om barnevernansattes forståelse av virkning av hjelpetiltak til barn og unge med innvandrerbakgrunn. Rapporten er utarbeidet av Veronika Paulsen, Mari Bore Øverland, Margrete Aadnanes, Gro Ulset og Inger Oterholm. Andre deltakere i prosjektgruppen har også bidratt med intervjuer og gjennomgang av barnevernsmapper: Mari Dalen Herland, Margrete Aadnanes og Gunhild Regland Farstad (VID). I tillegg har Ida Fjærestad Utmo (NTNU Samfunnsforskning) jobbet med å tilrettelegge, gjennomføre og analysere data fra mappegjennomgangen i prosjektet.

Hjelpetiltak til barn og unge med minoritetsbakgrunn har i liten grad vært studert i tidligere forskning. Forskningen har i hovedsak studert samhandlingen og kommunikasjonen mellom barnevernet og foreldre, mens det har vært mindre fokus på konkrete tiltak og virkningen av disse. Hovedmålet med dette delprosjektet var derfor å belyse virkning av barnevernets hjelpetiltak til barn og unge med minoritetsbakgrunn. Utfordringer knyttet til rekruttering har imidlertid ført til at vi ikke har fått gjennomført intervjuer med barn, og heller ikke tilstrekkelig intervjuer med foreldre med minoritetsbakgrunn. Denne rapporten omhandler derfor kun barnevernansattes perspektiv på virkning av tiltak, som er innhentet gjennom observasjon på fagmøter, kvalitative intervjuer med ansatte og mappestudie av et utvalg barnevernsmapper. Samlet gir våre data grunnlag for å belyse barnevernansattes forståelser, praksis og deres vurdering av virkninger knyttet til tiltak til barn og unge med minoritetsbakgrunn. Barnevernansatte som er intervjuet har hatt lite eller ingen erfaring med å møte familier med samisk bakgrunn eller norske rom, som vi opprinnelig ønsket, og funnene i rapporten fokuserer derfor på barnevernets møte med familier med innvandrerbakgrunn.

Vi vil takke de ansatte i barnevernstjenestene som har stilt opp på intervju i en travel hverdag. Spesielt vil vi takke samarbeidskommunene i prosjektet, som har gitt oss mulighet til å være til stede og observere på møter og som har lagt til rette for at vi har hatt mulighet til å gjennomføre mappestudien. Takk også til Norsk Innvandrersforum, Organisasjon for Barnevernsforeldre, Romano Kher og NASAK for verdifulle innspill som har gitt oss større forståelse for tematikken.

Vi vil også takke alle som har vært med i referansegruppa til prosjektet: Caroline Myklebost, Jannicke Rosseland og Tuva Smedstad ved Landsforeningen for barnevernsbarn, Knut Oftung ved Likestillings- og Diskrimineringsombudet, Øivin Christiansen ved NORCE forskningsinstitutt, Hilde Lorentzen og Mona Bratberg Gaarde ved Grünerløkka barnevernstjeneste, Hilde Rakvaag ved Sør-Helgeland barnevernstjeneste, Mari Hagve og Frøydis Trædal barnevernstjenesten i Bærum og Bente Nederberg, Lillestrøm barnevernstjeneste. Takk for at dere har gitt gode innspill, stilt kritiske spørsmål og vist stort engasjement for prosjektet.

Vi vil også takke våre kontaktpersoner i Bufdir Hedvig Torvik, Ellen Galaasen, Elise Skarsaune og Marlene Lidström, for godt samarbeid og konstruktive innspill og diskusjoner underveis i prosjektet.

Trondheim/Oslo, januar 2024

Veronika Paulsen
Prosjektleder

Innhold

Forord	3
Innhold 5	
Sammendrag	7
1. Innledning	11
Juridisk innramming og statistisk kategorisering	12
Problemstillinger og forskningsspørsmål	13
Kultursensitivitet	14
Rapportens oppbygging	15
2. Metodisk tilnærming	17
Feltarbeid og intervju med ansatte i barnevernstjenestene	17
Mappekartlegging	19
Etiske hensyn	24
Analyse av kvalitative data	25
Studiens begrensninger og styrker	25
3. Forskning som belyser virkning av tiltak	27
Tiltak til barn og unge med minoritetsetnisk bakgrunn	28
Barnevernets forståelser i møte med familier med minoritetsetnisk bakgrunn	30
Møter mellom minoriteter og barnevernet	31
4. Funn fra intervjuer med ansatte om hjelpetiltak til familier med innvandrerbakgrunn	38
Ansattes beskrivelse av utfordringer og behov i familiene	39
Tilpasning av tiltak	40
Tilpasset foreldreveiledning?	51
5. Funn fra mappestudien	59
Bakgrunnsinformasjon	59
Støttekontakt	61
Besøkshjem	64
6. Barnevernansattes forståelser av omsorg og foreldreskap	68
Hvordan saksbehandlerne forstår familienes behov	74

7. Avsluttende diskusjon	77
Virkning av barnevernets hjelpetiltak til barn og unge med innvandrerbakgrunn	77
Hva forstås som kultursensitiv praksis?	81
Utnyttes barnevernstjenesten helhetlige tiltaksapparat i møte med familier med minoritetsbakgrunn?	84
Utvikling av tiltaksapparatet	86
8. Referanser	88
Vedlegg 1	95
Intervjuguide leder/saksbehandler/kontaktperson i barnevernstjenesten	95
Om konkrete tiltak (delprosjektene)	97
Vedlegg 2	100
Registreringsskjema barnevernsmappene	100

Sammendrag

Denne rapporten er en delrapport i prosjektet «Virkning av hjelpetiltak i barnevernet», og setter søkelys på virkning av hjelpetiltak rettet mot barn og unge med innvandrerbakgrunn. Det å dokumentere virkning av tiltak kan være både utfordrende og vanskelig, men anses som nødvendig for å vite om innsatsen som settes inn fra barnevernets side virker etter hensikten. Altså: Har tiltaket virket i henhold til det som var målsettingen med tiltaket da det ble iverksatt? I dette delprosjektet har vi studert virkning av tiltak til barn og unge med innvandrerbakgrunn, som i denne rapporten omfatter barn som selv har innvandret eller barn av en eller to foreldre som har innvandret til Norge. Rapporten bygger på kunnskapsoppsummering, feltarbeid, intervjuer med barnevernsansatte og analyse av barnevernsmapper.

Vi har sett på hvilke tiltak som iverksettes til barn og unge med innvandrerbakgrunn, og om dette skiller seg fra tiltaksprofilen til barn og unge uten innvandrerbakgrunn. I tillegg har vi studert hvorvidt det er forskjell i barnevernets tilnærming i familier med innvandrerbakgrunn kontra majoritetsetniske familier og hva slike forskjeller eventuelt består i. Dette har blant annet innbefattet å se på forhold som bruk av tolk og arbeid med tillit og relasjonsarbeid slik det beskrives av de ansatte. Med utgangspunkt i at familier med innvandrerbakgrunn oftere har lav inntekt/ lav sosioøkonomisk status, har vi også sett på om dette er en del av barnevernets forståelser og vurderinger i møte med familiene og hvordan dette eventuelt påvirker tiltak til og arbeid med målgruppen. Kultursensitivitet er en relevant tematikk i møte med målgruppen og vi har derfor rettet oppmerksomhet mot hvordan dette forstås, hva innholdet i en kultursensitiv praksis er og hvordan den artikuleres, samt hvordan både de profesjonelle og familiene opplever at samarbeidet fungerer.

Gjennom analysene fremstår det som tydelig at det benyttes lite egne eller spesielle tiltak til barn og unge med innvandrerbakgrunn, men at det i all hovedsak er de etablerte tiltakene og metodene som benyttes. Spørsmålet om egnede tiltak blir derfor like mye et spørsmål om hvorvidt de etablerte tiltakene i barnevernet er egnet for å møte utfordringene til barn, unge og foreldre med innvandrerbakgrunn, og på hvilken måte tiltakene eventuelt kan tilpasses eller justeres. I dette bildet er kommunikasjon, tillit og forståelser sentralt, og preger i stor grad ansattes

beskrivelser av hvordan de jobber med å justere tiltak slik at tiltakene skal passe til målgruppa.

Mange av de ansatte påpeker kommunikasjon og tolk som en gjennomgående utfordring, som også kan påvirke både hvilke tiltak som iverksettes og virkning av tiltakene. Mange ansatte opplever å streve med å forklare godt nok for foreldrene, og de legger vekt på å tilpasse informasjon og veiledning, både i form av bruk av tolk, gjentagende informasjon og det som beskrives som justering eller tilpasning av tiltakene. Denne justeringen beskrives både i arbeidet med veiledningstiltakene COS-P og PMTO, og i tiltaket «råd og veiledning». Justeringen eller tilpasningen handler i hovedsak om å prøve å benytte tolk, forklare vanskelige ord og å være mer konkret i veiledningen gjennom å bruke verktøy som film og rollespill, eller å veilede ut fra konkrete situasjoner. På grunn av disse utfordringene er det også vanskeligere å kvalitetssikre arbeidet og å vurdere virkningen av veiledningen, når det benyttes tolk.

Tiltakene besøkshjem og støttekontakt synes å ha samme målsetting og virkning for familier med innvandrerbakgrunn som for familier i kontakt med barnevernet generelt. Nettverksmobiliserende tiltak brukes i varierende grad i barnevernet, også overfor foreldre med innvandrerbakgrunn. Vår studie viser at hjelpebehovene til mange familier med innvandrerbakgrunn er til dels store, sammensatte og komplekse, noe som kan tilsi at nettverksmobiliserende tiltak i utgangspunktet hadde vært hensiktsmessige med tanke på å avhjelpe og styrke situasjonen til barna og foreldrene. I de 22 mappene som omhandler barn og unge med innvandrerbakgrunn er begrunnelsene «stressende livshendelser» og «familiens økonomi» oftere brukt, enn i de saksmappene hvor foreldre ikke har innvandrerbakgrunn. Av mappestudien fremgår det dessuten at de fleste barna bor sammen med én forelder, som regel mor, og at familiene med innvandrerbakgrunn gjerne har begrenset utvidet slekt og/eller privat nettverk rundt seg i det daglige. Vi finner at nettverksmobiliserende tiltak, hvor den utvidede slekt og/eller private nettverk mobiliseres, iverksettes i kun tre av de 22 sakene. Barnevernet synes dessuten sjelden å rekruttere besøkshjem i barnets familie eller nære nettverk.

Det kan være ulike og til dels sammensatte grunner til at barnevernet ikke iverksetter nettverksmobiliserende tiltak i familier som i utgangspunktet synes å være i behov for det. For familier med innvandrerbakgrunn ble det særlig vektlagt at det var nødvendig med gode tolker, og at manglende tillit til barnevernstjenesten kunne være en utfordring som påvirket arbeidet med nettverkstiltak. Samtidig uttrykker flere ansatte

som har erfaring med bruk av nettverkstiltak, at de har gode erfaringer med bruk av nettverksmøter for denne gruppen.

Selv om vi i dette prosjektet i hovedsak har hatt fokus på virkning av foreldreveiledningsprogrammet COS-P, har både intervjuene og mappestudien gitt noe kunnskap om andre veiledningstiltak. Erfaringene med bruk av COS-P i møte med familier med innvandrerbakgrunn er blandet. Barnevernsansatte gir uttrykk for at de er nødt til å tilpasse tiltaket og forteller at de opplever at foreldreveiledningsprogrammer som COS-P og PMTO ikke «passer helt». Dette kan knyttes til at tiltakene er utviklet ut fra en vestlig forståelse av barn, barndom og barneoppdragelse, som kan være lite gjenkjennelig for foreldre med et annet utgangspunkt. Det handler om integrert sosial og kulturell kunnskap og koder som foreldre med innvandrerbakgrunn ikke kan forventes å ha forutsetninger for å ha kjennskap til, på lik linje med majoritetsforeldre.

Med utgangspunkt i funnene ser vi at det er behov for veiledningstiltak som i større grad enn COS-P baseres på andre forståelser av barn og barndom enn den vestlig psykologiske forståelsen. Det synes med andre ord å være behov for å (videre)utvikle tiltak som i større grad kan hensynta ulike forståelser og samhandlingsmønstre, og som er basert på en mer fremtredende helhetlig tilnærming enn dagens veiledningstiltak, som i stor grad har fokus på samspill og tilknytning, og som har sitt utspring i vestlige og psykologiske forståelser av barn og barndom. “Grunnmodell for hjelpetiltak i kommunalt barnevern”, er slik et viktig arbeid, der familiens helhetlige situasjon vektlegges i arbeidet med hjelpetiltak.

I intervjuene hvor de barnevernsansatte forteller om sitt arbeid med minoritetsfamilier kommer det ikke tydelig til uttrykk hvordan ansatte forstår begrepet kultursensitivitet. Dette kan dels ha sammenheng med hvordan de ble spurt i intervjuene, men det kan også ha sammenheng med at hvilket meningsinnhold det har og hva en kultursensitiv praksis helt konkret er, ikke er så tydelig. Som beskrevet i rapporten, er det «å være nysgjerrig» noe flere barnevernsansatte beskriver som en tilnærming de tar i bruk i møte med foreldrenes kulturelle bakgrunner og omsorgsutøvelser. Denne tilnærmingen beskrives som det å være åpen for at det er flere måter å gjøre ting på, altså at det fins ulike omsorgspraksiser som ikke nødvendigvis er i tråd med «den norske» normen, men som ikke trenger å være noe dårligere.

De ansatte i barnevernet tilstreber å gi så god informasjon som mulig, da de opplever at foreldre med innvandrerbakgrunn ikke alltid forstår alt som skjer i barnevernssaken deres og i møter med saksbehandlere. Ansatte legger til rette på ulike måter for at foreldrene skal forstå, gjennom tolk og kulturtolk og gjennom å være nysgjerrig og stille spørsmål. Ansatte er opptatt av at familiene skal forstå den hjelpen barnevernet prøver å tilby, for å skape tillit og trygghet mellom barnevernet og familiene og for at barnevernet skal gjøre riktige vurderinger. I tillegg kommer det frem at barnevernansatte mener det er viktig at foreldrene har tilstrekkelig forståelse for barnevernets arbeid, for at de skal kunne gi god hjelp og for at foreldre skal kunne nyttiggjøre seg veiledning. Slik vi tolker dette, blir kultursensitiv praksis i stor grad forstått som å være opptatt av å lære om foreldrenes kulturelle bakgrunn og deres forståelse av foreldrerollen for å få en forståelse av deres omsorgspraksis og hvilke idealer som ligger til grunn for deres omsorgsutøvelse. Med andre ord søker de barnevernsansatte som tilstreber åpenhet og nysgjerrighet i møte med minoritetsforeldrene å forstå «de andres» kultur.

Med utgangspunkt i definisjonen av kultur som vi legger til grunn i denne rapporten, hvor vi er opptatt av at kultur ikke er noe statisk, men snarere et dynamisk og bevegelig fenomen, kan det være lite hensiktsmessig å fokusere utelukkende på en forståelse av «de andres» kulturelle bakgrunn. Dersom foreldre med innvandrerbakgrunn og deres omsorgspraksiser i hovedsak forstås i lys deres kulturelle bakgrunn, kan man – til tross for gode intensjoner – komme til å plassere dem i en kategori som fører til en begrenset forståelse og at man forstår problemene til familien som kulturelt betinget. Dersom en slik tenkning får for stor plass kan man risikere å ikke få øye på andre viktige aspekter som skaper utfordringer i familiens situasjon, slik som migrasjons- og minoritetsposisjoner, levekår og sosioøkonomiske forhold, diskriminering og rasisme. En kultursensitiv praksis handler om å være klar over at de «norske» normene for omsorgspraksiser også er kulturelle normer, at vi ikke kan forstå «de andre» fra en nøytral posisjon, men nettopp med utgangspunkt i den kulturelle konteksten vi selv representerer og er en del av. Dersom man ikke er bevisst at man har med seg kulturelle normer og preferanser inn i forståelsen og vurderingen av «de andre» er det en fare for at det barnevernsfaglige arbeidet kan få diskriminerende virkninger, selv om dette selvsagt aldri er intensjonen. Refleksivitet knyttet til egen kulturelle bakgrunn, og også perspektiver som klasseposisjon og kjønn, fremstår derfor som et sentralt element i en kultursensitiv praksis.

1. Innledning

Denne rapporten er en delrapport i prosjektet «Virkning av hjelpetiltak i barnevernet». Den overordnede problemstillingen i dette prosjektet er «Hva er virkningene av ulike hjelpetiltak?». Vi har studert virkningen av tiltakene besøkshjem og støttekontakt (Herland et al., 2023), nettverksmobilisering – familie- og nettverksorienterte tiltak (Oterholm et al., 2023) og COS-P (Farstad et al., 2023). I tillegg har vi studert pålagte hjelpetiltak (Paulsen et al., 2021). I denne delrapporten studerer vi virkning av hjelpetiltak rettet mot barn og unge med innvandrerbakgrunn. Mens de andre delrapportene har vært mer konsentrert om konkrete tiltak har altså denne rapporten en bredere tilnærming til tiltak, men er spisset til en bestemt målgruppe.

Dette delprosjektet omhandler tiltak for barn og unge med innvandrerbakgrunn. Ved utgangen av 2022 hadde 27 % av barna med barnevernstiltak innvandrerbakgrunn (Bufdir, 2023)¹. I denne statistikken defineres innvandrerbakgrunn som «barn som selv har innvandret eller er født i Norge med to utenlandsfødte foreldre». I tillegg hadde 15 % av barna med barnevernstiltak en norskfødt forelder og en utenlandskfødt forelder (Bufdir, 2022)². Dette er en gruppe som har fått lite oppmerksomhet i forskningen, men som også er overrepresentert i barnevernet (Berg et al., 2017). Overrepresentasjonen man finner i barnevernsstatistikken av barn med innvandrerbakgrunn er spesielt tydelig når det kommer til hjelpetiltak (Berg et al., 2017; Kojan & Storhaug, 2020; Drange et al., 2021). Denne rapporten omhandler både barn som selv har innvandret eller er født i Norge med to utenlandsfødte foreldre, og barn med en norskfødt og en utenlandskfødt forelder.

Det å ha innvandrerbakgrunn kan innebære spesifikke utfordringer knyttet til tilhørighet, utenforskap, transnasjonale bånd og tapsopplevelser (Rugkåsa et al., 2017), som kan påvirke hverdagen. Personer med innvandrerbakgrunn opplever i mange sammenhenger at deres kultur overses og usynliggjøres i møte med offentlige tjenester (Saus et al., 2018), og de kan oppleve møtet med barnevernet som fremmed og skremmende (Berg et al. 2017; Fylkesnes et al. 2015). Samtidig kommer det frem i forskning at det ofte beskrives lignende utfordringer i møter mellom barnevernet og den øvrige befolkningen (Paulsen et al., 2014; Kojan og Storhaug, 2020). Familier

1 [Statistikk og analyse | Bufdir](#)

2 [Barnevernstiltak blant barn med innvandrerbakgrunn \(bufdir.no\)](#)

og barn med innvandrerbakgrunn opplever både utfordringer på samme måte som andre grupper i møte med barnevernet, i tillegg til at det kan oppstå utfordringer som er spesifikke for deres situasjon.

Juridisk innramming og statistisk kategorisering

I Barnevernsloven (2021) som trådte i kraft 1. januar 2023 beskrives grunnlaget for hjelpetiltak i § 3-1³:

Når barnet på grunn av sin omsorgssituasjon eller atferd har et særlig behov for hjelp, skal barnevernstjenesten tilby og sette i verk hjelpetiltak for barnet og foreldrene. Hjelpetiltak skal være egnet til å møte barnets og foreldrenes behov og til å bidra til positiv endring hos barnet eller i familien.

Statistisk sentralbyrå skiller i registreringen av hjelpetiltak mellom «tiltak for å styrke foreldreferdigheter» (i noen sammenhenger omtalt som endringstiltak eller tiltak som er rettet mot foreldrene) og «tiltak for å styrke barnets utvikling» (i noen sammenhenger omtalt som kompenserende tiltak eller tiltak som er direkte rettet mot barnet). Dette er kategorier som er laget for statistiske formål, men i praksis kan tiltak som er kategorisert under det å styrke barnets utvikling også bidra til å styrke foreldreferdigheter, og motsatt. Det har de siste årene vært en dreining i tiltaksbruk mot tiltak for å styrke foreldreferdigheter, i hovedsak i form av ulike foreldreveiledningstiltak (bl.a. Christiansen et al., 2015; Drange et al., 2021; Kojan & Storhaug, 2021). Dette kommer også frem i rapporten «Barnevernets forståelser av familier med langvarig lav sosioøkonomisk status» (Kojan & Storhaug, 2021), som viser at de fleste ansatte oppfatter at det er tiltak som retter seg mot å styrke foreldreferdigheter som er barnevernets hovedansvar (Paulsen et al., 2021).

Et viktig spørsmål i dette prosjektet er hvordan barnevernets tiltak er egnet for å ivareta barnets etniske, kulturelle, språklige og religiøse bakgrunn, og barnevernsloven § 1-8 er derfor spesielt relevant:

§ 1-8 Barns kulturelle, språklige og religiøse bakgrunn
Barnevernet skal i sitt arbeid ta hensyn til barnets etniske, kulturelle, språklige og religiøse bakgrunn i alle faser av saken. Samiske barns særskilte rettigheter skal ivaretas.

³ Prosjektet ble i hovedsak gjennomført mens barnevernsloven av 1992 var gjeldende. Grunnlaget for hjelpetiltak er i liten grad endret, og det henvises derfor til gjeldende barnevernslov av 2021.

Spørsmålet om hvordan barnevernet ivaretar denne rettigheten har vært mest belyst i forskning som omhandler barn som plasseres utenfor hjemmet, men er også relevant når det er snakk om hjelpetiltak og hvordan tiltak innrettes overfor både barn og foreldre med minoritetsetnisk bakgrunn.

Problemstillinger og forskningsspørsmål

Den overordnede problemstillingen i dette prosjektet er «Hva er virkningene av ulike hjelpetiltak?». Det å dokumentere virkning av tiltak kan være både utfordrende og vanskelig, men anses som nødvendig for å vite om innsatsen som settes inn fra barnevernets side virker etter hensikten. Altså: Har tiltaket virket i henhold til det som var målsettingen med tiltaket da det ble iverksatt?

I dette delprosjektet har vi studert virkning av tiltak til barn og unge med innvandrerbakgrunn, som i denne rapporten omfatter barn som selv har innvandret eller barn av en eller to foreldre som har innvandret til Norge. Da vi planla prosjektet hadde vi mål om også å inkludere nasjonale minoriteter, men på grunn av utfordringer med rekruttering er denne gruppen ikke inkludert i studien. I studien har vi dermed sett på hvilke tiltak som iverksettes til barn og unge med innvandrerbakgrunn, og om dette skiller seg fra tiltaksprofilen til barn og unge uten innvandrerbakgrunn. I tillegg har vi studert hvorvidt det er forskjell i barnevernets tilnærming i familier med innvandrerbakgrunn kontra majoritetsetniske familier og hva slike forskjeller eventuelt består i. Dette har blant annet innbefattet å se på forhold som bruk av tolk og arbeid med tillit og relasjonsarbeid slik det beskrives av de ansatte. Med utgangspunkt i at familier med innvandrerbakgrunn oftere har lav inntekt/lav sosioøkonomisk status (Kojan & Storhaug, 2021), har vi også sett på om dette er en del av barnevernets forståelser og vurderinger i møte med familiene og hvordan dette eventuelt påvirker tiltak til og arbeid med målgruppen.

Kultursensitivitet er en relevant tematikk i møte med målgruppen og vi har derfor rettet oppmerksomhet mot hvordan dette forstås, hva innholdet i en kultursensitiv praksis er og hvordan den artikuleres, og hvordan både de profesjonelle og familiene opplever at samarbeidet fungerer. I tillegg til det overordnede spørsmålet om virkning av tiltak, har sentrale forskningsspørsmål i dette delprosjektet vært:

- Treffer barnevernets hjelpetiltak minoritetsetniske familiers behov (i den grad disse er knyttet til minoritetsspesifikke aspekter)?
- Hvilke forståelser og perspektiver reflekteres i barnevernsansattes vurderinger

og beskrivelser av familiene, og hvilken betydning har dette for valg av hjelpetiltak?

- Hva forstås som kultursensitiv praksis? Inkluderes for eksempel bevissthet om rasisme og diskriminering i slik praksis?
- Hvordan jobber barnevernet med tillits- og relasjonsbygging?
- Hvilke forståelser av barndom, foreldreskap og omsorg for barn kommer til uttrykk i dokumentene, og i intervjuene med barnevernansatte?

Familier med minoritetsetnisk bakgrunn er sammensatt langs en rekke dimensjoner. Betegnelsen minoritetsetnisk er en samlebetegnelse som grupperer mennesker basert på deres bakgrunn fra et bestemt land, felles språk, og/eller religiøs tilknytning (Sommerfeldt, Hauge og Øverlien 2014, s. 15). Likevel er det en sammensatt gruppe som kommer fra en rekke ulike land, de snakker ulike språk, og de har forskjellige livssyn, kulturell bakgrunn og etnisk tilhørighet. Noen har alltid vært her (den samiske befolkningen), mens andre har kortere botid i Norge og har kommet som arbeidsinnvandrere, flyktninger eller i forbindelse med familiegjenforening. De har ulik sosioøkonomisk status, de lever i forskjellige familiekonstellasjoner og de har varierende helsesituasjon. Altså er det viktig å være bevisst at det er store variasjoner også innad i gruppa «familier med minoritetsetnisk bakgrunn», noe som gjør at det er utfordrende å studere virkning av tiltak da dette er en heterogen gruppe.

Kultursensitivitet

I dette prosjektet har kultursensitivitet vært et gjennomgående tema. Mye av debatten om barnevern og etniske minoriteter har dreid seg om kulturforskjeller og barnevernets manglende kulturforståelse og kultursensitivitet (Berg et al., 2017; Rugkåsa et al., 2017; Rugkåsa, 2021; Rugkåsa & Ylvisaker, 2019). I den nye barnevernsloven av 2021 understrekes behovet for å utvikle et *kultursensitivt barnevern* og det er en forventning om at både barnevernet og andre deler av tjenesteapparatet skal være i stand til å møte mennesker med minoritetsetnisk bakgrunn på en åpen og fordomsfri måte.

Qureshi (2005) beskriver at kultursensitivitet handler om å være oppmerksom på og å ta hensyn til kulturelle forskjeller i tilnærmingen til andre mennesker. Dette innebærer å forstå handlingsmønstrene til den andre i kontekst av den kulturelle bakgrunnen de kommer fra (Qureshi, 2005). Forståelse av kultursensitivitet vil ha sammenheng med forståelse av «kultur», som også har ulike definisjoner. Vi legger til grunn en dynamisk kulturforståelse når vi analyserer data i dette prosjektet. Det

betyr at vi ser på kultur som samfunnsskap og dynamisk, og at kultur kontinuerlig skapes, vedlikeholdes og endres i samhandling med andre mennesker. Dette er i tråd med forståelsen til Rugkåsa, Ylvisaker og Eide (2017) som definerer kultur som «et system av kunnskap, ideer, verdier, regler som ligger bak hva vi gjør, og som uttrykkes gjennom det vi gjør» (s. 26). De beskriver at det å ha god kulturkompetanse vil legge et grunnlag for respekt for andres kulturer og evnen til å kommunisere med dem. Dette inkluderer å være bevisst sin egen bakgrunn, og kunne reflektere over egne perspektiver for å ha bedre forutsetninger for å forstå andres perspektiver og livssituasjoner (Rugkåsa et al., 2017). Det er dette vi forstår med *kultursensitivitet* i denne rapporten.

Samtidig understrekes det i forskningen på feltet at det kan være en fare i å ha både for mye og for lite kulturfokus (Berg et al., 2017; Bredal, 2009; Paulsen et al., 2014; Rugkåsa et al., 2017). Det første kan føre til at vi aksepterer forskjellig praksis overfor barn med og uten innvandrerbakgrunn og begrunner det med kultur. En slik praksis kan resultere i at barn og unge lever under forhold som vi ikke ville godta for andre barn og unge, uten samme bakgrunn, som igjen vil innebære en diskriminerende praksis. Det andre ytterpunktet er vurderinger som ser bort fra kulturelle forskjeller og dermed står i fare for å utøve en *etnosentrisk* praksis. Slik praksis vil også ha diskriminerende virkninger, da man ikke vil ta hensyn til forhold som er unike og viktige for det enkelte barn og den enkelte familie (Berg & Paulsen, 2020).

Kultursensitiv praksis handler, slik vi ser det, ikke bare om kultur. Det handler også om å forstå «hele mennesket» - både den individuelle historien, kulturen, levekår og livssituasjon (Berg et al., 2017) og å møte, kommunisere og samarbeide med mennesker med ulike klassebakgrunn, kjønn og andre perspektiver. Det vil si at forskjeller langs sosioøkonomiske og sosiokulturelle dimensjoner vil gjøre seg gjeldende, uavhengig av minoritets- eller majoritetsetnisk bakgrunn (Aadnanes, 2017). Ulike forståelser knyttet til kjønnsroller og foreldreskap vil også kunne gjøre seg gjeldende på tvers av etnisitet og klasse. Med dette utgangspunktet vil kultursensitivitet i praksis fortone seg svært likt en generell sensitiv praksis, som hensyntar det unike og spesifikke i hver enkelt familie.

Rapportens oppbygging

Rapporten består av sju kapitler. Etter denne innledningen følger et kapittel hvor vi beskriver metodiske tilnærminger i studien samt utvalg og analytisk tilnærming. I kapittel 3 har vi samlet tidligere forskning som er relevant for å belyse virkning av

hjelpetiltak til barn og unge med minoritetsbakgrunn. Deretter følger tre empiriske kapitler (kapittel 4-6) som er basert på analyse av intervjuer og barnevernsmapper. Det fjerde kapitlet handler om tiltak til barn og unge med innvandrerbakgrunn, det femte presenterer funn fra mappestudien og det sjette omhandler barnevernansattes forståelser av omsorg. I det siste kapitlet diskuterer vi funnene opp mot tidligere forskning samt problemstillingene og forskningsspørsmålene i prosjektet.

2. Metodisk tilnærming

Denne studien om virkninger av tiltak til barn og unge med innvandrerbakgrunn bygger på flere ulike metodiske tilnærminger. Vi har gjort en litteraturgjennomgang for å identifisere relevant forskning på området. Videre har vi gjennomført kvalitative intervjuer med ansatte i et utvalg barnevernstjenester. I intervjuene har det vært hovedfokus på de spesifikke tiltakene og områdene prosjektet omhandler, men vi har også stilt spørsmål om det generelle hjelpetiltaksarbeidet, samt de spesifiserte målgruppene i prosjektet. Studien bygger i tillegg på et feltarbeid i tjenestene der vi har deltatt på ansattes drøftingsmøter og gjennomgått saksmapper.

I prosjektet “Virkning av barnevernets hjelpetiltak” har vi også vært opptatt av å få frem barn, unge og foreldres erfaringer. Vi har brukt ulike tilnærminger for å rekruttere disse gruppene og har prøvd å gå ulike veier for å sikre deltakelse, men har dessverre ikke lyktes med å få intervjuet barn, og vi har kun intervjuet 1 forelder med innvandrerbakgrunn. Med bakgrunn i dette har vi i denne rapporten kun presentert ansattes perspektiver på virkninger av hjelpetiltak til barn og unge med innvandrerbakgrunn. I rekruttering av kommuner har vi også gjort gjentatte forsøk og brukt ulike metoder for å inkludere barnevernansatte som har erfaring med å møte samiske familier og norske rom, men dette har vist seg å være svært utfordrende. Vi har tatt kontakt med kommuner og tjenester som vi vet har erfaring med å møte samiske familier og norske rom, men har ikke lyktes å få disse med i prosjektet. Vi har også fått hjelp fra organisasjoner og barnevernstjenester som ved henvendelser har vært positive og sagt seg villige til å delta, men det har likevel ikke vært mulig å få konkrete avtaler om intervjuer. Vi er usikre på hva som er årsaken til dette, men vurderer at det i fremtidige prosjekter vil være nødvendig å inngå et tettere samarbeid med organisasjoner og tjenester som jobber med disse målgruppene, og at de må involveres fra utformingen av prosjektet for å være sikre på at de problemstillingene som skal belyses oppleves relevant. I det videre redegjøres det for de ulike metodiske tilnærminger.

Feltarbeid og intervju med ansatte i barnevernstjenestene

Datainnsamlingen i dette prosjektet er gjennomført i perioden høsten 2020 til våren 2023. I prosjektet har vi hatt et hovedsamarbeid med seks barnevernstjenester, som representerer en variasjonsbredde både med tanke på størrelse på tjenestene,

geografisk beliggenhet og organisering. Tjenestene vi samarbeidet med var lokalisert i Nord-, Midt- og Øst-Norge. Kommunene som barnevernstjenestene ligger i, omfatter fra ca. 2000 til over 100 000 innbyggere. Flere av tjenestene er interkommunale og inkluderer små kommuner. I tjenestene var det fra 16 til over 100 ansatte. Tjenestene representerer ulik organisering med generalistorganisering i de mindre tjenestene til inndeling i team med undersøkelse, hjelpetiltak og omsorgstiltak. I noen av tjenestene er det også egne familieveiledere som arbeider med oppfølging av familier. I samarbeidskommunene deltok vi som forskere på flere fagmøter i løpet av prosjektperioden, med mål om å få økt kunnskap og forståelse for hvordan barnevernstjenesten arbeidet med tiltakene, herunder hvilke vurderinger som gjøres ved iverksettelse av tiltak, hvordan de vurderer behov for tiltak og hvordan de vurderer virkning av tiltakene. Disse møtene var i starten fysiske møter, men flere gikk senere over til å bli digitale møter grunnet pandemisituasjonen. Totalt deltok vi på 18 slike møter i disse seks kommunene. Gjennom disse møtene fikk vi et innblikk i barnevernets arbeid og organisering, og vi fikk også innsikt i hvem det var mest aktuelt å intervju i prosjektet. I valg av ansatte-informanter ble det lagt vekt på at de skulle ha erfaring med hjelpetiltak og de aktuelle tiltakene som undersøkes i prosjektet.

For å få tilstrekkelig informasjon om de konkrete tiltakene og variasjonen i hjelpetiltaksarbeidet, så vi behov for å inkludere informanter fra flere kommuner enn hovedsamarbeidskommunene. Vi kontaktet da kommuner vi fikk kjennskap til benyttet de ulike tiltakene vi skulle studere og inkluderte ytterligere seks kommuner. Disse kommunene varierer også i størrelse fra ca. 3000 innbyggere til over 50 000, med fra under fem ansatte til over 70. Kommunene representerer også flere deler av Norge. Hovedsamarbeidskommunene var utgangspunkt for gjennomgangen av mapper, og vi har derfor valgt å anonymisere kommunene vi har samarbeidet med. Mappekartleggingen bygger på særlig sensitive persondata og anonymisering av kommunene er et ledd i å sikre tilstrekkelig anonymisering.

Generelt er det vanskelig å si om bredden i kommuner gir et representativt bilde av praksis knyttet til de ulike tiltakene. Imidlertid fremstår erfaringene å representere en variasjon i hvordan tiltak brukes og omfang av bruk. Dette gjenspeiler en faktisk variasjon som eksisterer i barnevernstjenestenes arbeid generelt, og med de tiltakene som det fokuseres på i dette prosjektet.

Totalt er det gjennomført 36 intervjuer med til sammen 85 ansatte i barnevernstjenester fra 12 ulike kommuner. De fleste intervjuene ble gjennomført som gruppeintervjuer, men det var også noen individuelle intervjuer. Det at flere deltok i intervjuene ga en bredde i erfaringer om de ulike tiltakene. Intervjuguiden til de ansatte (vedlegg 1) omhandlet alle hjelpetiltakene vi skulle undersøke i hele prosjektet. Den handlet om kjennetegn ved familier som mottar hjelpetiltak, innhold i og gjennomføring av tiltakene som undersøkes i prosjektet, målgruppene for prosjektet, virkning av tiltakene samt forhold knyttet til de gjennomgående temaene om medvirkning, kultursensitivitet og arbeid med familier med minoritetsetnisk bakgrunn.

Intervjuene med ansatte ble gjennomført både på barnevernkontorene og digitalt, på grunn av situasjonen rundt Covid-19. Alle informantene var opptatt av å formidle sine erfaringer og bidra til økt kunnskap om tiltakene. I alle intervjuene ble det gjort lydopptak som så ble transkribert. I presentasjon av sitater i rapporten er disse justert til en skriftlig form ved å ta bort ord som «likksom», «ikke sant», “mm” osv., da det er meningsinnholdet som er viktig i denne studien. Muntlige utsagn kan virke usammenhengende og lite reflektert i en skriftlig tekst (Kvale & Brinkmann, 2009). Når muntlig tale skal gjengis i en skriftlig rapport, er det derfor viktig å gjengi den i et skriftlig språk.

Mappekartlegging

Som en del av studien har vi også studert et utvalg barnevernsmapper. Formålet med dette var i hovedsak å studere virkningene av de utvalgte hjelpetiltakene. Barnevernets saksmapper er underlagt taushetsplikt og inneholder sensitive data. For å få tilgang til mappene ble det søkt Bufdir om fritak for taushetsplikten. Rådet for taushetsplikt og forskning uttalte seg og anbefalte søknaden, og fritak ble innvilget fra Bufdir med vedtak av 26.1.21. I dette arbeidet ble prosjektet også meldt til NSD, prosjektnummer 108629, og det ble gjort en personvernkonsekvensvurdering ved begge forskningsinstitusjonene. Forskerne som gjennomførte mappekartleggingen, underskrev alle egen taushetserklæring. Data fra studien ble anonymisert direkte, men også sendt til en sikker server.

Barnevernstjenestene i kommunene ble bedt om å velge ut saker med hjelpetiltakene støttekontakt, besøkshjem, COS-P og nettverkstiltak. De ble videre bedt om å finne saker med vedtak ca. 2 år tilbake i tid, nærmest mulig 1.1.20. Barnevernstjenestene gjorde et omfattende arbeid med å tilrettelegge for gjennomgang av saker. Det

totalt utvalget i mappestudien består av 88 barnevernsmapper. 22 av disse mappene omfatter tiltak til barn og unge med innvandrerbakgrunn. Ingen av mappene omfatter barn med samisk bakgrunn eller norske rom. Det å få et tilfeldig utvalg, samtidig som det skal dekke en rekke ulike tiltak og målgrupper, har vært en utfordring i prosjektet. At utvalget av saker ikke omfatter barn med samisk bakgrunn eller norske rom kan også ha sammenheng med hvor vi rekrutterte mapper og at det i disse tjenestene var få familier i disse målgruppene, og at de dermed ikke var en del av utvalget da vi la opp til denne måten å velge ut saker på. Funn som gjelder besøkshjem, støttekontakt, COS-P og nettverkstiltak er publisert i egne delrapporter (Herland et al., 2023; Oterholm et al., 2023; Farstad et al., 2023).

I gjennomgangen av sakene fulgte vi familiene fra ca. to år tilbake i tid (2020) og fremover til i dag (2022), eller til saken ble avsluttet. I praksis viste det seg at de tiltakene som gjaldt ca. 1.1.2020, i flere saker var vedtatt tidligere enn i 2020. Begrunnelser for tiltak lå da i tidligere vedtak, mens videre oppfølging og evt. justering av tiltakene fremgikk av evalueringer og endrede tiltaksplaner. Sakene som utgjør empirien i denne delrapporten, er alle saker fra det totale materialet, som ble registrert som “Relevant for følgende målgruppe(r) i prosjektet: “Foreldre med innvandrerbakgrunn”, totalt 22 saker.

Mappene inneholdt til dels mye informasjon, som det kunne være vanskelig å få oversikt over. Siden vi var flere forskere som skulle gjennomføre mappestudien var vi opptatt av å sikre så lik gjennomføring som mulig. Vi utviklet derfor et digitalt kartleggingsskjema i Nettskjema4. Skjemaet ble drøftet i prosjektgruppen flere ganger under utviklingen og ble gjennomgått med prosjektgruppa før igangsettelsen av mappestudien (vedlegg 2). Vi hadde også flere drøftinger underveis for å sikre at vi forsto registreringen likt. Forhold som ble kartlagt var:

- Bakgrunnsopplysninger: Alder, kjønn, fødested, hvem barnet bor hos
- Antall år i kontakt med barnevernet
- Type tiltak
- Målsetting, gjennomføring og evaluering av tiltaket
- Vurdering av virkning av tiltaket gjennom dokumentasjon av foreldres og barns synspunkter og barnevernets vurderinger
- Vurdering av virkning av tiltaket fra forsker som leste mappen

4 <https://nettskjema.no/>

Vurderingen av virkning kom frem både gjennom dokumenter i saken der familiens synspunkter var notert og barnevernets vurdering. I tillegg gjorde forskerne som gjennomgikk mappene en vurdering av virkning. I det videre presenteres kort, i tabellform oversikter for kjennetegn ved sakene som danner grunnlaget for empirien i denne delrapporten. De fleste barna var født i Norge som tabell 1 viser.

Tabell 1 Barnets fødested

Barnets fødested:	Antall
Norge	14
Europa for øvrig	1
Afrika	3
Asia	2
Ukjent	2
Totalt	22

14 av de 22 barna, som inngikk i studien, var født i Norge. Som tabell 2 viser bodde de fleste barna hos mor.

Tabell 2 Hvem barnet bor hos

Hvem bor barnet hos i det daglige	Antall
Mor	12
Far	1
Både mor og far	7
Andre	2
Ikke oppgitt	0
Totalt	22

Over halvparten av barna bodde hos mor. Ca. en tredjedel bodde hos begge foreldre og ett barn bodde hos far. Det var like mange jenter og gutter. Lengde på kontakten med barnevernet varierte slik tabell 3 viser.

Tabell 3 Lengde på kontakt med barnevernet

År med kontakt	Antall
0-2 år	3
3-5 år	9
5-10 år	6
10 år eller lengre	4
Ikke registrert	0
Totalt	22

Ut fra tabellen ser vi at flere av barna har hatt langvarig kontakt med barnevernet, noen i over 10 år. Tabellene nedenfor gir oversikt over begrunnelsene for tiltak slik forskerne registrerte dem når de leste mappene. Kategoriene i kartleggingsskjemaet tok utgangspunkt i SSB sine kategorier for registrering av barnevernstiltak.

Forskerne registrerte videre begrunnelser relatert til barnet, foreldre og omliggende forhold. Det kunne være flere begrunnelser i en sak, og det kunne være begrunnelser relatert til både barnet, foreldre og omliggende forhold. Det at det er flere begrunnelser kan peke i retning av at det er sammensatte saker og forhold knyttet til både barn og foreldre i flere av sakene. Tabell 4 viser begrunnelser relatert til barnet

Tabell 4 Begrunnelser relatert til barnet

Begrunnelser for tiltaket relatert til barnet	Antall registreringer
Barnets fungering i skole/barnehage	11
Annet	8
Barnets emosjonelle fungering	6
Barnet har nedsatt funksjonsevne/ senutvikling	6
Barnets psykiske problem/lidelse	5
Barnets atferd	3
Barnets konflikter med voksne	2
Barnets relasjoner til voksne tilknytningsvansker/samspillet med omsorgspersoner	1
Barnets relasjoner til jevnaldrende	1
Barnets kriminalitet/rusbruk	0
Ingen	0

Begrunnelsene for tiltaket relatert til barnet handlet i en fjerdedel av registreringene om barnets fungering i skole/barnehage, mens ca. en femtedel ble registrert som “annet”. I kommentarfelt ble registreringer av “annet” utdypet, og handlet om mistilpasning på skole, trusler fra søsken, og oppfølgingsbehov som følge av utviklingshemming. Disse begrunnelsene kan også være overlappende i enkelte saker. Tabell 5 viser begrunnelser relatert til foreldres omsorg.

Tabell 5 Begrunnelser for tiltaket relatert til foreldres omsorg

Begrunnelser for tiltaket relatert til foreldres omsorg	Antall registreringer
Foreldres stimulering/ veiledning/ grensesetting av barnet	17
Foreldrenes grunnleggende omsorg	16
Barnet utsatt for fysisk mishandling	8
Foreldrenes følelsesmessige tilgjengelighet/evne til å forstå barnet	4
Foreldrenes beskyttelse av barnet	4
Barnet utsatt for psykisk mishandling/omsorgssvikt	4
Andre	4
Andre forhold ved foreldrene	2
Barnet mangler omsorgsperson	2
Barnet utsatt for seksuelle overgrep	1
Manglende oppfølging/avbrutt kontakt med annen tjeneste	0
Ikke møtt ved innkalling til helsetjeneste	0
Ingen	0

Av begrunnelsene relatert til foreldres omsorg var «foreldres stimulering/veiledning/ grensesetting av barnet» og «foreldrenes grunnleggende omsorg» oftest registrert. Det var også registrert begrunnelser om barn var utsatt for fysisk og psykisk mishandling, og om foreldrenes følelsesmessige tilgjengelighet/evne til å forstå barnet. Tabell 6 viser begrunnelsene relatert til omliggende forhold.

Tabell 6 Begrunnelser for tiltaket relatert til omliggende forhold

Begrunnelser for tiltaket relatert til omliggende forhold	Antall registreringer
Foreldres psykiske helse	17
Foreldres somatiske sykdom	12
Stressende livshendelser i familien	12
Familiens økonomi	10
Vold i hjemmet/barnet vitne til vold i nære relasjoner	9
Foreldres rusmisbruk	6
Familiens sosiale nettverk	6
Familiens kulturelle bakgrunn	5
Familiens boforhold	4
Foreldre er slitne/utslitt	3
Konflikt mellom foreldre	3
Familiens sosiale integrasjon i nærmiljø	3
Foreldres kriminalitet	2
Annet	1
Ingen	0
Foreldrenes arbeidssituasjon	0

Begrunnelsene som oftest ble oppgitt var foreldrenes «psykiske helse», «somatisk sykdom» og «stressende livshendelser i familien». Deretter handlet begrunnelsene om familiens økonomi og også «vold i hjemmet eller vitne til vold i nære relasjoner». Her skilte spesielt begrunnelsene «stressende livshendelser» og «familiens økonomi» seg ut som oftere brukt for denne gruppen enn i saksmappene som helhet.

Barnevernsmappene viste en bredde i sakene. Det var variasjon i barnas alder, begrunnelser for tiltakene, sammensetninger av ulike tiltak og lengde på tiltakene.

Etiske hensyn

I gjennomføringen av prosjektet har vi fulgt sentrale forskningsetiske hensyn. Prosjektet er meldt til NSD med prosjektnummer 108629. Det har vært understreket overfor alle informanter at deltakelse i studien er frivillig. Samtykket baserer seg på både muntlig og skriftlig informasjon om studien, men i noen av de digitale intervjuene er det kun gitt muntlig informasjon og samtykke. Barnevernets arbeid

er underlagt streng taushetsplikt og i mappestudien er det vektlagt særlige hensyn og prosedyrer som beskrevet over. I prosjektet er det vektlagt å anonymisere data gjennom at både informanter og kommuner er anonymisert. I gjengivelser fra mappene har vi sammenfattet tekstene slik at vi ikke siterer direkte, dette for å sikre tilstrekkelig anonymisering.

Analyse av kvalitative data

Analysen av data er inspirert av en tematisk analytisk tilnærming (Braun & Clark, 2006) og bruk av analytiske spørsmål, som har vært styrt av problemstillingen og forskningsspørsmålene i studien. Første del av analysen handlet om å gjøre seg kjent med data, analysere frem sentrale tema i hvert intervju og etter hvert å se disse temaene på tvers av intervjuene. I og med at vi har et omfattende kvalitativt materiale har vi også gjort søk på ord i intervjuene og samlet utdrag fra alle intervjuer i ett dokument, som har vært nyttig både for å få bedre oversikt og for å analysere data på tvers av intervjuer og kommuner.

Studiens begrensninger og styrker

Prosjektet “Virkning av barnevernets hjelpetiltak” dekker flere typer hjelpetiltak og delstudier; nettverkstiltak, tiltak til barn og unge med minoritetsbakgrunn, besøkshjem og støttekontakt og COS-P. I tillegg har vi hatt spesifikt fokus på flere utvalgte målgrupper, herunder fedre, familier hvor foreldre har kognitive vansker og familier med minoritetsbakgrunn. Medvirkning og kultursensitivitet har også vært gjennomgående tema. Det har derfor vært lagt opp til et sammensatt design med ulike datakilder og metodiske tilnærminger. Med såpass omfattende og sammensatte problemstillinger har det likevel vært vanskelig å sikre at alle forhold blir belyst like godt i alle intervjuer.

I studien i sin helhet er det få foreldre som er intervjuet og ingen barn. At ingen barn er intervjuet, er en stor svakhet ved studien. Barn og unge sitter med viktige erfaringer som også burde vært en del av kunnskapsgrunnlaget når man vurderer virkningene av hjelpetiltak. Samtidig har vi respekt for at foreldre ønsker å skjerme barn for intervjuer, og det er viktig at det ikke er forskerne som introduserer barna for at de har tiltak i barnevernet. Vi har også vært opptatt av å få tak i deres synspunkter på tiltak gjennom barnevernets dokumentasjon i mappestudien, men dette er varierende dokumentert, og i flere av mappene er det vanskelig å få tak i hva som er barn og unges synspunkter og hvordan dette har vært vektlagt i vurderingen.

I dette delprosjektet om tiltak til barn og unge med minoritetsbakgrunn har vi heller ikke lyktes med å rekruttere foreldre som er i målgruppen. Dette er også en stor svakhet ved studien. Dette gjør at rapporten fokuserer utelukkende på barnevernets ansatte sine perspektiv på tiltak til barn og unge med innvandrerbakgrunn. Noe av grunnen til at vi hadde utfordringer med rekruttering kan være at familier med minoritetsbakgrunn var en av mange fokusområder i prosjektet og den brede rekrutteringen førte til at fokus for rekruttering av foreldre var at de hadde erfaring med de spesifikke tiltakene.

Mappestudien ga nyttig innsikt i barnevernets praksis over tid, men et slikt materiale har også noen begrensninger. Det skriftlige materialet vil aldri kunne dokumentere alt som er gjort i en barnevernssak (Paulsen et al., 2020). Dette betyr at det kan være gjort vurderinger, vært gjennomført møter og evalueringer som ikke er dokumentert. De fleste mappene inneholdt vedtak med begrunnelse og tiltaksplaner med målsetting for det enkelte hjelpetiltak. Noen hadde omfattende begrunnelser, særlig første vedtak, mens andre hadde kortere. Gjennomføring og evaluering av tiltakene var til dels dokumentert gjennom referat fra møter, noen ganger i journal gjennom referat fra ulike samtaler og andre ganger gjennom nye tiltaksplaner og endring av disse med videreføring eller endring av målsetting. I noen saker fant vi lite dokumentasjon av evalueringene. De fleste mappene inneholdt flere hjelpetiltak parallelt, og det kunne variere hvordan hvert enkelt tiltak var evaluert. Dette gjorde det komplisert å få oversikt over mappene og de enkelte tiltakenes virkning og kan ha ført til noe ulik registrering av den enkelte forsker.

Studien har sin styrke i kombinasjonen av de ulike metodiske tilgangene med litteraturgjennomgang, mappestudie, observasjon av fagmøter og intervjuer med ansatte i barnevernstjenestene. Observasjoner og intervjumaterialet med ansatte omfatter også en bredde av kommuner og barnevernstjenester. Deltakelse på fagmøter har gitt oss som forskere innsikt i organisering og tenkning i tjenestene, som har vært et viktig utgangspunkt for å analysere saksmapper og gjøre intervjuene.

3. Forskning som belyser virkning av tiltak

For å belyse problemstillingene i prosjektet har vi også søkt etter forskning som ser på virkning av hjelpetiltak til barn og unge med minoritetsetnisk bakgrunn, herunder innvandrerbakgrunn, samiske og norske rom. Vår gjennomgang viser at det finnes lite forskning som går spesifikt på tiltak og virkning av tiltak til barn og unge med minoritetsetnisk bakgrunn. Dette kan ha sammenheng med at det er få tiltak som er utviklet eller rettet direkte mot denne gruppen i Norge, som igjen fører til at evalueringer av tiltak retter seg mot brukere av barnevernstiltak i sin helhet og ikke mot konkrete grupper, slik det også påpekes i en kunnskapsstatus om barnevern og innvandring (Paulsen et al., 2014). Også i en kunnskapsstatus fra 2007 finner Holm-Hansen, Haaland og Myrvold at det ikke foreligger forskningsmessig belegg for verken å anbefale eller fraråde bruk av spesielle programmer eller metoder rettet mot ikke-vestlige innvandrere⁵. Det samme sies om sosialt arbeid i de samiske områdene (Saus & Boine, 2008). Enkelte studier anbefaler å tilpasse metoder til ulike minoritetsgrupper, blant annet anbefaler Nygård og Saus (2020) at metoden familieråd blir tilpasset en samisk kontekst, og tar høyde for samisk storfamilie, samiske kommunikasjonsformer og fornorskingen av det samiske folket.

Også internasjonalt er det lite forskning som ser på virkning av tiltak til barn og unge med minoritetsetnisk bakgrunn. Williams og Soydan (2005) og Kriz og Skivenes (2010b) fant at mange saksbehandlere i flere europeiske land arbeider ut fra en idé om at barns behov kan møtes med samme type intervensjoner uavhengig av kulturell bakgrunn. Williams og Soydan (2005) finner at kulturelt sensitive tilnærminger reduserer etnosentriske perspektiver, men at det for øvrig er lite empiriske undersøkelser som viser om det er spesielle metoder som skal til, eller om noen tiltak og tilnærminger fungerer særskilt godt for minoritetsetniske familier. Også Chand og Thoburn (2005) kom frem til lignende funn da de gjennomgikk forskningsstatus i England, hvor de fant at ingen særskilte tiltak synes å være mer virksomme enn andre i familier med minoritetsetnisk bakgrunn. De påpeker at den begrensede forskningen, som er gjort, knyttet til tiltak overfor denne gruppen gjør at det ikke er

⁵ Personer fra Asia, Afrika, Latin Amerika og Oseania utenom Australia og New Zealand, og Europa utenom EØS.

mulig å si hvorvidt noen tilnærminger er «bedre» enn andre for spesielle grupper av familier.

Siden det foreligger lite forskning som går direkte på virkning av tiltak til målgruppen retter vi i dette kapittelet oppmerksomhet mot foreldres opplevelser av møtet med barnevernet, barnevernets praksis i møte med familiene samt overrepresentasjon og mulige forklaringsfaktorer på overrepresentasjonen.

Tiltak til barn og unge med minoritetsetnisk bakgrunn

Tall fra 2021 viser at det er en tydelig overrepresentasjon av barn med innvandrerbakgrunn som mottar hjelpetiltak fra barnevernet, og en svak overrepresentasjon når det gjelder omsorgsovertakelse (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, u.å.). Disse tallene inkluderer enslige mindreårige i tallene over barn med innvandrerbakgrunn. Bufdir skiller mellom innvandrere, norskfødte med innvandrerforeldre og norskfødte med én utenlandskfødt forelder. Per 1000 barn som selv har innvandret er det 29,3 barn som får hjelpetiltak i hjemmet. Tallene for norskfødte med innvandrerforeldre og norskfødte med én utenlandskfødt forelder er henholdsvis 21,1 og 22,6 per 1000 barn. Blant barn uten innvandrerbakgrunn er tallet 14,5 per 1000 barn. Innenfor alle tre grupper av innvandrere er det altså høyere andel som har barnevernstiltak, sammenlignet med barn uten innvandrerbakgrunn når det gjelder hjelpetiltak. Når det gjelder omsorgsovertakelse er alle kategoriene ganske jevne, men kategorien «innvandrere», altså barn som selv har innvandret, skiller seg ut med noe høyere andel omsorgsovertakelser. Dette skiller seg imidlertid fra funnene til Berg et al. (2017) som finner at norskfødte barn med én innvandrerforelder er den gruppen som har høyest rate på omsorgsovertakelser. Berg et al. (2017) inkluderte imidlertid ikke enslige mindreårige i sin statistikk.

Tabell 7 Barnevernstiltak blant barn med innvandrerbakgrunn i 2021 (Tall fra Statistisk sentralbyrå. Barnevern (tallsammenstilling spesialbestilt på oppdrag av Bufdir). (Barne-, ungdoms- og fami-liedirektoratet, u.å.)

	Hjelpetiltak i hjemmet		Omsorgsovertakelser	
	Antall barn	Per 1000 barn	Antall barn	Per 1000 barn
Totalt	19 257	17,4	7 658	6,9
Barn uten innvandrerbakgrunn	10 900	14,5	5 070	6,7
Innvandrere	2 091	29,3	658	9,2
Norskfødte med innvandrerforeldre	3 129	21,1	990	6,7
Norskfødte med en utenlandsfødt forelder	3 076	22,6	931	6,8

I takt med at innvandrerbefolkningen i Norge har økt, er det også blitt flere barn med utenlandsk bakgrunn, med tiltak i barnevernet og landet som helhet. For å undersøke betydningen av dette har Drange et al. (2021, s.28-29) sett på utviklingen for barn og unge med utgangspunkt i innvandrerbakgrunn. De finner at antallet barn i barnevernet med én eller to norskfødte foreldre økte jevnt fra midten av 1990- tallet til ca. 2010. Etter det har antallet vært stabilt på rundt 35 000 i året. Fra ca. 2000 og helt fram til 2018 har det vært en jevn økning av både etterkommere av innvandrere og innvandrere. De siste årene har det også vært en økning i antall enslige mindreårige flyktninger, men denne gruppen er likevel liten. En stor del av veksten i andelen barn og unge med barnevernstiltak i befolkningen siden begynnelsen av 2000-tallet, er barn og unge med innvandrerbakgrunn. Dette er ikke så overraskende, da innvandrerbefolkningen i Norge også har økt kraftig i denne perioden. Andelen av barn med norskfødte foreldre har økt jevnt fra ca. 2,5 % til rundt 4 %. For etterkommere av innvandrere økte andelen med tiltak utover på 2000-tallet, men har sunket noe de siste årene og var i 2018 på i overkant av 5 %. Tiltaksandelen for innvandrere er høyere, omkring 7 % i 2018, men utviklingen over tid likner. Altså finner de at barn med innvandringsbakgrunn som gruppe har en noe høyere tilbøyelighet til å være registrert med barnevernstiltak enn barn med norskfødte foreldre, særlig gjelder det barn og unge som selv er innvandrere. Fordelingen av de ulike tiltakskategoriene, inkludert den store økningen i tiltak for å styrke foreldreferdigheter, er ganske lik for alle gruppene og gjelder for både familier med innvandrerbakgrunn og etnisk norske familier (Drange et al., 2021).

Barnevernets forståelser i møte med familier med minoritetsetnisk bakgrunn

Barnevernsansattes forforståelse og fortolkninger vil ha betydning for hvordan de møter foreldre, både med og uten innvandrerbakgrunn. Enkelt sagt vil hvilket perspektiv man har påvirke hva man *ser etter*, og følgelig hva man *ser*. Hvordan man fortolker en situasjon vil også ha betydning for praksis. Flere forskere har vist til at saksbehandlernes forforståelse har betydning for hvordan relasjoner utvikles i barnevernet (Bredal, 2009; Kriz & Skivenes, 2011). Dersom samhandlingsutfordringer i barnevernet i første rekke eksempelvis blir forstått som kulturforskjeller, kan dette stenge for andre fortolkninger og mulige løsninger (Paulsen et al., 2014). Dreiningen mot tiltak som fokuserer på foreldreveiledning heller enn sosioøkonomiske forhold som produserer ulikhet, kan ha alvorlige konsekvenser for familier med etnisk minoritetsbakgrunn, ifølge Fylkesnes, Iversen og Nygren (2018). Kulturelle forklaringsmodeller blir fremhevet fremfor sosioøkonomiske forklaringer, og familiers hverdagserfaringer, preget av vanskelig økonomi og stor usikkerhet, kan mistes av syne når barnevernet iverksetter tiltak (Fylkesnes et al., 2018). I forskningen understrekes det av flere at barnevernet må ha kunnskap om flere sider som går utover kultur, eksempelvis minoriteters levekår, innvandringspolitikk, diskriminering, majoritetens definisjonsmakt og rådende ideologi (Rugkåsa, 2008; Bø, 2010).

Fylkesnes et al. (2018) undersøker gjennom intervju med etniske minoritetsforeldre hvordan institusjonelle strukturer kan påvirke etniske minoritetsforeldres muligheter til å samhandle med sosialarbeidere. Funnene tyder på at kvaliteten på tjenestene minoritetsetniske familier mottar, kan være avhengig av foreldrenes egne ressurser, som nettverk, språk og systemkunnskap og forhandlingsevner (ibid). Spesielt mange flyktningfamilier kommer i kontakt med barnevernet på et tidspunkt der de allerede befinner seg i en situasjon preget av stress og usikkerhet rundt for eksempel oppholdstillatelse. Dette kan påvirke deres forhandlingsevner negativt, og sette dem i en sårbar stilling som deltakere i samhandling med barnevernet (Fylkesnes et al., 2018).

I forskningen påpekes det at barnevernet ofte har et individuelt og psykologiserende perspektiv på barn og barnefamiliers problemer (Paulsen et al., 2014). Vagli (2009) fant i sin doktorgradsavhandling at det hun kaller middelklassenormen i stor grad kan sies å representere normen som saksbehandlerne vurderte familiene opp mot, hvor avvik fra middelklassenormen ble brukt som argumenter for å gripe inn i

familiene. Dette fant også Kojan (2010), som påpeker at barnevernsansatte «tatt for gittheter» om den gode barndommen gjenspeiler middelklassens verdisett og at barnevernsansatte lar seg påvirke av den sosiokulturelle posisjonen foreldrene har når de skal ta beslutninger på barnets vegne. Qureshi og Fauske (2010) og Qureshi (2009) påpeker at barnevernets vurdering av omsorgssituasjonen for barn preges av normative forståelser av hva som er best for barnet og av gjeldende teorier om relasjoner mellom foreldre og barn, og om barns utvikling. Vagli (2009) påpeker at noe av utfordringen er at dette verdigrunnlaget blir forstått som en allmenn og selvfølgelig oppfatning, og at det sjelden uttrykkes at barnevernet faktisk står for et bestemt verdigrunnlag. Med andre ord baserer barnevernet seg på et verdigrunnlag som ikke bare er forskjellig fra verdiene til mange av familiene med innvandrerbakgrunn hvor mange har lav sosioøkonomisk status, men det er også verdier som er fremmede for en stor del av familiene som barnevernet arbeider med.

Møter mellom minoriteter og barnevernet

I forskning på møtet mellom barnevernet og familier med etnisk minoritetsbakgrunn er det noen områder som skiller seg ut som spesielt utfordrende (Chand & Thoburn, 2005; Fylkesnes & Paulsen, 2020; Paulsen et al., 2014). Barnevernsansatte rapporterer at språklige og kulturelle forskjeller kan gjøre det vanskelig å etablere gode samarbeidsrelasjoner (Berg et al., 2017; Križ & Skivenes, 2011). Vi vil i det følgende presentere forskning som er relevant for å belyse hvilke utfordringer som kan prege møtene mellom barnevernet og familier med minoritetsbakgrunn, og som dermed kan påvirke virkning av tiltak som iverksettes.

Bruk av tolk

Undersøkelser viser varierende tolkebruk i barnevernet (Paulsen et al., 2014; Helsetilsynet, 2019). Det brukes ofte tolk i oppstarten av saken, og ved viktige anledninger, for eksempel i fylkesnemnda (nå barneverns- og helsenemnda), mens tolkebruken fremstår mer sporadisk i spontane møter (Helsetilsynet, 2019). Det var stor enighet blant de barnevernsansatte respondentene i Brekke et al. sin studie om at de bruker tolk når det er behov for det, noe som sammenfaller med andre studiers funn (Rørvik et al., 2023). Likevel svarer tre av ti at de bare er «ganske enige» i utsagnet om at de bruker tolk ved behov, og dette mener Brekke et al. (2020) at peker på at de likevel kan møte begrensninger i å bruke tolk når de trenger dette.

Når det gjelder bruk av tolk, fant Maiter, Alaggia, Chan og Leslie (2017) at tolking bidrar til at både foreldre og barn kan formidle sine erfaringer på en mer nyansert

og forståelig måte. Samtidig ble bruk av tolk beskrevet som svært utfordrende for sosialarbeidere, som kunne føle seg usikre på oversettingens presisjon. I tillegg opplevde sosialarbeiderne at familier tidvis manglet tillit til at tolken overholdt taushetsplikten og derfor vegret seg for å dele informasjon (Maiter et al., 2017). Minoritetsforeldre knytter særlig bekymring til tolkenes språklige kvalifikasjoner og språklige manglende forståelse for sakens kontekst. En praksis hvor ukvalifiserte tolker med begrenset språkkompetanse benyttes, oppleves å virke negativt inn på kommunikasjonen mellom brukere og offentlige tjenester (Rørvik et al., 2023).

Berg et al. (2017) finner at barnevernstjenester i større kommuner er mer positive til bruk av tolk, og har bedre rutiner og mer erfaring med bruk av tolk. Men spesielt i mindre kommuner har de ansatte lite trening i å bruke tolk, og de mangler rutiner for dette. Barnevernstjenester i små kommuner og distriktskommuner opplever ofte å måtte benytte telefontolk, da dette er det eneste tilgjengelige alternativet (Berg et al., 2017; Langedal & Bjørknes, 2020). Selv om telefontolk kan være foretrukket i situasjoner der anonymitet er spesielt viktig, erfarer foreldrene intervjuet i Rørvik et al. (2023) sin studie økt forståelse for kontekst og større muligheter for å oppklare misforståelser når tolken er fysisk til stede. Oppmøtetolk innebærer altså at foreldrene lettere kan kontrollere og forsikre seg om at budskap blir formidlet på en korrekt måte, sammenlignet med telefontolking (Rørvik et al., 2023).

Studier finner store variasjoner i tolkers kompetanse og barnevernsansattes kompetanse med bruk av telefontolk (Berg et al., 2017; Langedal & Rørvik, 2020). Mange tolker har for dårlige ferdigheter eller for liten kunnskap om barnevernet og faguttrykkene som blir brukt i samtaler (Langedal & Rørvik, 2020). Når barnevernansatte har dårlige erfaringer med bruk av tolk kan dette i ytterste konsekvens føre til at man heller gjennomfører samtaler uten tolk (Berg et al., 2017). Flere studier stiller spørsmålet om dagens praksis i tilstrekkelig grad ivaretar rettssikkerhet og sikrer forsvarlige tjenester for barn og foreldre med minoritetsbakgrunn i barnevernet, og finner erfaringer på det motsatte i sine studier (Berg et al., 2017; Langedal & Rørvik, 2020; Rørvik et al., 2023). Den nye tolkeloven som ble innført 1. januar 2022 fastsetter strengere krav til at offentlige organer skal bruke tolk når det er nødvendig, jf. tolkeloven §6, og kvalifisert tolk fra 2026, jf. §7 i tolkeloven.

Språk og kultur

I forskningen på dette feltet er språk og kultur et sentralt tema. Aarset og Bredal (2018) finner i sin gjennomgang av saker i fylkesnemnda, at barnevernstjenestene har forventninger til at foreldre med bakgrunn fra andre oppdragerstiler og familiekulturer enn den norske, samt foreldre med lav utdanning, skal formidle seg verbalt på bestemte måter. De finner at noen tjenester baserer vurderinger på at foreldre ikke klarer å beskrive barnet og/eller reflektere over barnas behov, og at tiltakets manglende effekt skyldes foreldrenes manglende motivasjon eller evne til å motta veiledning, når det alternativt kan skyldes at tiltaket ikke er tilpasset foreldrenes situasjon og bakgrunn (Aarset & Bredal, 2018). Ulike tilnærminger kan gi et rikere og mer utfyllende bilde av familiesituasjonen, og observasjon er en annen metode for informasjonsinnhenting barnevernet generelt benytter (Berg et al., 2017). Samtidig kan observasjon også være utfordrende som informasjonskontekst, på grunn av språklige barrierer og for lite kunnskap om kulturelle atferds- og samværskoder. Slike barrierer kan skape utfordringer for barnevernet med hensyn til å få fram relevant og riktig informasjon om familien (Berg et al., 2017).

Aarset og Bredal (2018) finner at barnevernstjenesten i liten grad tar høyde for kulturforskjeller i hvordan omsorgskompetanse defineres og uttrykkes. De finner også at det er lite oppmerksomhet rundt kulturspesifikke forskjeller i kommunikasjonsstiler og hva dette kan innebære for forståelse og misforståelse mellom ansatte og foreldre.

I en rapport fra 2016 om ulike foreldreveiledningsprogram, påpeker Bråten og Sønsterudbråten (2016) at selv om det er et mål å ta hensyn til kulturell bakgrunn i flere av foreldreveiledningsprogrammene, vet man lite om hvordan dette praktiseres og erfares. Foreldreveiledning er et av de vanligste tiltakene som tilbys foreldre med minoritetsetnisk bakgrunn (Aarset & Bredal, 2018). Veiledning er en tiltaksform som ofte baserer seg på refleksive samtalebaserte metoder, og det kreves en viss språklig kapasitet for å mestre tiltaket (Berg et al., 2017). Dette egner seg i varierende grad for familier med minoritetsetnisk bakgrunn (Aarset & Bredal, 2018). Det pekes på at barnevernet har en «snakkekultur» som kan være ukjent for mange foreldre, og både foreldre og ansatte peker på at dette kan skape barrierer i samhandlingen (Berg et al., 2017). Både språklige utfordringer, ulike erfaringer med tematisering og refleksjon rundt barn-foreldre-relasjonen og ulike forventninger til hva «veiledning» innebærer, kan skape utfordringer rundt dette tiltaket (Berg et al., 2017; Aarset & Bredal, 2018). Flere studier spør derfor om refleksjonsorientert praksis bør kombineres med andre

metodiske tilnærminger for å hjelpe foreldre til å forme en adekvat omsorgs- og oppdragelsespraksis (Berg et al., 2017; Skilbred & Havnen, 2015).

Bråten og Sønsterudbråten (2017) har også sett på foreldreerfaringer fra to typer ICDP-program. Selv om ICDP ikke er et av hjelpetiltakene denne rapporten spesifikt omhandler, er det et tiltak de barnevernsansatte rapporterer at de bruker. Forfatterne ser blant annet på maktforskjellen mellom veiledere og foreldre i ICDP, og identifiserer tre mulige relasjoner mellom veiledere og foreldre. «Streverelasjonen» er en tilnærming til minoritetsforeldre som karakteriserer enkelte veilederpar, ofte der begge veilederne er etnisk norske. Disse veilederne «tenderer til å definere deltakende foreldre basert på foreldres kjønn, landbakgrunn, religion og opptreden i gruppen, for så å bygge sin strategi, måten de håndterer for eksempel en krevende og dominerende far på, på denne definisjonen» (Bråten og Sønsterudbråten, 2017, s.141). Dette blir satt i motsetning til veiledere som inntar foreldrenes ståsted basert på følelser og kunnskap, noe som ifølge forfatterne peker på en utfordring. ICDP skal hjelpe foreldrene til å innta barnas ståsted, gjennom refleksjon. Da er det et paradoks at veilederne som skal hjelpe med dette, ikke selv reflekterer over eget ståsted eller kan innta foreldrenes ståsted (Bråten og Sønsterudbråten, 2017). Studien argumenterer for at refleksjoner rundt maktforskjeller bør inngå i større grad i opplæringen i foreldreveiledningsprogram som ICDP. Annen forskning viser at opplevelsen av forståelse er viktig for om foreldre opplever hjelpeapparatet som en alliert eller som en motstander. I en rapport fra 2019 basert på minoritetsetniske foreldres erfaringer med å oppdra barn i Norge, finner Smette og Rosten (2019) at minoritetsetniske foreldre kan oppfatte hjelpeapparatet (spesielt barnevernet) både som en alliansepartner for, og motstander av, familien. De finner at minoritetsetniske foreldre kan oppfatte hjelpeapparatet som en alliansepartner for dem når de opplever strev og bekymring i forbindelse med barns tilpasning. Foreldrene som hadde tillit til at de selv kunne bygge en slik allianse, ga uttrykk for at de i utgangspunktet følte seg trygge på sine egne evner som foreldre. Derfor er det ifølge forfatterne spesielt viktig at foreldre som strever med foreldrerollen blir møtt med forståelse for de bekymringene de har og problemene de opplever, og at foreldres kontroll ikke tolkes utelukkende som et ønske om å videreføre kulturelle og religiøse verdier (Smette og Rosten, 2019).

Lignende funn kommer også frem i Storhaug og Ulfseths studie (2018) av foreldres forståelse av barnas psykiske problemer. Foreldrene opplever det som frustrerende når de og hjelpeapparatet har ulik forståelse av barnas problemer. Uenighet om

hvordan man forstår problemene i en familie ser ifølge studien i flere tilfeller ut til å skape utfordringer for samarbeidsrelasjonen mellom foreldrene og hjelpeapparatet. Foreldrene som opplever anerkjennelse for sin forståelse av barnas problemer og innsatsen de legger ned for å hjelpe barnet, formidler derimot en opplevelse av å jobbe sammen med hjelpeapparatet (Storhaug & Ulfseth, 2018). Å lykkes med å finne en felles problemforståelse kan se ut til å være en suksessfaktor for godt samarbeid uavhengig av foreldrenes bakgrunn, men for foreldre med innvandrerbakgrunn kan språklige og kulturelle barrierer gjøre det mer utfordrende.

Linkarbeidere

Ett virkemiddel som brukes i barnevernet for å fremme forståelse, kommunikasjon og samarbeid mellom barnevernsansatte og barn og foreldre med innvandrerbakgrunn, er linkarbeidere, også kalt brobyggere eller kulturtolker. Linkarbeidere er personer som formidler mellom to parter, og bistår i saker hvor kultursensitivitet og forståelse av kontekst er nødvendig for kommunikasjon og samarbeid (Jardim et al., 2020). Linkarbeidere jobber ved å skape felles forståelse for alle parter, ved å for eksempel oppklare kulturelle misforståelser. En linkarbeider med kjennskap til begge de kulturelle kontekstene partene i samtalen kommer fra, kan forklare og sette budskap og situasjoner inn i kontekster som er forståelige for alle (Jardim et al., 2020). Dette kan skje gjennom å forklare de underliggende sosiokulturelle verdiene og normene som blir uttrykt i språk, oppførsel og ulike praksiser både for minoritetsfamilier og barnevernsansatte (ibid.). Samtidig er det en manglende standardisering av opplæring og utdanning av linkarbeidere, samt uklarheter rundt deres rolle og arbeidsoppgaver (Jardim et al., 2020). Tolker skal gjøre en objektiv språklig oversettelse, mens en linkarbeider skal gjøre en forklaring av kulturell kontekst. Ofte er det glidende overganger, og erfarne tolker vil ta hensyn til kulturell og samfunnsmessig kontekst i kommunikasjonssituasjonen (Berg et al., 2017).

Tillitsutfordringer

En av de mye omtalte utfordringene i møtet mellom det norske barnevernet og den minoritetsetniske befolkningen er at mange minoritetsforeldre har lite tillit til det norske barnevernet (Paulsen et al., 2014; Fylkesnes, Iversen og Nygren, 2015; Fylkesnes, 2018; Fylkesnes og Paulsen, 2019). Den manglende tilliten kan ha sitt utgangspunkt i lite kunnskap om barnevernet i den minoritetsetniske befolkningen, og det kan handle om at norske sosialarbeidere kan ha en tendens til å «kulturalisere» sosiale problemer i minoritetsetniske familier (Rugkåsa et al., 2017). Foreldre med

innvandrerbakgrunn frykter barnevernets inngripen og de er usikre på om tjenestene kan møte deres ønsker og behov på en ivaretagende og anerkjennende måte (Berg et al., 2017; Fylkesnes et al., 2018; Fylkesnes og Paulsen, 2019).

Ipsos (2018) undersøkte tilliten til barnevernet i den norske innvandrerbefolkningen, og sammenlignet med et representativt utvalg av befolkningen. Andelen som rapporterte stor tillit til barnevernet, var 41 % i innvandrерutvalget og 55 % i sammenligningsutvalget. I overkant av 10 % av innvandrерutvalget svarer at de har «ingen tillit» til barnevernet. Vider finner Ipsos (ibid) at personer med innvandrerbakgrunn oftere manglet kjennskap til barnevernet og var redde for barnevernets inngripen. Flere i utvalget blant de med innvandrerbakgrunn mente også at barnevernet manglet kulturell kompetanse, som kan gjøre at det er fare for at det oppstår misforståelser.

Fylkesnes (2018) har undersøkt foreldre med flyktningebakgrunn sine erfaringer i møte med barnevernet i sin doktoravhandling. Hun fant at frykten for barnevernet var et sentralt tema i foreldrenes fortellinger, og dette omhandlet frykt for å bli fratatt barna, frykt for å ikke bli lyttet til og tatt på alvor, samt frykt for å bli diskriminert. Handlles doktorgradsavhandling (2021) handler om somaliske foreldres frykt for barnevernet. Hun finner at frykten også stammer fra deres erfaringer som norsk-somaliske foreldre i det norske samfunnet generelt, rundt sosioøkonomisk marginalisering, rasisme og manglende nettverk. Handulle finner at foreldre opplever å bli møtt med skepsis i institusjoner som skole og barnehage, der man også har plikt til å potensielt rapportere til barnevernet. For å forstå frykten for barnevernet blant migrantforeldre, må man ta i bruk en bredere tilnærming som får tilgang på foreldrenes hverdagsopplevelse, og anerkjenne at foreldrene er redde for å bli stigmatisert og diskriminert (Handulle, 2021).

Også blant den samiske befolkningen finnes det mistillit til det norske hjelpeapparatet (Øverli et al., 2017), og det antydes at denne mistilliten er knyttet til fornorskingspolitikken mot samene, som har skapt et kollektivt traume blant mange personer i den samiske befolkningen (Øverli et al., 2017). For en familie som opplever en distanse til velferdssystemet, vil det å løse utfordringer innenfor familien, kunne oppleves som en bedre løsning enn å involvere en offentlig instans, som historisk har undertrykket deres språk og kultur (Nygård og Saus, 2020). I motsetning til andre minoritetsforeldre som kan oppleve fokus på deres innvandringsbakgrunn som belastende og stigmatiserende, kan det for samiske

familier være en viktig del av sosialt arbeid å nettopp ha et eksplisitt fokus på det samiske. Douglas og Saus (2019) argumenterer for at det samiske løftes frem i samarbeidet med barnevernet for å sikre at samiske familiers språk og kultur blir anerkjent og beskyttet, og at samiske barn som får tiltak fra barnevernet, får bevare tilknytningen til det samiske (Douglas og Saus, 2019; Saus et al., 2018).

Norske romer er en liten minoritetsgruppe, som har en lang historie med å bli utsatt for både diskriminering, rasisme og folkemord, og er blant de minoritetsgruppene det er knyttet mest negative holdninger til i Norge (Fævelen, 2016). Rom har også erfaringer hvor de opplever systematiske tiltak som ødelegger dem som folk, blant annet ved hjelp av tvangsplassering av barn i fosterhjem (Saus, 2021). Barnevernet vært et virkemiddel i assimilering, fornorsking og ekskludering overfor blant andre norske romer. Romer forteller om store utfordringer og stor mistillit når det gjelder møter med barnevernet den dag i dag (Saus, 2021).

4. Funn fra intervjuer med ansatte om hjelpetiltak til familier med innvandrerbakgrunn

Dette kapitlet bygger på intervjuer med ansatte i barnevernstjenesten og setter søkelys på hvilke tiltak som iverksettes overfor barn og unge med innvandrerbakgrunn. Vi har også sett på hvilke vurderinger som gjøres ved iverksettelse av tiltak, og om ansatte gjør andre vurderinger i saker hvor barna har innvandrerbakgrunn enn når barna har majoritetsbakgrunn. Som en del av dette ser vi også på ansattes vurdering av hvordan tiltakene virker, og hvordan ansatte beskriver at det er behov for justeringer og tilpasning av tiltak for at det skal passe best mulig til familier med innvandrerbakgrunn.

Ansattes beskrivelse av hvilke tiltak som iverksettes vil ha sammenheng med hvordan de beskriver gruppen “barn og unge med minoritetsbakgrunn” og ansattes oppfatning av hva disse familiene vanligvis har behov for. I intervjuene brukte vi begrepet «minoritetsbakgrunn», men i ansattes beskrivelser omtalte de i all hovedsak familier med innvandrerbakgrunn. Dette kan ha sammenheng hvordan de ansatte forstår «minoritetsbakgrunn» og hvilke familier med minoritetsbakgrunn de ansatte har erfaring med å møte, som i vårt utvalg i hovedsak var familier med innvandrerbakgrunn. De ansatte er samtidig opptatt av at dette er en sammensatt gruppe barn og unge, og at det derfor er vanskelig å si noe generelt om «denne gruppa». De store variasjonene i gruppa gjør at de ansatte synes det er vanskelig å gi en beskrivelse av både behov og tiltak. De har likevel pekt på noen momenter som oppleves å være de mest gjennomgående erfaringene når det gjelder barn og unge med innvandrerbakgrunn og deres familier.

Ansattes beskrivelse av utfordringer og behov i familiene

Gjennom analysene er det noen forhold som særlig løftes frem knyttet til arbeidet med familier med innvandrerbakgrunn. De ansatte beskriver at dette er en gruppe som ofte har lav inntekt og at dette er en del av utfordringsbildet og kan være en ekstra belastning for familien. Som følge av dette beskriver ansatte at de oftere samarbeider med NAV i disse sakene enn i familier fra majoritetsbefolkningen. Et annet forhold som tematiseres er betydningen av utfordringer i forståelse av norsk system og kultur og at de ansatte også ofte må bidra til generell forståelse av norsk system og kultur. Det kommer også frem at f.eks. skole ikke alltid har tilstrekkelig forståelse for foreldrenes behov for tolk og at barnevernstjenesten må bidra til en gjensidig forståelse. De ansatte beskriver også at noen foreldre kan ha traumer fra å ha levd med krig og/eller fra å flykte. Noen beskriver også at det kan være store bekymringer for slekt i hjemlandet. Ansatte beskriver også at det oftere er bekymringer knyttet til vold i familier med innvandrerbakgrunn, inkludert vold som en del av oppdragelsesstilen. Ansatte knytter ofte dette til at foreldrene har en kultur eller kommer fra land hvor det er vanlig at vold er en del av barneoppdragelsen, og at foreldrene kan ha lite kjennskap til regler og forventninger rundt dette når de er nye i Norge.

Det som fremstår mest tydelig i beskrivelsene av denne gruppens behov er at ansatte beskriver at familier med innvandrerbakgrunn ofte har sammensatte behov og at de ofte har mindre kunnskap om det norske samfunnet.

Dette bidrar til at tiltak som iverksettes beskrives å være mer omfattende i form av tettere kontakt, og at oppfølgingen innebærer mer samarbeid med tjenestene rundt. De ansatte formidler også at det gis veiledning som handler om hverdagslige utfordringer eller det som handler om å være ny i et land og å ha begrenset kunnskap om samfunnet. Dette kan blant annet være å gi veiledning knyttet til kosthold, tannhygiene, forventninger til skole og barnehage etc. To av de ansatte beskriver typiske eksempler på behovene til familiene på følgende måte:

Og så tenker jeg at det er oftere i type minoritetsetniske familier at det er mye jobbing mot NAV eller liksom apparatet rundt, om det er hjelpe til med å forstå et vedtak eller papirer til UDI eller. Det handler om en begrensa systemforståelse eller språkforståelse, eller ikke å kunne lese og skrive. Det er behov for hjelp til å forklare ukeplaner, eller planer fra barnehagen og forklare hvilke sanger som synges og hva de betyr. Vi bruker mye tid på litt sånn brette opp hvordan ting fungerer her. Og

hjelpe foreldre til å forstå, ja ok, hvordan fungerer barnehagesystemet, der har de en månedsplan, og den månedsplanen skal ha et eller annet pedagogisk innhold. Hæ, har det det. Og her er det ut i naturen, dere, barna skal ut i naturen, og da skal de se på små dyr, vet du hvilke dyr dette er? Altså, hva rev, nei, det ordet kan jeg ikke. Og det var en rev. Så man må jobbe veldig sånn detaljert i noen saker og da, også opp mot NAV eller opp mot UDI, eller opp mot politiet eller ... ja hjelpe foreldre til å forstå systemet og innholdet i tekster. Hva det betyr. Og det er jo mye sjeldnere i familier med norsk som morsmål da. (...) Jeg er jo sjeldent inne bare på grunn av det der. Det ligger litt i veien da, for kanskje å jobbe med samspillet. Og da tar det litt lenger tid, eller litt sånn. Ja, hvis jeg oppdager at, har jeg penger til mat. Neimen du nå skal vi jobbe med samspill, så er ikke de der. Så det blir mer sånn støy som er i veien hele tiden, for noen.

Jeg opplever at behovene er annerledes der ja. Fordi der mangler det på en måte kunnskap om samfunnet vårt, der orienterer de seg ikke så lett i samfunnet. Det er språkvansker. Helsevansker. Ikke sant? (...) Så da må jeg bruke mye tid på å forklare litt hvordan ting fungerer i Norge. Og også for å få dem motivert til å tillate ungene sine å samhandle og å være sammen med andre. Jeg må bruke lang tid på å få dem til å forstå hvorfor at besøkshjem kunne være bra for ungene. Fordi de opplever det som, ja, en trussel. At de mister kontroll på en måte. Og de trenger å ha barna tettere til seg, de vil ha mer kontroll på hva barna skal tro og mene. Ja. Og der vi ser verdien av den sosiale omgangen med andre norske barn for at de skal lære seg mer om det norske samfunnet og bli mer selvstendig, så går det kanskje i konflikt med mors ønske om å ha de tett til seg og ha kontroll. Så der føler jeg at jeg må jobbe litt annerledes. Sånt ville jeg ikke ha hatt behov for i en norsk familie. Også må jeg selvfølgelig bruke veldig mye tolk, og det gjør jo samtalene veldig mye vanskeligere.

De to sitatene illustrerer de sammensatte utfordringene og behovene som kan være til stede i familier med innvandrerbakgrunn, og at det kan være behov for støtte på ulike områder – både knyttet til spørsmål om om-sorg, men også et bredere fokus som inkluderer det som kan karakteriseres som støtte til integrering.

Tilpasning av tiltak

Gjennom analysene fremstår det som et tydelig at det er få egne/spesielle tiltak til barn og unge med innvandrerbakgrunn, og det er i all hovedsak de etablerte tiltakene og metodene som benyttes. Svaret på spørsmålet om hvilke typer hjelpetiltak som

benyttes blir derfor relativt likt som tiltak til familier med majoritetsbakgrunn, og det er foreldreveiledning som fremstår som det mest brukte tiltaket. Noen nevner også bruk av støttekontakt som et virkningsfullt hjelpetiltak for å støtte barnet til å bli inkludert i aktiviteter og skape relasjoner, slik det er beskrevet i delrapporten om støttekontakt og besøkshjem som er publisert tidligere i dette prosjektet (Herland et al., 2023). I tillegg kommer det frem at noen ansatte opplever at det er utfordrende å benytte nettverkstiltak overfor barn og unge med innvandrerbakgrunn. Dette kan handle om at familiene har lite nettverk i Norge eller at familiene synes det er skamfullt å involvere nettverket. Det beskrives også at det kan være utfordrende å involvere nettverket på grunn av lojalitet innad i familien. Men når nettverksmøter benyttes i familier med innvandrerbakgrunn, er det flere ansatte som viser til at de har gode erfaringer med dette, slik det ble beskrevet i rapporten om nettverkstiltak (Oterholm et al., 2023). En av de ansatte sa:

Vi har jo hatt god erfaring med, syns jeg, nettverksmøter med minoritetsfamilier, også fordi at mange av de vi treffer har en, et annet forhold til storfamilie og nettverk med seg fra før. Privat nettverk vel å merke, men de kan til gjengjeld ha vel så store vanskeligheter på den andre siden med for mye myndighet i rommet. Så det er en avveining, det der. (Oterholm et al., 2023, s.70).

Et forhold som ble tematisert knyttet til nettverkstiltak med familier med innvandrerbakgrunn var at foreldre hadde mindre tillit til barnevernet, samtidig som de ansatte også viste til at familier med norsk etnisk bakgrunn kunne ha lite tillit til barnevernet. Når det gjaldt nettverksmøter kunne det være særlig krevende å forklare hvordan det fungerte og sikre at familien forsto de ulike rollene i et nettverksmøte. Det ble også vektlagt at det var viktig med god forberedelse for å sikre at de ga et informert samtykke til å delta. I forberedelsen til et nettverksmøte pekte også ansatte på at det var viktig å undersøke om det var familiemedlemmer i andre land som var betydningsfulle premissleverandører for familien. At det var viktig å bruke tolk, samtidig som utfordringene med bruk av tolk ble vektlagt av flere. For at møtet skulle fungere godt, ble det formidlet at en god tolk var helt avgjørende (Oterholm et al., 2023).

Et annet poeng som kommer frem gjennom analysen er at i noen situasjoner blir ikke tiltakene omfattende nok fordi tiltakene kun fokuserer på en liten del av utfordringsbildet i familien. Flere av de ansatte pekte på behov for en mer helhetlig oppfølging av familiene, som illustrert i følgende sitat:

Det krever enormt mye tid og ressurser. Og det som jeg ofte ser at vi gjør, jo mere utfordringer det er, jo mere typer tiltak setter vi på. Så en sånn enslig mor, snakker dårlig norsk og psykiske utfordringer eller fysiske utfordringer, kan kanskje ha 15 hjelpere i sitt system. Det er liksom de som følger opp barnet på BUP, det er hennes kontaktperson i NAV, det er bo-oppfølger, det er... det blir jo kjempeforvirrende og ingen får gjort noen ting (...) Men jeg tenker, det burde finnes flere tiltak der en jobber intensivt i denne familien og at vi kan hjelpe til med NAV, vi kan hjelpe til med PPT. Vi er to personer og vi er der (...) Og gjør alt på en måte, eller sånn.

Spørsmålet om egnede tiltak blir derfor også et spørsmål om hvorvidt de etablerte tiltakene i barnevernet er egnet for å møte utfordringene til barn og unge med innvandrerbakgrunn, hvordan samarbeidet mellom ulike tjenester fungerer. Slik sitatet illustreres løftes også utfordringene med at det kan være for mange tjenester som har kontakt med en familie frem, og at det kan være særlig utfordrende for familier med ikke etnisk norsk bakgrunn å orientere seg da. Lignende utfordringer med samarbeid mellom flere instanser ble også beskrevet av foreldre med norsk etnisk bakgrunn når de fortalte om erfaringer med nettverksmøter, og at nettverksmøter bidro til bedre koordinering av oppfølgingen av barna (Oterholm, et al., 2023).

Tilpasset praksis

I intervjuene med de ansatte kommer det å jobbe med forståelse frem som et viktig tema når informantene snakket om hvordan de jobbet med familier med innvandrerbakgrunn. Vi ser på de ansattes bruk av tolk og kulturtolk, språklig tilpasning og tilnærming i møte med familiene. De ansatte som ble intervjuet snakket om kulturtolk, og ikke linkarbeider. Dette er lignende funksjoner, og begrepet “kulturtolk” brukes derfor videre. Forståelse handlet hovedsakelig om foreldrenes forståelse av barnevernets arbeid og barnevernets forståelse av omsorg for barn, og om språk og bruk av tolk.

Tolk og tilpassing av språk

For å sikre forståelse i møte med familier med innvandrerbakgrunn, er de ansatte i barnevernstjenesten opptatt av at de bruker tolk. Informantene begrunner som oftest bruken av tolk med et ønske om at foreldrene skal forstå det barnevernet prøver å formidle. En god tolk formidler det de barnevernsansatte sier på en god måte, og sikrer at foreldrene har forstått, ifølge informantene. Ansatte pekte også på betydningen av at de forstår foreldrene. Her trakk noen inn bruk av kulturtolk,

eller viste til hvordan de gjennom å spørre foreldrene om deres tanker og handlinger kunne få en utvidet forståelse av situasjonen.

Gjennom intervjuene kommer det frem at tolkebruk påvirker møter mellom barnevernet og familier på flere måter. Ansatte beskriver at møter med tolk krever mer tid og at det medfører ekstraoppgaver. De færreste tolker simultanoversetter, og dermed vil samtalene ta mye lenger tid. Informantene forteller at det derfor ofte krever flere møter med familien enn vanlig.

Noen informanter forteller at familiene selv kan ha ønsker eller meninger om bruken av tolk, og spesielt da hvilken tolk som skal eller ikke skal brukes. Det varierer mellom de som ønsker en tolk som ikke er for tett på familien eller nettverket til familien, fordi det da blir for nært og at de er redde for at taushetsplikten ikke blir overholdt, og de som synes det er fint at det er en tolk fra samme miljø. De ansatte forteller at de pleier å snakke med familiene om deres ønsker. Og en ansatt fortalte at da de jobbet med oppfølging, ble de enige med familien om at hvis det kommer en tolk som de ikke var komfortable med, som var for nær, så skulle de si ifra, så flyttet de møtet. Den ansatte forklarte at «Det handler om å respektere dem. De snakker jo om det mest private, så det må være viktig for dem at de føler at det er ok.»

I tillegg til tolk, bruker informantene også andre typer *språklig tilpasning* i møte med familier med minoritets-bakgrunn. De forteller at de er veldig bevisste på å forklare forkortelser og fagspråk, som for eksempel forkortelsen «BUP», til familiene. Andre forteller om at de skriver opp informasjon på tavlen for familien, slik at familien ikke må holde så mye informasjon i hodet om gangen. Samtidig kan skriftlighet også være en utfordring for noen av familiene. Noen foreldre leser lite og kan ikke lese norsk. Det er ofte mye skriftlig dokumentasjon i en barnevernssak, og en ansatt forklarer at det er et dilemma mellom å dokumentere saken godt nok, og å faktisk kunne formidle det til familiene. Å lese opp en lang rapport med tolk er vanskelig, det er usikkert hvor mye foreldrene forstår, og det er også varierende hva de rekker å lese opp og å tolke for foreldrene. Denne informanten forklarer at dette er også noe de prøver å huske på og ta hensyn til i saker med familier med innvandrerbakgrunn, at foreldrene ikke nødvendigvis har oversikt over, eller innsikt i alle dokumentene i saken deres.

En informant fortalte om hvordan de jobber i samarbeidsmøter med andre instanser. De opplever at andre instanser som for eksempel skole, ikke har oppfattet

foreldres behov for tolk eller tilrettelagt kommunikasjon. De opplever å motta bekymringsmeldinger fordi foreldre ikke følger opp skriftlige beskjeder fra skolen, når foreldrene har lave leseferdigheter på norsk. Informanten opplever at de da må ta et ansvar for at skolen skal finne andre måter å kommunisere med foreldrene på, som er bedre tilpasset deres behov. Det samme gjelder bruk av tolk i foreldresamtaler.

Og da, det er liksom min oppgave egentlig, administrativt, at vi skal ordne sånn at foreldrene har en riktig tolk. Jeg har opplevd at skoler har foreldresamtaler uten tolk, når det helt klart er nødvendig.

Informanten opplever at de må ta dette ansvaret, fordi andre instanser enten ikke tar ansvaret selv, eller ikke oppfatter behovet for tolk eller tilrettelagt kommunikasjon. Dersom skolen ikke bruker tolk, vanskeliggjør det kommunikasjonen mellom foreldrene og skolen og det kan også ha betydning for barnevernets arbeid med familien dersom de ikke har fått god nok informasjon om barnets fungering i skolen. Flere av de ansatte forteller at de igjen ofte må ta et ekstra ansvar for foreldrenes forståelse i møter med andre instanser, også når det ikke brukes tolk. De ansatte ser det som deres rolle som fagpersoner, i for eksempel samarbeidsmøter, å gjøre innholdet forståelig for familien. Dette løser de enten ved å forklare det som blir sagt av andre instanser, eller at de etterspør forklaringer når andre instanser bruker vanskelige ord som «epikriser»:

Jeg spør «hva betyr det, hva mener du med det?» Sånn at noen andre slipper da. At jeg kan være den som da etterspør forklaring, når de sitter og kaster rundt seg med ord som «epikriser», som man ikke skjønner. Man må bare prøve å hele tiden ha det høyt oppe. Så det handler om det etiske i hva vi utsetter dem for, og være bevisst på min rolle i det. Det holder jeg veldig høyt.

Informanten eksemplifiserer hvordan hun tilrettelegger for at foreldrene skal ha et grunnlag for å forstå det som sies. Språktilpasninger handler ifølge informanten ikke bare om forståelse, men også etiske aspekter ved hvordan en samarbeider med familier. Hvis foreldrene mangler tilstrekkelige norskkunnskaper er de avhengige av at barnevernet legger til rette på ulike måter for at de skal kunne medvirke, forklare sin sak og ta informerte valg. Bruk av tolk og språklige tilpasninger er viktig i arbeidet med å skape forståelse og kommunikasjon med en del familier med innvandrerbakgrunn, ifølge våre informanter, selv om det skaper en del tilleggsarbeid. Hvor nyttig tolken er, kommer imidlertid an på tolkens kvalitet og kompetanse.

Tolkens kompetanse

Informantene formidlet at de hadde både gode og dårlige erfaringer med bruk av tolk, og noen informanter forteller at det kan være vanskelig å vurdere tolkens kompetanse. Informantene navigerer bruk av tolk på ulike måter, for å sikre kvaliteten på tolkingen og informasjonen familiene mottar. Flere informanter forteller at de opplever å ha lite kontroll over tolkesituasjonen og kommunikasjonen til familiene:

Og så er vi jo veldig prisgitt tolken. Fordi vi klarer jo ikke å kontrollere hva tolken sier, vi skjønner jo ikke hva som blir sagt. Tolken sin forståelse av det vi sier blir jo også viktig. Og det kan jo ikke vi kontrollere.

Fordi de barnevernsansatte som regel ikke forstår språket det tolkes til og fra, har de ikke kontroll på hva tolken sier, hvordan den tolker og hva som til slutt blir formidlet til familiene. Derfor er det viktig å ha tolker av god kvalitet, som følger god tolkeskikk, jf. tolkeforskriften §§ 3-8 (2022). I tillegg er barnevern et fagfelt med egne uttrykk og forkortelser. Som informantene over sier, er det også viktig at tolken forstår det de barnevernsansatte sier godt nok til å kunne oversette det og formidle det videre. Flere av informantene vi har snakket med sier at det å bruke tolk i møte med familiene gjør dem usikre på om veiledningen eller informasjonen når foreldrene slik den var ment, og om foreldrene forstår hva som skjer. De er blant annet usikre på hvordan faguttrykk oversettes til språk der det ikke finnes tilsvarende faguttrykk:

Og så er det faglige ting vi uttrykker. Det fins ikke, for eksempel i Asia, de bruker mange ord for å forklare det vi sier direkte. Forstår foreldrene det eller (...) Vi opplever også når vi sitter og forteller to ting da og så bruker tolken gjerne flere minutter for å forklare, og så har vi lurt på, forklarte du bare det vi sa? Eller? Nei det er mange type ting vi møter på, men det er jo hele tiden sånn vanskelig å være på da.

De ansatte formidler en stor usikkerhet rundt tolkingen. De forteller også at de skjønner at de har fått en god tolk, når de får tilbake informasjon som samsvarer med spørsmålene de har stilt, samt at familien er fornøyd med tolken. Flere ansatte forteller at de opplever det som en stor utfordring at det er lav kvalitet på tolkingen, og enkelte informanter forteller at de har vært nødt til å avbryte samtaler på grunn av kvaliteten på tolkingen. På spørsmål om hvordan de ansatte jobber med å sikre at de får gode tolker, forteller noen at de lager en oversikt over de tolkene de syns er gode

eller som de har hatt gode erfaringer med, slik at de kan be om dem når de bestiller tolk. Hvis det ikke er mulig å få tak i en god tolk, gjøres det en vurdering på om man skal flytte møtet, forteller en annen informant. De ansatte hadde opplevd at enkelte møter blir utsatt mange ganger på grunn av at det ikke er tilgang på gode tolker.

Tolker er tilgjengelig både som oppmøtetolk og via telefon eller skjerm. Informanter fra en barnevernstjeneste i en mindre kommune, beskrev at de veldig ofte er nødt til å bruke telefontolk. Det er mangel på godkjente tolker i distriktet knyttet til tolketjenesten barnevernstjenesten bruker, og å fly inn en tolk fra en storby er for dyrt. De ansatte forteller at å bruke telefontolk istedenfor oppmøtetolk vanskeliggjør arbeidet, da det er utfordrende for en telefontolk å tolke for eksempel rollespill, eller visuelle hjelpemidler som bilder eller tavler i arbeid med veiledning. Enkelte møter i barnevernet er ofte ekstra krevende å tolke, med mange deltakere, sterke følelser og mange som snakker i munnen på hverandre. Det krever tydelig ledelse av møtet. Det kan bli mer utfordrende for eksempel hjemme hos familier, der settingen er en annen, der folk beveger seg rundt og det ikke er en like formell møtesituasjon:

Det er kanskje lettere i et samarbeidsmøte fordi da er det veldig tydelig, nå er det den som snakker og nå sier den det. Men da når du er på hjemmebane så er det ikke like enkelt å ha tolken på telefon fordi det er en helt annen setting. Men det er jo det man blir bundet til, når man blir nødt til å bruke ett sånt hjelpemiddel, og det gir oss jo mye mindre frihet i forhold til hva vi kan oppnå.

Sitatet over viser hvordan de barnevernsansatte opplever at telefontolk påvirker hvordan de kan arbeide og hva de kan oppnå i arbeidet med familien, men at de ikke kan velge oppmøtetolk, selv om det hadde vært vurdert som bedre for arbeidet.

På grunn av disse utfordringene, er det også vanskeligere å kvalitetssikre og å vurdere virkningen av veiledning-en, ved bruk av tolk. Derfor er det viktig å «være på» og tørre å spørre hvis man ikke forstår tolken, hvis svarene ikke henger sammen med spørsmålene eller man ellers tror at noe skurrer, ifølge en informant:

Vi hadde en her hvor jeg gikk ut, tok med meg telefonen [med tolken] og spurte hva som skjedde? Og jeg sa at vi kan ikke ha deg. Altså vi skjønner ingen ting. Svarene er helt annerledes. Og da skjønnte vi det, for da forklarte hun at mor svarte det samme, om og om igjen. På en måte. Kanskje vi hadde spurt om noe, og så

fortsatte mor å svare på det. Så hun kom seg ikke videre. Så da ble vi enige om at mine spørsmål måtte være veldig korte og presise. Enda mere. Og da gikk det veldig mye bedre. Men da må man si ifra, for det skjønner ikke vi. Vi tror jo bare at den tolken er hinsides alt på en måte.

Et godt samarbeid med tolken og åpen dialog kan minske noe av usikkerheten rundt tolkens kompetanse og familiens forståelse, slik dette eksempelet viser. Likevel er muligheten for at tolkene tolker feil, sammen med vanskeligheter med å sikre kvaliteten på tolkingen, medvirkende til at tolking blir et usikkerhetsmoment. Når det knyttes så mye usikkerhet til tolkingen, blir det vanskelig å vite om misforståelser skyldes at tolken oversetter det feil eller at familiene ikke forstår innholdet i det barnevernet formidler.

Å være nysgjerrig

I intervjuene var enkelte informanter også opptatte av egen forståelse som barnevernsansatte. Dette handlet i hovedsak om hvordan de forstår foreldrene, deres syn på omsorg, og deres forståelse av barnevernets arbeid. Informantene var særlig opptatt av hvordan de kunne forstå foreldrene, og hvordan de kunne sikre seg mer kunnskap om foreldrenes tanker og motivasjoner. Spesielt to barnevernstjenester beskrev en praksis som gikk ut på å være nysgjerrig på foreldrenes handlinger og valg. Denne beskrivelsen av praksis kom som svar på spørsmål om hvordan de oppfattet begrepet kultursensitivitet, og viser hvordan informantene koblet «kultur» og «forståelse av foreldre», der kulturforskjeller ofte ble lagt til grunn for manglende forståelse fra barnevernets side. Praksisen går ifølge informantene ut på å stille spørsmål, hvordan forstår familiene hverdagen, situasjonene, og det de barnevernsansatte sier? En ansatt forklarer at det er viktig at de barnevernsansatte ikke er for raske i sin vurdering av en situasjon, men istedenfor bruker litt tid på å undre seg over hva som skjer:

Når du, hvis man observerer noe, ok jeg så at du løste det på den måten. Bare å finne ut hva, så er det jo ofte en god grunn da. Og så forstår man, ikke sant, og det å tørre å stille spørsmål og liksom undre seg. Da kan det hende at ting ser ganske annerledes ut enn det man kanskje har en hypotese om.

Informanten beskriver at de sjekker ut med foreldrene om situasjoner som oppstår. De etterspør hva foreldre-ne tenker med det de sier eller gjør, eller hva som er motivasjonen eller logikken bak for få en bedre forståelse for foreldrenes tenkning.

Informanten beskriver at det kan oppfattes som ubehagelig for de ansatte å stille slike spørsmål, men at det kan resultere i at de ansatte får en annen forståelse av situasjonen. Flere informanter forklarte at de prøver å ha et åpent sinn for at situasjoner kan løses på mange forskjellige måter, og at de ikke skal holde en «norsk standard» opp mot alt familiene gjorde. Her handler kultursensitivitet og nysgjerrighet om at de barnevernsansatte skal sikre at de selv har forståelse av det foreldre og familier gjorde og tenkte, men også at de skal være åpne for at omsorg kan utøves på ulike måter. Målet er å unngå misforståelser, både hos foreldrene og hos ansatte, omkring foreldrenes handlinger:

Ja, at jeg er opptatt av at jeg forstår dem riktig. Ja om det er kulturforskjeller eller grunner, ting praktiseres annerledes, så tenker jeg at det er viktig å, å liksom undre seg og sjekke ut, sånn at man ikke misforstår hverandre. Det er det jeg prøver i hvert fall å være bevisst, å stille litt spørsmål til ting. Sånn at man ikke, det kan gå begge veier, at man misforstår hverandre.

Gjennom en nysgjerrig og spørrende tilnærming til familiene får de ansatte mer kunnskap om foreldrenes forståelse av situasjonen, og et bedre grunnlag for å vurdere behov for aktuelle tiltak.

Kulturtolk

Flere informanter mente at «kulturforskjeller» vanskeliggjorde samarbeidet mellom foreldre og barnevernet, og begrenset barnevernets forståelse av foreldrene, og ikke minst, foreldrenes forståelse av barnevernet. I tillegg til å være nysgjerrige på foreldrene, brukte flere barnevernstjenester det de kalte *kulturtolk*. Kulturtolk ble brukt når de ansatte hadde behov for mer enn bare tolk. Noen informanter forklarte at kulturtolken hovedsakelig er en person med kjennskap til språket og kulturen til familien, mens for andre er det en tolk med utvidet rolle. De ansatte brukte utelukkende begrepet “kulturtolk”, men linkarbeider eller brobygger kunne nok også blitt brukt, og både deres rolle i arbeidet i familien og deres tilknytning til barnevernstjenesten (i utgangspunktet tolk eller ikke) varierte. I noen familier er det nyttig med en tolk som kan forklare situasjonen litt ekstra, der direkte tolking ikke er nok til å møte familien, forteller en informant:

Fordi at man blir litt sånn lost in translation holdt jeg på å si, altså bare skjønner at her er det et eller an-net jeg mister eller noe jeg ikke forstår, eller noe som foreldrene ikke forstår, og så skjønner man ikke helt hva det handler om. Så det er

nyttig å ha en sånn kulturtolk hjelp da. Som kan liksom snakke under lagene eller mellom lagene.

En annen informant forklarte at kulturtolken de hadde jobbet med var en tolk som i tillegg til vanlig tolking også forklarer kulturelle forhold, og som klarer å tolke på en grei måte, som formidler hvis tolken skjønner at noen ikke skjønner. Kulturtolk brukes altså som et verktøy for å sikre forståelse, både familiens og barnevernets forståelse. Kulturtolker kan ifølge informantene også være viktige formidlere av forventningsavklaringer mellom ansatte og familie i begynnelsen av møter, og kan forklare hva de barnevernsansatte forventer og hva som skal skje. En informant fortalte om en kvinne de hadde samarbeidet med inn i en minoritetsfamilie, som tidligere hadde jobbet med folkegruppen som familien kom fra, og som kunne språket. Informanten kalte ikke denne kvinnen «kulturtolk», men praksisen har likheter med det andre ansatte beskriver om kulturtolk. Informanten beskrev at kvinnen gav den ansatte redskaper til å forstå familien. Det var blant annet snakk om begreper som brukes i veiledning i barnevernet, som det ikke fantes oversettelser for på familiens språk. Da forklarte informanten at det var avgjørende å skape et felles språk med familien, og sette arbeidet inn i en kontekst som ga mening for begge parter, og det hjalp kulturtolken med. På denne måten blir kulturtolk brukt til å tilpasse tiltak til familiene. Noen problematiserte også det å leie inn kulturtolk:

Tiltakene er ikke alltid like spissa til de utfordringene man står i da (...) Man setter inn det man har. Og så har vi brukt noen kulturtolker og sånt, og det tenker jeg er veldig fint. Men det, den kunnskapen burde egentlig sitte i barnevernstjenesten, som hvordan man skal møte ulike kulturer liksom. Og spesielt hvordan man skal møte folk som er så stressa da. Og så dårlig utgave av seg sjøl. Ikke sant. Og så redde som de kan være.

I tillegg har kulturtolkene noen ganger en rolle der de skal bistå med kunnskap om skikker eller verdier som er viktige i familiens kultur, for å hindre at de barnevernsansatte «går i baret» og gjør noe upassende eller respektløst overfor foreldrene, som en informant forklarer det. Dette handlet om å bli kjent med familiene, og om å skape en trygg og tillitsfull relasjon. Det er imidlertid ulike meninger om bruken av kulturtolk blant informantene, og enkelte informanter mente at man heller burde sikre slik kompetanse i tjenesten. En av barnevernstjenestene vi intervjuet ansatte ved, hadde ansatte med innvandrerbakgrunn, og merket en stor forskjell på hvordan de ansatte kunne møte familier med innvandrerbakgrunn. De

opplevde at de hadde andre muligheter for å arbeide innad i familiene og en annen forståelse for hverandre, og de så en stor verdi i å ha et mangfold i staben. Den ansatte som hadde innvandrerbakgrunn beskrev at hun opplevde at hun «tillot» seg selv mer i møte med de ungdommene de jobbet med, spurte dem rett ut spørsmål om for eksempel hvor de kom fra, som andre ansatte syns var vanskelige. Det var lettere for henne, forklarte hun, fordi ungdommene først spurte henne hvor hun kom fra, og hvilken religion hun hadde, og at det derfor var helt naturlig å spørre dem tilbake. Denne forståelsen av at ansatte med innvandrerbakgrunn kan ha en annen inngang til familiene, ble delt av andre informanter, som sa at de gjerne skulle hatt noen kollegaer som kunne nærmet seg familiene på en annen måte, spesielt i vanskelige saker om vold og der familiene opplevde kontakten med barnevernet veldig skamfull.

Å jobbe med tillit og relasjon

Forståelse spilte en tydelig rolle også i arbeidet med tillit og relasjonsbygging for informantene, og åpenhet og transparens ble løftet frem som viktige elementer. Informantene opplevde at familier med innvandrerbakgrunn oftere var skeptiske eller redde for barnevernet, selv om de også fant den samme skepsisen i en del etnisk norske familier. Det var viktig for flere informanter å ta opp denne frykten tidlig i møte med familiene, og å spørre foreldrene tidlig hvilket inntrykk de har av barnevernet eller hva de har hørt om barnevernet fra før. Da kunne de raskt finne ut om det fantes en frykt, og starte arbeidet med å balansere den og gi dem et utvidet kunnskapsgrunnlag om hvordan barnevernet arbeidet, slik at de hadde et bedre grunnlag for arbeidet med familien. For å motvirke frykten, var forståelse og informasjon viktig, ifølge informantene. De fokuserte på å forklare familiene om barnevernet - hva er det, hva er deres rolle som saksbehandler, hva er målet med arbeidet her, hva er viktig og hva er mindre viktig for barnevernet.

Foreldrene skal ofte både bli kjent med saksbehandlerne, barnevernet og det norske systemet, og informantene fortalte at de brukte mer tid på å forklare arbeidet og hensikten til disse familiene enn ellers. En informant fortalte at de prøvde å samarbeide om valg og bestemmelser, selv om de kanskje var uenige i et tiltak, for å gi foreldrene en følelse av at de er med og bestemmer, at de vet hvordan ting skal bli, og i hvert fall får informasjon om det som skal skje. Flere informanter forteller at de snakker mye med foreldrene om hva de tenker og vurderer, og forteller dem at nå tenker jeg at det er sånn og sånn, og det gjør meg bekymret, og at de tenker at det er mer tillitsvekkende å være eksplisitt om vurderingene sine. Informantene opplevde at de måtte bruke tid på å forklare hva som er hensikten med arbeidet i barnevernet,

hva som er saksbehandlerens rolle og hvorfor de gjør ting slik som de gjør det, ofte flere ganger, for at foreldrene skulle bli trygge på dem og forstå hvorfor de hadde tiltak i barnevernet og hva som skulle skje der.

Tilpasset foreldreveiledning?

Som beskrevet er det i første rekke foreldreveiledningstiltak som iverksettes med formål om å styrke foreldre-kompetanse. Det gjøres gjennom ulike former for veiledning, enten i form av standardiserte/manualbaserte tiltak som COS-P, PMTO, ICDP eller andre veiledningstiltak som gis enten fra saksbehandler eller fra en tiltaks-person i barnevernet. Flere av tjenestene har egne tiltaksteam med familieveiledere som har særlig kompetanse innenfor disse metodene. At det er hovedfokus på veiledning og styrking av foreldrekompetanse og samspill finner man også i andre studier av barnevernet (Kojan og Storhaug 2021; Paulsen, Ulset og Øverland 2021), så det ser ikke ut til å være store ulikheter her mellom hjelpetiltak til familier med majoritetsbefolkningen og familier med innvandrerbakgrunn. Det kan være noe ulike tematikk som nevnt over med blant annet informasjon om norske forhold, tjenester osv., samt behov for veiledning til foreldre om hvordan de kan sette grenser.

I dette prosjektet var ikke råd og veiledning et tiltak som skulle studeres, men i intervjuene om det generelle arbeidet med hjelpetiltak og COS-P, kom flere av de ansatte inn på arbeidet med ulike veiledningstiltak. I beskrivelsene av hva veiledningen omhandler kommer det frem at det i første rekke handler om veiledning på samspill mellom foreldre og barn, men det vises også til at en del av veiledningen handler om det å være ny i Norge. Dette kan for eksempel være å forstå ukeplaner i barnehagen, brev fra NAV og andre ting som kan være vanskelig å forstå når man ikke har erfaring med det norske samfunnet. I et av gruppeintervjuene sa de ansatte:

Jeg kan si, jeg syns ofte at vi må hjelpe dem med generelt i sånn samfunnssystemer, navigere seg rundt og få oversikt. Forstå hva, hvis jeg trenger hjelp til dette, hvis jeg skal søke om dette. Hva skal jeg gjøre. Eller hvem skal jeg ta kontakt med. Hva skal jeg søke på internett. Helt sånne basic ting, som også mange norske familier strever med, men det er jo ekstra utfordrende når du kanskje ikke kan språket så godt, eller kommer fra et land hvor ting fungerer veldig annerledes.

Og det tenker jeg også er tilbake til litt om det som vi snakka om i stad, at her er det noe i det øvrige hjelpeapparatet som mangler. For jeg tenker jo at ikke alle de sakene med familier med minoritetsetnisk bakgrunn som vi har, nødvendigvis

heller er barnevern. Men det handler om akkurat det her med å navigere seg i systemer. Og så ender vi i barnevernstjenesten også opp med den oppgaven. Men det er vel mitt inntrykk da.

Ansatte beskriver at dette ikke egentlig er en del av deres oppdrag og at behov for slik støtte ikke alene er grunnen til at familier er i kontakt med barnevernet, men at dette kan bli liggende i veien for at foreldre skal kunne nyttiggjøre seg veiledning på samspill, omsorg og foreldreskap. Ansatte gir derfor også veiledning for å bidra til større forståelse av norske systemer og andre tjenester, selv om de oppfatter at dette ikke nødvendigvis er en del av deres ansvar. Det samme beskrives også hvis det er bekymringer knyttet til økonomi, eller dårlig standard på bolig, og barnevernsansatte beskriver da at de på ulike måter bistår foreldre i kontakt med NAV, ved å delta på møter og/eller purre på og mase på NAV. Som illustrert i sitatet, og som kommer frem i flere intervjuer, oppleves det at det ikke er et godt nok hjelpeapparat rundt familiene som har behov for slik støtte.

Ansatte beskriver også at de på ulike måter må tilpasse og justere veiledningen for at den skal være virkningsfull. Noen fremhever dette som en utfordring da det oppleves at man ikke alltid har god nok kompetanse til å gjøre den nødvendige justeringen. Den manglende kompetansen knyttes ofte til at de ikke vet nok om familiens bakgrunn og kulturen de kommer fra. Det å kjenne kulturen og at man lærte litt etter hvert som man møtte familier fra ulike kulturer ble også tematisert. Da kunne man for eksempel bli oppmerksom på at man i noen kulturer har få ord for å beskrive det de ansatte prøver å ta opp. En av informantene sa det slik:

Tilknytning og alle sånne fagord, det finnes liksom ikke. De snakker veldig lite om oppdragelse eller om-sorg og sånn, så du må knytte det opp mot konkrete ting (...) Det er viktig. Og det er sånn, hvordan skal jeg få til å hjelpe. Jeg tror ikke de forstår det i det hele tatt (...) Og det var det jeg begynte med sånn innledningsvis at jeg tenkte at vi i for liten grad leter etter tiltak med spesialkompetanse. Og at vi kan, jeg tror ikke vi kommer godt nok i mål da.

Det den ansatte beskriver, og som også kommer frem i flere av intervjuene, er at ansatte opplever at språket de bruker ikke treffer, og at de er nødt til å veilede på en annen måte enn de vanligvis gjør. Samtidig er mange av tiltakene og forklaringsmodellene som benyttes utarbeidet med utgangspunkt i en vestlig tenkemåte og utviklingspsykologiske teorier og forståelser, som gjør at det benyttes

en del ord som ikke nødvendigvis er kjent. Ansatte beskrev situasjoner der de ikke kjente familien godt nok og ikke tilpasset tilnærmingen ut ifra familiens situasjon, og der de hadde behov for mer kunnskap om familienes kultur for å kunne vurdere hvilke metoder som var passende. Sitatet under viser hvordan en ansatt forteller om at tolken ga tilbakemelding på hvordan tilnærmingen fungerte:

Jeg har også, en asiatisk mamma hvor den tolken også hjalp meg med å, for jeg hadde et sånt mentaliserende intervju. Hvor hun sa til meg at dette snakker man ikke om der hun kommer fra. Dette her er helt borte i natta for henne. Og vi ikke trengte å slakte henne som mor, fordi hun ikke score bra på det intervjuet da.

Sitatet viser hvordan barnevernet bruker verktøy, som mentaliserende intervju, og at dette ikke nødvendigvis fungerer godt overfor alle familier. De ansatte beskriver at de er opptatt av å få foreldrene til å forstå, og de prøver på ulike måter å forklare. Samtidig kommer det frem at de ulike tradisjonene gjør at det er utfordrende og flere av de ansatte beskriver at de ikke helt lykkes med å skape forståelsen som de anser å være nødvendig for at foreldre skal ha nytte av veiledningen. Dersom det er usikkerhet rundt om foreldrene forstår, så kan det gå ut over foreldrenes mulighet til å gi et reelt samtykke:

Fordi det er ikke alltid lett å vite om det er forståelse av det vi har prøvd å formidle, om det er bekymring eller hva vi anbefaler av hjelpetiltak. Hva handler dette tiltaket om. Og da, det er veldig synd, fordi vi er veldig opptatt av at det skal være et reelt samtykke, at de ønsker å gjøre det videre.

De ansatte beskriver også at det kan være utfordrende å finne ut av om foreldrene forstår eller ikke:

Det er ofte jeg sitter i møter, og det er med tolk og så spør jeg om de forstår, og så sier de ja. Og så går det 20 minutter så forstår jeg at de forstår ikke. Og da blir det min jobb å si det. Men det er en utfordring som vi møter ofte da. At vi tror at de forstår, men så forstår de egentlig ikke. For det bekrefter de jo, men så er det noe med måten de snakker på og måten de formidler ting på.

Sitatet over beskriver en type hendelse som flere informanter forteller om, der de har et inntrykk av at foreldrene forstår det de snakker om, for så å finne ut at det er forhold foreldrene ikke har forstått. De beskriver at foreldrene ofte sier at de

forstår, men at for eksempel spørsmål foreldrene stiller, tilsier at de ikke helt forstår likevel. Dette betyr at foreldre kan motta veiledning som de ansatte opplever at de ikke har forutsetninger for å forstå, uten at man endrer betydelig på innholdet eller innretningen på veiledningen. Ikke fordi man ikke har interesse av dette, men fordi det oppleves utfordrende å få til. Dette er til dels knyttet til språk og forståelse, men også at veiledningen i seg selv oppleves som en krevende øvelse.

For jeg har tenkt litt sånn på tvers av kulturer og hvilken bakgrunn foreldrene har så er det en veiledning en veldig krevende øvelse. Det er veldig, veldig abstrakt uansett hvor man er kognitivt, så er det liksom veiledning, den i samarbeid eller, enten i samarbeid eller så har en saksbehandler bestemt på en måte hvor, hvor utfordringen er. Dette skal bedres og så står det liksom i setninger som er utformet som delmål, så skal noen veilede. Og så sitter de i et rom og skal prate om og må sjøl komme med eksempler ofte da, og skal liksom snakke om det. Hva, hvis om, at det og så forventer vi at de skal klare å oversette det og ta det med hjem. Og gjerne i løpet av liksom tre eller seks måneder. Og ja, det er jo, bare en veiledning i seg sjøl, det å sitte å prate, det er abstrakt og komplisert på en måte. Og krever mye mer, du har gått liksom lenge på skole og liksom har øvd på det og motta veiledning sjøl, har gjort det over flere år, liksom det, det var ikke enkelt i starten, altså det, men vi forventer det da. De fikser ikke alt det andre, men akkurat det skal de fikse.

Informantene beskriver også at de er nødt til å bruke mer tid på å forklare og sikre forståelse enn de gjør når det er foreldre med vestlig oppdragelsesstil. Dette handler delvis om ulikt språk og behov for å bruke tolk, men like mye at man kan ha ulike tradisjoner for hva man snakker om og hvilke forståelser man har knyttet til ulike begreper. I noen tilfeller forteller informantene at de bruker kulturtolk som kan hjelpe til å forstå, men som oftest prøver ansatte selv å bidra til forståelse gjennom å være nysgjerrig, forklare og prøve å endre måten de veileder på.

Det kommer frem gjennom analysene at de ansatte opplever at det er utfordrende å sikre forståelse når veiledningen baseres på verbal samhandling og refleksjoner. De ansatte beskriver at de opplever å lykkes bedre når de konkretiserer veiledningen og bruke eksempelvis film og rollespill. Flere ansatte beskriver at de prøver å være så konkrete som mulig i veiledningen, som eksemplifisert i følgende utdrag fra et gruppeintervju:

A: Ja, jeg tenker at det liksom ser jeg en utfordring hos meg sjøl hele tiden. Hvor jeg tror jeg er eller har vært konkret. Og så er jeg ikke alltid for lite. Tror jeg da. Jeg tror alltid jeg er for lite konkret. Og liksom hva er det jeg prøver å oppnå, eller hva er det jeg tenker at må til nå. Hva er det jobbe med akkurat nå. Så konkret må det være for dem.

B: Og snakker også en del om hvorfor, hvorfor det er viktig å snakke med barnet sitt. Hvorfor det er viktig å når barnet gjør noe, og så gjør du det samme og så prøver å få inn hvorfor det er viktig for barnets utvikling. Og gjerne ikke bare prate men gjerne vise, bruke rollespill ...

A: Film ... vise film, vise film av andre, vise film av dem sammen, ja,

B: Som er nyttige metoder. Ja.

Også når det benyttes konkrete veiledningsmetoder opplever ansatte at det er behov for å gjøre justeringer for å tilpasse tiltakene til familier med innvandrerbakgrunn. Ansatte beskriver at det er ulikt hvor lett det er å justere tiltakene fordi tiltakene har ulikt utgangspunkt og ulik grad av standardisering. De tiltakene som nevnes konkret er ICDP, PMTO og ulike varianter av “trygghetssirkelen” (COS-P og COS-I). ICDP oppleves av flere ansatte som et tiltak som er godt tilpasset gruppa, og at dette er et tiltak som er «mer kultursensitivt enn andre tiltak». Dette knyttes spesielt til at det er mer åpent, dialogbasert og at det er rom for refleksjon og diskusjon rundt det foreldrene lurer på. I ett av gruppeintervjuene beskriver to av de ansatte det på følgende måte:

1: Men det er veldig mye kultur da, man skal rekke mye og det er, for meg er ICDP kanskje i motsetning til COS P, er mere litt mer sånn åpent for å ta i andre ting da. Og kanskje også ha mer sånn, hva er det denne, hva er det vi tenker kan være nyttig for denne gruppa spesielt. Og kan liksom ta inn ... Og også fremheve det som er liksom fint med sin egen kultur, det syns jeg er litt all right. Altså og også kan komme med, ha diskusjoner med liksom kritikk av hvordan, hvordan, eller sånne forestillinger om hvordan norske barn vokser opp da, ikke sant. For eksempel det der med, ja norske ungdommer får lov til alt, og er bare ute og drikker og ... Altså man kan få en sånn fine diskusjoner og justeringer og, ja, altså rundt ... 2: Og nyanser. 1: ... ja og nyanser. 2: Så er det veldig forståelig, du ser jo alle som har gått her. Jeg har ikke hørt at noen har sagt at de ikke syns det

har vært bra. Alle sier jo det, foreldrene, at dette skulle jeg ønske at jeg hadde fått med en gang jeg kom til Norge. Det er sånn som jeg flere ganger har fått uttalt.

Det som beskrives virkningsfullt, i tillegg til mulighetene til å få frem nyanser, er det å få mulighet til å dele erfaringer og stille spørsmål. Noen beskriver også at det å være i gruppe kan oppleves mindre skummelt og mer ufarlig enn individuelle samtaler.

Et annet av veiledningstiltakene som er mye benyttet i barnevernstjenesten er COS-P, som kan gis enten individuelt eller i gruppe (Farstad et al., 2023). Tiltaket benyttes også overfor foreldre med innvandrerbakgrunn, men i våre intervjuer kommer det frem varierte erfaringer med tiltaket overfor denne målgruppa. Flere beskriver at de synes det er en utfordrende metode å benytte, både fordi det er vanskelig å få god nok flyt i kommunikasjonen hvis man må benytte tolk, at man kan ha ulike tradisjoner for å snakke om følelser, noe som knyttes til at metoden er utviklet med utgangspunkt i vestlig forståelse av barneoppdragelse. En av de ansatte sa:

Det er vestlig orientert måte å snakke om relasjoner på, for eksempel metaforen om haimusikk. Et eksempel på dette var at følelseskoppen ble tolket som at hun trodde jeg mente de ikke hadde mat på bordet. Et eksempel fra en irakisk familie som hadde mye ressurser, men ikke det samme fokuset på barn som vi gjerne har. Dette var en sak som gikk kjempebra. Men også kulturelle utfordringer, for eksempel mange som synes det er rart å sette seg på gulvet å leke med barna. Men det genererer også spennende diskusjoner.

Noe av de samme utfordringene beskrives ved bruk av PMTO med familier som hadde behov for tolk, ifølge noen informanter. De forteller at det er visse sider ved barnevernsarbeid som er spesielt krevende å få til via tolk, som for eksempel refleksjonssamtaler. Flere informanter forteller at de ikke bruker tiltaket COS-P hvis de må bruke tolk. De forteller at de er redde for at nyanser i veiledningen skal bli borte, og at de ikke vet hvordan det blir tolket videre, og vanskelig å vite om foreldrene forstår veiledningen.

Den vestlige orienteringen som den ansatte her snakker om fremheves både direkte og indirekte i flere av intervjuene. Ansatte beskriver at dette fører til lite gjenkjenning både i måten å snakke om følelser på, og i metaforer og bilder som benyttes, noe vi også har pekt på i delrapporten om virkning av COS-P (Farstad et al. 2023). Flere av de ansatte, også noen av COS-P veilederne, beskriver at de har såpass dårlige

erfaringer med å benytte COS-P overfor ikke-etnisk norske foreldre at de ikke ønsker å bruke det. En av informantene beskriver det som at det blir «full kulturkræsj» mens andre fra tre andre tjenester gir følgende beskrivelser:

De har ikke det samme fokuset som oss i forhold til å møte følelsene. Vi skal arbeide og gjøre det vi må, så må ungene innfinne seg med det. Litt gammeldagse....

Ja, det er jo, blir spent. Det er en del interessante sider ved det og. Dette her med at du får innblikk i disse hjemmene i USA med de store møblene og det er jo veldig fremmed for en del andre, det er jo noen sånn. ... Det er jo et veldig, veldig vestlig utvikla kurs da. Som du får litt sånn, du får litt av det dilemma innimellom syns jeg.

Jeg personlig bruker det i hvert fall ikke hvis jeg må ha tolk. Jeg tenker at jeg er opptatt av å være veldig sånn tydelig. Og så er jeg redd for at nyanser skal bli borte eller ting skal bli borte, at jeg ikke klarer å formidle meg tydelig nok via tolken fordi jeg er usikker på, for jeg syns liksom at den veiledninga er litt sånn, veldig sånn ... refleksjon da og litt mer sånn lite konkret kanskje. Så blir jeg liksom kanskje litt opptatt av hvordan det skal tolkes videre. Om det kan bli borte noen ting. I det så liker jeg best at det kom. At jeg liksom kan prøve å forstå, den forstår og litt mer dialog da.

I intervju i en av tjenestene er de derimot opptatt av at COS-P kan fungere for alle foreldre, men at det har tatt tid å få til dette:

Ja, det som er veldig interessant for meg da som, som ble sertifisert i 2015 og at da vi var 4 stykker her i barnevernet som ble sertifisert. Og da vet du, da sa vi at nei, dette kan ikke vi kjøre for minoritets-språklige, det er altfor komplisert. Det går ikke. Nei, tolk og greier og ... det klarer vi ikke. Og så nå til i dag da og se den utviklingen hvor vi har all verdens av språk inne. Både, altså det er vanskelig kanskje i grupper da, men individuelle løp i hvert fall med alle mulige ... så de har ingen, vet ikke om noen begrensninger på land altså. Men det som er utfordringen er tolkene. At vi må ha tolker som kjenner til COS- P fra før av. For å kunne, at det skal bli ordentlig bra da. Men det syns jeg har vært veldig morsomt å se den utviklinga altså.

Flere av informantene beskrev drøftinger om bruk av COS-P og også etter at de hadde vurdert at COS-P var egnet, diskuterte de om det var mest hensiktsmessig

for familien å få det individuelt eller i gruppe, og delvis hvilken sammensetning av gruppen som egnet seg.

Analysene gir samlet et tydelig bilde av at dersom COS-P skal fungere så krever dette at foreldrene går inn i refleksjonsprosesser sammen med veilederen og COS-P er derfor utfordrende å benytte dersom man ikke klarer å kommunisere godt samt å skape en trygg ramme for å stille spørsmål. Samtidig formidler flere at de ser utfordringer med å benytte en veiledningsmodell som bygger på et vestlig tanke sett og utfordringene med bruk av tolk fremheves (jf. Farstad et al., 2023).

5. Funn fra mappestudien

Som en del av datainnsamlingen i dette prosjektet har vi gjennomgått i alt 88 barnevernsmapper, hvor formålet i hovedsak har vært å studere virkningen av utvalgte hjelpetiltak. I gjennomgangen av mappene fulgte vi familiene i en periode på om lag to år; fra 2020 til 2022 eller til saken ble avsluttet. 22 av disse mappene omhandler familier med innvandrerbakgrunn, og det er en gjennomgang av disse mappene som danner utgangspunkt for dette kapitlet. Vi ser nærmere på hvilke hjelpetiltak barnevernstjenestene velger å iverksette i familiene og hvilke begrunnelser, målsettinger samt evalueringer/vurderinger av virkninger som dokumenteres i mappene. I forkant av denne hovedbolken presenterer vi relevant bakgrunnsinformasjon som belyser familiesituasjonen til barna og ungdommene i utvalget og hvilke øvrige hjelpetiltak barnevernstjenestene iverksetter i familiene.

Bakgrunnsinformasjon

Ser vi nærmere på de 22 mappene som omhandler familier med innvandrerbakgrunn viser de at dette er barn og unge som i hovedsak bor med én forelder, som regel mor. Det fremgår videre at det i mange av familiene – hvor mor synes å ha eneansvar for barna, er mye å sjonglere i hverdagen og at problemene og hjelpebehovene er til dels store, sammensatte og komplekse. I over halvparten av sakene beskrives utøvelse av vold eller vold som en del av oppdragelsesstilen i familien som en alvorlig bekymring, og i rundt halvparten av sakene beskrives foreldres fysiske og psykiske helseutfordringer som en bekymring som påvirker familiens og barnets situasjon. I enkelte familier er også forelders rusmisbruk dokumentert som en alvorlig bekymring som utløser (spesifikke) tiltak.

I mappene fremstår det som noe utydelig i hvilken grad barnevernet vektlegger bekymringer omkring familienes økonomi. Tiltakene som iverksettes tyder imidlertid på at en god del av familiene har det trangt økonomisk og at de anses å være i behov for økonomisk støtte som rettes direkte mot barnet, og som særlig styrker dets muligheter til aktiv deltakelse i fritid og samfunnsliv. I dokumentering av tiltak i form av økonomisk støtte ser vi eksempler på at barnevernet dekker kjøp av mobiltelefon, utbetalinger til livsopphold, støtte til fritidsaktiviteter og nødvendig utstyr i denne forbindelse samt innkjøp av klær og sko. Av mappene fremgår det at det iverksettes økonomisk støtte, som ett av flere tiltak, i om lag halvparten av

sakene. For øvrig synes bekymringene og hjelpebehovene som danner grunnlag for iverksettelse av tiltak i familiene å være sammensatte. De knytter man til vanskelige familierelasjoner, særlig krevende situasjoner som familiene står i som medlemmer av et nytt samfunn/fremmed kultur, samt utfordringer som har å gjøre med barnas deltakelse og inkludering i skole og fritid. I noen få saker beskrives også barnets helse/spesifikke diagnose som en tilleggsutfordring som tas hensyn til i forbindelse med iverksettelse av tiltak. Disse sammensatte utfordringene er tilsvarende som beskrives hos familiene i mappestudien generelt (Herland et al., 2023; Oterholm et al., 2023).

Selv om det ikke nødvendigvis fremgår av dokumentasjonen hvilken øvrig nær familie eller hvilket nettverk barna har rundt seg i det daglige, kan vedtak og iverksettelse av tiltak tyde på at dette ofte er beskjedent. Familieråd eller annen type nettverks(sam)arbeid dokumenteres kun i et par av mappene som omhandler familiene med innvandrerbakgrunn. Det synes å være få personer utenom foreldrene, som ofte kun er mor, som har mulighet til å bistå barna og/eller foreldrene i det daglige. Mappene viser imidlertid at samarbeidsmøter/ansvarsgruppemøter iverksettes som tiltak i svært mange saker, og at andre institusjoner/tjenester/etater, som skole og NAV, koples på i arbeidet med å bistå/styrke barna og deres foreldre i en del av sakene. I tillegg ser vi at barnevernet iverksetter råd og veiledning som spesifiseres som familie- eller foreldreveiledning i de fleste sakene. Dette begrunnes eksempelvis i det barnevernet vurderer som foreldres manglende ferdigheter til å støtte og hjelpe barnet til utvikling og fungering, at barnevernstjenesten er usikker på foreldrenes mentaliserings-kompetanse, at det synes vanskelig og uvant for foreldre å snakke om egne følelser og at det derfor også er krevende å verbalisere og møte barnets emosjonelle behov og/eller at samspillet mellom foreldre og barn/ungdom ikke vurderes å være tilfredsstillende. Familie-/foreldreveiledning iverksettes med en målsetting om å styrke utviklingen og omsorgssituasjonen til barnet og/eller for å styrke fungeringen familiemedlemmer imellom i hjemmet ved å veilede foreldrene vedrørende konfliktdeмпing og samarbeid. I en del saker iverksettes også barnesamtaler som tiltak.

Når det gjelder tiltak knyttet til voldsbruk vises det i en del saker til at den som har utøvet vold, eksempelvis far, flytter fra familiens bopel. I andre saker fremgår det at ungdommen, på grunn av konflikter/fysiske konfrontasjoner med en forelder, flytter ut av hjemmet og inn på hybel eller liknende. Mappene viser også at barn blir akutt plasserte/midlertidig plassert utenfor hjemmet for å beskytte barnet. For

øvrige iverksettes tiltak som henvisning til “Alternativ til vold” (ATV), familie- og ressursteam eller foreldre- eller familieveileder som retter oppmerksomhet mot konfliktbetingning og samarbeid til beste for barnet. I denne forbindelse vises det også til at det i en del saker benyttes barnesamtale eller samtaletilbud til barnet. Disse tiltakene begrunnes eksempelvis i at barnet trenger hjelp til å bearbeide tidligere opplevelser, at barnet trenger verktøy som kan bidra til håndtering og forebygging av angst og/eller for å søke og sikre at barnet ikke utsettes for vold. Dette er tilsvarende tiltak som benyttes for familier med barnevernstiltak generelt.

I det videre ser vi nærmere på hjelpetiltakene som denne studien favner om og som det i vårt mappeutvalg fremgår at barnevernstjenestene ofte velger å iverksette i sakene som omhandler barn og unge med innvandrerbakgrunn.

Støttekontakt

Begrunnelser og målsettinger

Mappestudien viser at iverksettelse av støttekontakt til barn og unge med innvandrerbakgrunn fremfor alt begrunnes i at barnevernstjenestene vurderer dette som utviklingsfremmende (på ett eller, som regel, flere områder). Tiltaket vurderes å kunne bidra til å styrke oppvekstvilkårene til barnet, fordi det gjennom dette kan erfare mestring, støtte og anerkjennelse. Det poengteres at tiltaket kan stimulere til endring og utvikling gjennom en trygg voksen som bistår på arenaer utenfor hjemmet. At barnet har behov for sosiale mestringsopplevelser, og at tiltaket kan bidra til en meningsfull hverdag med aktivitet og voksenkontakt som fremmer psykisk og fysisk utvikling fremgår også som begrunnelser for iverksettelse av støttekontakt som hjelpetiltak. Et eksempel på hvordan en barnevernstjeneste begrunner vedtak om støttetiltak kan se slik ut:

(...). Barnevernstjenesten vurderer at gutten er i behov av positive aktiviteter og god voksenkontakt for å oppleve mestring, støtte og anerkjennelse. Gutten uttrykker seg positivt til tiltaket om støttekontakt.

I en del saker fremgår det også at barnevernstjenesten vurderer barnets situasjon som særlig krevende, fordi det ikke er integrert i samfunnet. Målsettingen med støttekontakt som hjelpetiltak kan i slike tilfeller være at det skal bidra til at barnet utvider nettverket og opplever inkludering og deltakelse på ulike arenaer: «(…), gutten har behov for gode opplevelser/erfaringer og et utvidet nettverk».

I enkeltsaker begrunnes vedtak om støttekontakt med at barnet/familien har vært i en belastende livssituasjon over tid og at tiltaket vil «gi familien et pusterom i hverdagen», barnet «en pause» og forelderen økt kapasitet som omsorgsperson, eller det kan begrunnes i foreldres reduserte helse som påvirker barnets muligheter til utfoldelse i hverdag og fritid:

(...) Grunnet mors reduserte helse anser barnevernstjenesten at tiltak om besøkshjem og støttekontakt vil kunne bidra til at gutten har en meningsfull hverdag med aktivitet og voksenkontakt som bidrar til å fremme psykisk og fysisk utvikling hos gutten.

Målsettingene med støttekontakt slik det kommer frem for barn med innvandrerbakgrunn fremstår som nokså lik de øvrige sakene hvor det fattes vedtak om støttekontakt (Herland et al. 2023). Det er ofte familier med sammensatte utfordringer som tilbys støttekontakt, og støttekontakt ble ofte tilbudt som tiltak i tillegg til andre tiltak. Vi ser også eksempler på at vedtak om støttekontakt/miljøarbeider kan begrunnes i at det anses som nødvendig i en overgangsfase hvor en ungdom har flyttet for seg selv og søker å mestre en mer selvstendig tilværelse. Målsettingen med tiltaket er å følge opp og støtte ungdommen i en overgangsfase, slik at ungdommen opplever å mestre denne. I en del av mappene er det dokumentert at barnet selv ønsker støttekontakt som hjelpetiltak, slik som dette: «Det er lagt vekt på at jenta selv ønsker å opprettholde kontaktlærer som støttekontakt, (...)», men dette gjelder på langt nær i alle saker.

I mappene som omhandler barn/unge med innvandrerbakgrunn fattes det aldri vedtak om støttekontakt som hjelpetiltak (rettet direkte til barnet) alene. Støttekontakt er alltid *ett av flere* tiltak som barnevernstjenestene velger å iverksette. I de fleste sakene fattes det eksempelvis også vedtak om familie- eller foreldreveiledning/råd og veiledning og ansvarsgruppemøter/samarbeidsmøter.

Virkning

Når barnevernansatte evaluerer støttekontakt som tiltak og søker å vurdere virkningen av det, eller om målsettingen med tiltaket er nådd, vises det gjerne til hvordan barnet/ungdommen, foreldre og/eller den som innehar rollen som støttekontakt gir uttrykk for å oppleve hjelpen og situasjonen. Det refereres til hva barnet og støttekontakten har gjort sammen, hvilke aktiviteter/gjøremål som er prioritert og hvordan tiltaket eventuelt har bidratt til positiv utvikling og endring for

barnet/ungdommen. I én av sakene der virkningen av støttekontakt vurderes jevnlig fremgår det at tiltaket oppleves som utviklingsfremmende for barnet:

Tiltaket er evaluert flere ganger og barnevernstjenesten har fortsatt tiltaket ut ifra at alle parter synes tiltaket fungerer godt. (...) Støttekontakt og jenta er mye sammen og gjør mange sosiale aktiviteter, jenta har det fint når de er sammen. Foreldrene sier tiltaket er positivt for jenta og hun pleier å fortelle hva de gjør sammen. Støttekontakten har god kommunikasjon med foreldrene også. Støttekontakttiltaket fortsetter. Tiltaket er utviklingsfremmende språklig og sosialt for jenta.

Når hjelpen vurderes å virke etter hensikten velger barnevernstjenesten å fortsette med tiltaket. Dette fremgår også av andre mapper hvor tiltakets virkning er evaluert og dokumentert som positiv for barnet:

Miljøarbeider/støttekontakt: Jenta bruker miljøarbeider aktivt og begge parter rapporterer om at de har fått en bedre relasjon den siste tiden. Barnevernstjenesten vurderer at miljøarbeider gjør en god og viktig jobb med jenta. Tiltaket fungerer godt og vurderes til å fortsette. Tiltakets mål om at jenta har en voksenperson i livet som hun kan gjøre hyggelige ting sammen med som kan bistå med praktisk hjelp og som er en mental støtte og en trygg samtalepartner anses som oppfylt.

I de tilfeller hvor måloppnåelse er evaluert og det dokumenteres hvordan støttekontakt som tiltak «virker», kommer som regel barnets stemme frem. For å vurdere virkningen av disse tiltakene er barnevernstjenestene avhengig av å snakke med og lytte til barnet. Her er et typisk eksempel på en kortfattet dokumentering som gjelder virkning av støttekontakt som tiltak, hvor barnets stemme kommer frem:

Gutten formidler at han liker støttekontakten godt og lærer nye ting av han, som å fiske. I samtale sier gutten: 'Den beste hjelpen han har fått fra barnevernstjenesten er støttekontakten'. Han trives godt sammen med han. (...). Støttekontakten formidler at det fungerer bra og at de gjør aktiviteter sammen, som bordtennis.

Barnas/ungdommenes erfaringer med å få noe ekstra voksenstøtte (ved siden av mor og/eller far som av ulike årsaker ikke kan bidra så mye som nødvendig/ønskelig) beskrives gjerne å oppleves som trygt, utviklingsfremmende og givende. De gir uttrykk for positive følelser og vurderinger knyttet til støttekontakten og de

muligheter til utfoldelse, læring og mestring som denne bidrar til. Det man kan lese ut av dokumenteringen tyder på at støttekontakt som tiltak bidrar til at barna/ungdommene med innvandrerbakgrunn også opplever økt livskvalitet.

I enkeltsaker fremgår det også at støttekontakten, gjennom tett kontakt og oppfølgingen av ungdom i overgangen til et mer selvstendig liv, bidrar til å avdekke større hjelpebehov. Uten dette hjelpetiltaket hadde ungdommen vært mer overlatt til seg selv, og det hadde vært vanskelig å oppdage- og bistå i arbeidet med å søke hjelp fra andre instanser. I slike tilfeller synes støttekontakten også å fungere som en trygging av barnet/ungdommen i en viktig overgangsfase i livet. Erfaringene med støttekontakt som tiltak synes å være tilsvarende for barn med innvandrerbakgrunn som for barn generelt (Herland, et al. 2023).

Besøkshjem

Begrunnelser og målsettinger

Når det gjelder vedtak om iverksettelse av besøkshjem til barn og unge med innvandrerbakgrunn viser mappestudien at det gjerne er flere aspekter som ligger til grunn for at barnevernstjenestene mener at dette tiltaket er hensiktsmessig. Vedtak om besøkshjem begrunnes ikke med at omsorgssituasjonen til barnet/ungdommen ikke vurderes som god nok, men derimot i at det kan bidra til å støtte og fremme barnets/ungdommens utvikling gjennom flere trygge voksenpersoner å spille på.

Som beskrevet tidligere viser mappestudien at dette er barn og unge som ofte bor med én forelder, som regel mor, samt at deres øvrige nettverk synes å være beskjedent. I tillegg er det mye som tyder på at en god del av familiene har det vanskelig økonomisk. Foreldres fysiske og/eller psykiske helseutfordringer beskrives dessuten som en bekymring eller belastning som påvirker familiens og barnets situasjon i om lag halvparten av sakene.

Om vi ser nærmere på begrunnelsene for å sette inn besøkshjem som hjelpetiltak er disse i hovedsak knyttet til at barnet har et særlig behov for hjelp, og dermed i tråd med grunnvilkåret⁶. Det er fremfor alt barnets særlige behov for støtte og hjelp barnevernet legger til grunn for iverksettelse av tiltaket. I tillegg begrunnes det i foreldres behov for avlastning:

⁶ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/retningslinjer-om-hjelpetiltak-jf.-barnevernloven--4-4/id2482116/?ch=4>

Gutten har en meningsfull fritid og blir sett av voksne som bidrar med utviklingsstøttende omsorg. Mor får avlastning og tid til å ivareta egen helse. (...). Gi gutten opplevelser han ikke får hjemme.

Barnet får flere voksne i sin hverdag som sammen sørger for å gi barnet trygghet og gode erfaringer. Barnet opplever at mor har energi og overskudd.

Det vurderes at barnet får besøkshjem som et pusterom etter å ha levd i en svært belastende situasjon over lang tid, (...). Mor trenger hjelp med sin omsorgsevne til å følge opp barna og bidra til mer utviklingsstøtte samspill.

Gutten skal ha en positiv utvikling språklig, sosialt og emosjonelt.

Mappestudien viser at barnevernet vurderer at barnet trenger noen trygge voksenpersoner ved siden av barnets forelder/foreldre, som med jevne mellomrom er sammen med barnet og kan bidra som ekstra støtte og følge opp på ett eller flere områder. Når barnevernet redegjør for målsettinger med besøkshjem som hjelpetiltak benyttes ord som «utviklingsstøttende» og «utviklingsfremmende», gjerne i kombinasjon med sosiale, eller emosjonelle aspekter. I enkeltsaker beskrives i tillegg barnets språklige utvikling å være én av flere målsettinger med tiltaket. Disse vurderingene er tilsvarende som i vurdering av besøkshjem som tiltak i barnevernet generelt (Herland, et al. 2023).

Mer spesifikt begrunnes iverksettelse av besøkshjem med at flere trygge voksenpersoner kan bidra til å fremme barnets fysiske og/eller psykiske utvikling ved at det får gode (mestrings)opplevelser og erfaringer gjennom ulike aktiviteter og gjøremål. Gjennom besøkshjemmet skal barnet få flere voksenpersoner «å spille på». Det fremgår også at barnevernet i en del saker vurderer at tiltaket kan bidra til å gi foreldre «en hjelpende hånd» og dermed et opplevd overskudd i en ellers krevende situasjon, som eksempelvis skyldes helseutfordringer: «Grunnet mors reduserte helse anser barnevernstjenesten at tiltak om besøkshjem (...) vil kunne bidra til at gutten har en meningsfull hverdag med aktivitet og voksenkontakt som bidrar til å fremme psykisk og fysisk utvikling hos gutten». Besøkshjem kan også vurderes som et tiltak som bidrar til å utvide barnets/familiens nettverk. Mappegjennomgangen viser at barnevernet i noen få saker finner et besøkshjem i familiens (utvidede) nettverk. Generelt viser mappestudien at familiene som har besøkshjem som tiltak ofte har et lite nettverk (Herland et al., 2023).

I de fleste sakene, der barn har besøkshjem, har det også blitt fattet vedtak om familie- eller foreldreveiledning/råd og veiledning og ansvarsgruppemøter/samarbeidsmøter. Dette på lik linje med det mappegjennomgangen viser hva angår vedtak om støttekontakt, som nevnt tidligere og generelt om tiltakene besøkshjem og støttekontakt; at disse tiltakene ikke gis alene (Herland et al., 2023).

Virkning

Evalueringene som sier noe om hvordan besøkshjemmet fungerer som hjelpetiltak er kortfattede og viser gjerne til barnets/ungdommens uttrykte erfaringer, forelder/foreldres oppfatninger og i en del tilfeller også besøkshjemmets erfaringer. Her er noen typiske eksempler på underveisevalueringer som sier noe om hvordan besøkshjem som tiltak «virker»:

Det gir barnet gode opplevelser og gutten skjermes for foreldrenes konflikter. Mor får et pusterom i hverdagen. Barnet sier det trives i besøkshjemmet.

Jenta har profiterte stort på å være sammen med sitt nye besøkshjem. Mor og jenta setter stor pris på dem og de er fornøyde.

Vurderer at besøkshjem er positivt for jenta. (...) Mor er også positiv til tiltaket, og jenta sier at hun liker seg i besøkshjemmet.

(...). Hun skriver at han er blid og fornøyd når han er der. De prøver å gjøre aktiviteter som sykling, tur, radiostyrt bil, shopping, lage mat osv. Gutten sier han trives i besøkshjemmet, forteller om aktiviteter. (...).

Barnevernet viser gjerne til barnets trivsel i besøkshjemmet og/eller barnets og forelders fornøydhets med dette, når de sier noe om betydningen eller nytten av tiltaket. I de tilfeller hvor det foreligger noe mer utfyllende rapportering, er det registrering av positive aktiviteter og gode opplevelser for barnet som fremheves, i tillegg til at forelder gir uttrykk for å oppleve å få et avbrekk i en hverdag som er vanskelig. Dette kan tolkes som svar på noe av det som ofte fremgår som målsettinger med besøkshjem som tiltak i barnevernsmappene, nemlig at det skal bidra til å fremme positive erfaringer og utvikling gjennom opplevelser og aktiviteter som barnet ellers ikke har mulighet til å ta del i, samt avlastning for foreldrene. Dette er tilsvarende som for besøkshjem som tiltak for barn generelt (Herland et al., 2023).

I de fleste sakene hvor vi finner en form for virkning/måloppnåelse-vurdering vises det til at barn, forelder og/eller besøkshjem er samstemte; de erfarer at tiltaket er positivt og hjelpsomt. Det foreligger imidlertid eksempler på at «partene» har gitt uttrykk for litt ulike oppfatninger, hvorpå barnevernet dokumenterer dette:

Jenta sier hun synes det er kjedelig i besøkshjemmet. Hun skulle ønske det var barn der. Mor er veldig glad for at jenta er i et hjem der det er norsk kultur. (...). Besøkshjemmet rapporterer om en glad jente. Hun har også sagt at hun trives der og liker å gå turer med hunden. (...). Blir enige om å finne et hjem med barn for jenta.

Denne underveisvurderingen kan tyde på at barnevernet, til tross for positive tilbakemeldinger både fra mor og besøkshjem, velger å lytte til barnet og de erfaringer hun gir uttrykk for. I dokumenteringen for øvrig fremgår det at jenta har uttrykt mistillit til barnevernet uten at det tydeliggjøres hvorfor. Det er mulig at dette momentet som handler om mistillit også ligger til grunn for og bidrar til at barnevernet beslutter at det skal rekrutteres et nytt besøkshjem, som samsvarer med de ønsker og behov som barnet gir uttrykk for, i håp om å gjenopprette tillit.

6. Barnevernansattes forståelser av omsorg og foreldreskap

I dette kapittelet vil vi belyse hvilke forståelser av god barneomsorg som kommer til uttrykk i intervjuene med de barnevernsansatte i studien. I motsetning til kapittel 4 der vi løftet frem hvordan barnevernsansatte jobber med å sikre at foreldrene forstår (hva barnevernet er, hva de kan hjelpe med etc.), retter vi her fokuset mot hva som ligger implisitt i beskrivelser, fortolkninger, vurderinger og refleksjoner i arbeidet med minoritetsfamilier når det gjelder ideen om god barneomsorg. I beskrivelser av for eksempel hvilke utfordringer en familie strever med, hva barnets behov er og lignende, vil det gjerne ligge uuttalte og tatt-for-gitte forståelser av hva god omsorg er og hvordan det forventes at foreldrene følger opp barna. Gjennom dette kapittelets analyse vil det gå frem at både den uttalte og uuttalte forståelsen av god omsorg handler om emosjonelle og relasjonelle aspekter, med utgangspunkt i et utviklingspsykologisk kunnskapsgrunnlag og tilknytningsteoretisk perspektiv. I det ligger at barnevernet gjør sine vurderinger på bakgrunn av en forståelse om at barnets (trygge) tilknytning til omsorgspersoner, forstått gjennom omsorgspersonenes måte å respondere på, bekrefte og romme barnets emosjonelle uttrykk og behov, har stor betydning for barnets psykologiske utvikling. Målet med å belyse dette er å synliggjøre hvordan forståelsen av omsorg innenfor et norsk-kulturelt perspektiv ligger implisitt i barnevernets praksis. Vi ønsker å belyse at det er viktig å bli seg bevisst hvordan slike implisitte forståelser kan virke inn på praksis – særlig der det oppstår utfordringer i kommunikasjon og samarbeid. Analysen bygger på intervjuene med ansatte der de beskriver arbeidet med hjelpetiltak generelt, og også de spesifikke tiltakene som var fokus for denne studien samt at de også kommer inn på arbeid med andre tiltak, eksempelvis råd og veiledning. I det videre vil vi trekke frem sitater og analyser som viser forståelser av omsorg og foreldreskap slik det kommer til uttrykk i intervjuene, og hvilke forståelser saksbehandlerne har av minoritetsfamiliers behov.

Når de barnevernsansatte snakker om hvilke utfordringer og temaer de møter i arbeidet med familier med innvandrerbakgrunn, kan vi få øye på omsorgsforståelser som er preget av den norske kulturelle konteksten og normer for barneomsorg og oppdragelse innenfor denne. I intervjuene varierer det om saksbehandlerne artikulerer den norske samfunnskonteksten som ramme for sine omsorgsforståelser, og ofte beskrives omsorgspraksiser i termer hvor relasjon, kommunikasjon og

barnet står i sentrum. For eksempel, slik det går frem i sitatet under, snakker saksbehandleren om tilknytning og det å ha fokus på omsorg og barneoppdragelse.

Det med at vietnamesere, så har man veldig få ord for mange sånne ord som vi bruker, tilknytning og alle fagord, det fins liksom ikke. De snakker veldig lite om oppdragelse eller omsorg og sånn, så du må nesten knytte alt opp mot konkrete ting. (...) Foreldrene har ikke forutsetninger for å forstå det i det hele tatt.

I intervjusekvensen sitatet er hentet fra, snakker saksbehandleren om utfordringer knyttet til kulturforskjeller, kultursensitivitet og kulturkompetanse. Her kommer det implisitt til uttrykk hva de ansattes forståelser av barneomsorg handler om, som de vietnamesiske foreldrene tilsynelatende ikke deler. Den ansatte formidler en opplevelse av at foreldre med vietnamesisk bakgrunn ikke har et vokabular på morsmålet sitt som refererer til den type barneomsorg barnevernet er opptatt av å formidle. Når de refererer til begrepet tilknytning, og at foreldrene ikke snakker om oppdragelse og omsorg, kan vi si at dette reflekterer mye av den norske, kulturelle diskursen om foreldreskap og omsorg. I den norske kulturelle konteksten knytter omsorgsidealer seg til å se barnet, underforstått se barnets behov, som igjen gjerne refererer til en psykologisk tenkning om barnets utvikling og hva barnet trenger for å utvikle seg på en sunn og riktig måte. En omsorgspraksis hvor barnet blir sett og forstått fordrer en emosjonell inntoning til barnets følelser og hva barnets atferd er et uttrykk for, og hvor foreldre forventes å dekode og forstå barnets uttrykk for så å respondere på dets behov. Med et kritisk, analytisk blikk på en slik implisitt forståelse av barneomsorg og forventninger til foreldreskapet kan vi si at dette er en avansert omsorgspraksis som er informert av et psykologisk kunnskapsgrunnlag som har fått stor plass i både kulturelle og faglige forståelser av barneomsorg. Innenfor den norske samfunnskonteksten vektlegges barns behov, barns rettigheter og barns stemmer sterkt (Paulsen og Studsrød, 2020), noe som legger normative føringer for foreldreskapet (Qureshi, 2009; Qureshi & Fauske, 2010).

Samtidig som empirien reflekterer uuttalte normer, standarder og forståelser av omsorg og foreldreskap, er mange av de intervjuede barnevernansatte også opptatt av å nettopp *ikke* “tre egne normer og forståelser av omsorg og familieliv ned over hodet på” foreldre som har helt andre utgangspunkt:

... men det jeg også merker for min egen del, som erfaring, så jeg er mye mindre, jeg tenker at alle barn har noe sånn grunnleggende som de har behov for. Men jeg er

også mye mindre opptatt av at det er noen fasit og hvordan et familieliv på en måte skal se ut og hvordan man ivaretar ungene sine. At det er mange måter man kan løse ting på så lenge det fungerer og alle på en måte får sine behov dekt. jeg kanskje mye mer opptatt av at ting skulle løses på en spesiell måte når jeg var yngre Og det tenker jeg jo også er en fordel når man møter folk (...). At man er kanskje mer åpen for at det finns mange måter å gjøre ting på som kan være bra.

Flere refererer til at mange minoritetsfamilier har med seg borgerkrig, fattigdom, flukt og liknende i bagasjen, som ytterligere utfordrer foreldreskapet i ny kontekst. Foreldre med et slikt utgangspunkt kan legge vekt på at barna er trygge, mens barnevernet er opptatt av for eksempel mentalisering – noe som reflekterer den emosjonsfokuserte forståelsen av omsorg for barn:

Men det er noe å ha med seg den forståelsen og, når du møter disse foreldrene, fordi ... de er kanskje opptatt av at barnet har mat og at de blir stelt, og så kommer de her og så begynner vi å snakke om mentalisering og barnas følelser som blir liksom litt langt unna hva de er opptatt av da. Så jeg er opptatt av å være veldig konkret, og snakke og gi, at veiledningen skal være mest mulig konkret. Ikke bare derfor, det handler også om forståelse. At vi liksom prøver å møte de litt der de er da.

Det blir tydelig at den underliggende forståelsen av hva som er den gode barneomsorgen knyttes til det psykologiske kunnskapsgrunnlaget og særlig til det emosjonelle båndet i relasjonen, som skapes gjennom verbal kommunikasjon. Samtidig formidler de ansatte at de legger vekt på å forholde seg til det foreldrene er opptatt av. I sitatet under snakker ansatte sammen om mentalisering og hvordan dette anvendes i møte med foreldre med innvandrerbakgrunn:

I: Men hvordan forklarer man et begrep som mentalisering?

B: Nei, jeg tror ikke man bruker ordet. Jeg tenker man ikke gjør det.

B: Nei, i stedet for [må man være] veldig sånn konkret.

B: Ja, jeg tenker at der liksom ser jeg en utfordring hos meg sjøl hele tiden. Hvor jeg tror jeg er eller har vært konkret. [men jeg] tror alltid jeg er for lite konkret. Og liksom hva er det jeg prøver å oppnå, eller hva er det jeg tenker at må til nå. Hva er det å jobbe med akkurat nå. Så konkret må det være for dem.

B: Og [vi] snakker også en del om hvorfor, hvorfor det er viktig å snakke med barnet sitt. Hvorfor det er viktig når barnet gjør noe, og så gjør du det samme og så prøve å få inn hvorfor det er viktig for barnets utvikling.

B: Og gjerne ikke bare prate, men gjerne vise, bruke rollespill ...

B: ... vise film, vise film av andre, vise film av dem sammen, ja,

B: Som er nyttige metoder. Ja.

Det blir også her snakket om barns behov og omsorg via et psykologisk kunnskapsgrunnlag der verbal kommunikasjon og kontakt blir vektlagt som viktig for barnets utvikling. Samtidig er mange av de intervjuede barnevernsansatte opptatt av at det er mange måter å gjøre barneomsorg på. De sier de er opptatte av å utforske, være nysgjerrige og bli kjent med familiens og foreldrenes hverdag og bakgrunn. Likevel vender de ofte tilbake til at den veiledningen og hjelpen de gir handler om å hjelpe foreldrene til å utøve omsorg som (uten at dette blir artikulert) hviler på en forståelse og et kunnskapsgrunnlag som er etablert og innlemmet i den vestlige og norske kulturelle konteksten. Det kan føre til at det oppstår en mismatch mellom de behovene foreldrene (og barna) opplever å ha, og den hjelpen de får. Som vist i kapittel 4 opplever mange barnevernsansatte det nyttig å bruke kulturtolk. Slik vi forstår det, handler det mye om at kulturtolken skal hjelpe barnevernet å forstå familien og foreldrenes ord og handlinger, men samtidig handler det også om å oversette «norsk barneomsorg» for foreldrene og slik hjelpe dem å forstå hvordan de må gjøre det for å «gjøre det riktig» eller hvordan man gjør det her i Norge.

Barnevernsansatte snakker også mer konkret om oppdragelse og grensesetting som en sentral del av barneomsorg de jobber med i møte med familier med innvandrerbakgrunn. Innenfor denne tematikken kommer kulturforskjeller og ulike syn på hva som er riktig til uttrykk:

B: Fordi vi er også på en måte, mener jeg da, formidler av noe som på en måte også er riktig. Det er feil å si at vi ikke er det. Det er urettferdig mot foreldrene også.

B: Ja, og så tenker jeg noe som fungerer fordi at man bor og vokser opp i ett samfunn, det fungerer ikke nødvendigvis her da. I det samfunnet vi lever i her eller det samfunnet man av ulike grunner enten har valgt eller havnet i. Så da

er det jo viktig med den formidlingen om at sånn er det her. Men uten å liksom fordømme ...

B: Det folk har med seg. Eller det, finne ting som også kan trekkes inn. I sammenheng med den norske kultur.

B: Ja, eller noen ganger en sånn forståelse av at det ble gjort, også av en god hensikt eller fordi man ikke kunne noe annet.

I: Men går det liksom særlig på, ja vold eller oppdragervold eller?

B: Nei, det kan også være sånn ...

B: Grenser.

B: Ja, eller en sånn forståelse av barn liksom i hennes kultur så var jo bare barna der. Barna var sammen med barna og voksne med voksne. Men nå har de lært at, ikke sant, i Norge leker man med barna hele tiden. Og så sa jeg, å ja, gjør vi det.

B: Men det blir vanskelig med nyanser og fordi at det liksom, det var helt feil at hun følte det hun gjorde, så nå måtte hun leke med barna hele tiden.

I: Litt krevende ...

B: Ikke sant. Prøve liksom å nyansere da, veldig vanskelig da. Og det med grenser som du sier, ikke sant. De er kanskje ikke vant til å ha grenser eller når barna er små. Så er det ofte lite grenser, som kanskje, å nei grenser hele tiden. Ekstremt rigide igjen, den er vanskelig, den balansen da. Kosthold, hva som er lurt eller ikke lurt, tannpuss og så, ja.

Denne sekvensen illustrerer hvordan barnevernsansatte opplever at de har et ansvar for å formidle hva som er «riktig» eller god barneomsorg, og at den omsorgspraksisen foreldrene har med seg fra eget hjemland ikke alltid står seg i det norske samfunnet. Slik sett kan veiledningen barnevernet gir foreldrene nesten forstås som et integreringsverktøy (Hennum, 2011), hvor foreldrene må lære hvordan de skal være foreldre i Norge. I sitatet over kommer et barnesentrert fokus i omsorgsforståelse og omsorgspraksiser i den norske kulturkonteksten til

uttrykk, da saksbehandlerne forteller hvordan en mor uttrykker at hun ikke er vant til at hun må leke med barna og at barna skal være så mye sammen med voksne. Samtidig som de ansatte er opptatt av å nyansere hva det betyr å være sammen med barna. Videre kommer det til uttrykk hvordan forståelse av «norsk barneomsorg» formidles gjennom hverdagslivets rutiner, som tannpuss og barnets kosthold, og ansatte beskriver at foreldre med innvandrerbakgrunn som får veiledning på dette kan bli rigide. Vi kan forstå dette som at omsorgspraksiser innenfor ulike kulturelle kontekster finnes som integrerte kulturelle koder, og som forelder i ny kulturell kontekst kan mangelen på innsikt i disse kodene fremstå som regler man må følge for å gjøre det riktig. Det kan også ha sammenheng med funnet om at ansatte forenkler og gjør veiledningen konkret i møte med foreldre med innvandrerbakgrunn, og at dette nettopp bidrar til at foreldre tolker ting veldig konkret og rigid. En annen mulig forklaring kan knyttes til makt og frykt, og at foreldre prøver å oppfylle det de opplever at barnevernet forventer av dem.

Når det gjelder synet på barns behov, kommer det også til uttrykk en forståelse av at noen behov hos barn er universelle, uten at de barnevernsansatte er seg bevisste at det er den vestlige forståelsen av barns behov som blir uttrykt som universell. For å hensynta disse universelle behovene må kultursensitivitet vike:

Og så er det noe med at, i hvert fall nå så er det litt sånn at de sakene som går til nemnda nå, så er de veldig opptatt av det med har dere vært kultursensitive nok. Har dere på en måte jobba med det. Og det gjør man jo så godt man kan. Samtidig så er det noe med å holde opp at barns behov er universelle uansett hvor de har vokst opp hen og hva slags kultur de er en del av. Så vi må jo være kultursensitive og jobbe kultursensitivt og ha det med oss, samtidig som vi ikke må liksom glemme at det er noen helt grunnleggende behov som barna må få dekket uansett da. Så det er balanseganger i det arbeidet som man kanskje ikke ser på samme måte i andre saker.

Dette er relevant sett i lys av Saloles (2018) kritikk av at utviklingspsykologiske forståelser av barn er vestlig konstruerte og ikke tar høyde for andre måter å forstå og forholde seg til barns behov og utvikling. Videre kommer en annen forståelse av omsorg for barn til uttrykk, som kan knyttes til en forståelse av kjønnslikestilling i foreldreskapet:

Ofte så er menn, fedre veldig passive og lite deltagende, med unnskyldning om at de jobber. Og når de ikke jobber må de sove. Da høres jeg litt forutinntatt ut, men det er sann jeg opplever det. Og jeg opplever at det ofte er tungt å jobbe i disse sakene. Opplever at det er, selv om man tenker at man skal være kultursensitiv, så er det ofte snakk om... De kommer fra en kollektivistisk oppdragelsesstil kontra individualistisk og jeg opplever at kvinnene, mødrene ofte er veldig dårlig integrert i mange av sakene.

I dette sitatet kan vi få øye på en uuttalt norm innenfor den norske kulturelle konteksten hvor kjønnslikestillingen står sentralt i familielivet og idealet er at begge foreldre skal være i arbeid, dele på omsorgsoppgavene for barna og involvere seg i barneoppdragelsen på lik linje. Saksbehandleren her trekker frem at mødrene er lite integrerte, noe som kan bety flere ting. Slik det fremstår i dette sitatet er poenget at det er en tradisjonell kjønnsrollefordeling med en far som jobber og ikke involverer seg med barna og omsorgsoppgavene, og en mor som har sitt liv i hjemmet. Saksbehandleren er seg bevisst at en slik forståelse kan være lite kultursensitiv, men presenterer likevel ikke alternative måter å forstå og kontekstualisere omsorgspraksisen på. Idealet for «norsk barneomsorg», hvor begge foreldre er involverte i både arbeids (og -samfunns) livet og barneoppdragelsen ligger implisitt som en norm i dette sitatet. I hvilken grad dette er en gjennomgående holdning, gir ikke materialet grunnlag for å si noe om. Generelt er det en overvekt av enslige foreldre av familier som har kontakt med barnevernet.

Hvordan saksbehandlerne forstår familienes behov

I flere av intervjuene tematiseres det at mange av foreldrene har ofret og kjempet mye for å komme seg ut av krig og fattigdom, og at denne bakgrunnen er krevende å bære med seg når man skal være foreldre og oppdra barn i en ny kontekst. Ulike temaer blir løftet frem: grensesetting og oppdragelse i et samfunn hvor unge, og særlig ungdom, skal ha mye frihet, oppdras til å bli selvstendige individer, og det at barn og unge har selvstendige rettigheter som foreldre ikke kan frata dem. Saksbehandlerne snakker om synet på foreldrerollen, hva som kreves for å være forelder til barn som vokser opp i det norske samfunnet og hvilke utfordringer de ser at foreldre med minoritets- og flyktningbakgrunn strever med knyttet til dette. I forbindelse med disse temaene blir også vold som del av oppdragelsen løftet frem som en utfordring barnevernet ofte støter på i møte med minoritetsfamilier. I sitatet under blir det synliggjort utfordringer knyttet til grensesetting og andre normer for barneoppdragelse enn “de norske”:

For mange av de har jo tatt seg hit, ja fra krig og sånn, og så har de ungene deres som ikke er takknemlig eller ikke går på skole, eller finner ut at nei, jeg skal ikke gjøre ... Og så blir foreldrene irritert eller forbanna på at de hører ikke på hva jeg sier, de følger ikke våre grenser, og de gjør hva de vil. Og, mens barna, ikke sant. De har jo ikke vært med på den reisen, eller kanskje settes inn i foreldrene sitt sted. Hva foreldrene har gått glipp av eller hva de har utsatt seg selv for, for å få gode vilkår for sine barn da. Sånn at jeg tror nok at det og kan bli en sånn der krasj. Og at de opplever at ungdommene utfordrer de grensene ikke sant, som de gjerne har med seg. Ut fra sin oppvekst. Og så blir det krasj når de kommer hit, ikke sant. Det blir sånn krysskulturell... For det kan jeg oppleve med ungdom. I forhold til det her med å ha på seg hijab, ikke hijab, ikke sant. Og utfordrende kledd. Lite klær, masse klær. Kjæreste, ikke kjæreste. Klippe hår, ikke klippe håret. Ja, så der kan vi nok oppleve store utfordringer.

I sitatet blir det flere barnevernsansatte i studien oppfatter som utfordringer knyttet til å oppdra ungdommer i et vestlig samfunn uttrykt: at innvandrereforeldre kan ha en strengere oppdragerstil hvor de ønsker å bestemme hvordan barna skal oppføre seg og opptre ute i samfunnet, og hvor barna skal være lydige og ikke utfordre foreldrenes autoritet. Implisitt i dette sitatet ligger en forståelse av at foreldre og barn innenfor det vestlige idealet har en mer likestilt posisjon hvor dialog og forhandling, og ungdommenes individualitet og autonomi, er sentralt. Som en av de andre saksbehandlerne uttrykker det, så skal foreldrene med innvandrerbakgrunn «gå fra å være en oppdrager til å være en veileder, coach».

Samtidig er de barnevernsansatte opptatte av at de som profesjonelle hjelpere ikke skal gå inn i en uheldig allianse med ungdommene, at foreldrene skal ha autoritet og sette grenser, lage tydelige rammer for barna. Det kan synes som de finner det utfordrende å veilede foreldrene på balansegangen mellom hva som er greit og innafor i oppdragelsen, og hva som ikke er greit. Særlig fordi både foreldre og ungdom kan komme med en slags bestilling til barnevernet, hvor foreldrene ønsker at barnevernet skal stramme opp ungdommen, og ungdommen klager på strenge foreldre:

B: Så der kan vi vel oppleve når de kommer til oss, ikke sant. Så sier jeg grenser må dere jo ha. Ikke sant. Og det er jo «Tuning in to teens» ikke sant, og det er jo en veldig fin ... Du må ha ramme. Tydelig ramme, det skal ikke være fri flyt. Og det kan nok være litt vanskelig for mange familier når de kommer til oss og så

blir med på et møte, men så har de fått beskjed at de ikke skal ha rammer eller grenser, sant, da blir det jo veldig vanskelig å være mamma og pappa. For noen reagerer på det og, så blir det veldig motstridende når de kommer og skal snakke med oss, så sier jeg, men altså, de må jo ha rammer. Man blir jo veldig utrygg og uten ramme da.

B: Så er det ikke sånn at barnevernsloven heller på en måte regulerer hvordan konsekvenser foreldrene har lov til og ikke. For eksempel å ta telefonen da. Det er ikke sånn at det står i barnevernsloven at det er ikke lov at foreldre tar ... Og det er noe med å være litt sånn varsom på hva man skal mene foreldre har ... Da blir det veldig sånn ut fra deg selv da. Hvis jeg syns det er strengt å ta telefonen i to uker. Så sier jeg til foreldrene at sånn kan du ikke gjøre. Og det er litt sånn, det er noe ugreit med det da. Men det er klart i den grad det går veldig utover ungdommen, hvis det har veldig negative konsekvenser. Så selvfølgelig er det barnevernet igjen. Men dette er jo ikke noe sånn. Dette er veldig sånn flytende overgang da.

Her kan det se ut til at foreldrenes innvandrerbakgrunn ligger som et bevisst bakteppe for barnevernets arbeid med foreldrene. Utfordringene for både foreldrene og barnevernet formidles gjennom eksempler på hvordan eksempler på grensesetting og grenser kan forstås og fortolkes og at det kan føre til kompliserte veiledningssamtaler å formidle hva grensesetting kan innebære. Til grunn for denne veiledningen ligger det igjen en uuttalt, normativ oppfatning av barneomsorg og barneoppdragelse, hvor det også virker som det tas for gitt at synet på barn og omsorg for barn er annerledes for foreldrene enn det er for saksbehandlerne. Dette med selvstendighet og hvilken konsekvens uønsket atferd skal få synes å være et omdreiningspunkt.

Med andre ord synes det som at behovene til foreldre med innvandrerbakgrunn knytter seg til det å «lære» seg å være foreldre i den norske kulturelle konteksten, slik det fremstår av empirien. Og «annerledesheten» kommer til uttrykk gjennom synet på barns posisjon, autonomi og grenser. Samtidig snakker flere av saksbehandlerne om at «vi vil jo ikke frata dem det de har med seg». Ut ifra dette fremstår saksbehandlerens posisjon som ambivalent, der de både er opptatt (implisitt) av å lære foreldrene om «god, norsk barneomsorg», og samtidig ikke undergrave deres autoritet, deres opplevelser, erfaringer og «bagasje» og deres egne forståelser og syn på barneoppdragelse.

7. Avsluttende diskusjon

Vi vil i det følgende drøfte funn og se dette i lys av den overordnede problemstillingen «Hva er virkningen av barnevernets hjelpetiltak til barn og unge med innvandrerbakgrunn», og forskningsspørsmålene som har vært utgangspunktet for studien, som beskrevet i innledningen.

Virkning av barnevernets hjelpetiltak til barn og unge med innvandrerbakgrunn

I denne rapporten belyser vi virkning av tiltak til «barn og unge med innvandrerbakgrunn». Gjennom analysene fremstår det som tydelig at det benyttes lite egne eller spesielle tiltak til barn og unge med innvandrerbakgrunn, men at det i all hovedsak er de etablerte tiltakene og metodene som benyttes. Spørsmålet om egnede tiltak blir derfor like mye et spørsmål om hvorvidt de etablerte tiltakene i barnevernet er egnet for å møte utfordringene til barn, unge og foreldre med innvandrerbakgrunn, og på hvilken måte tiltakene eventuelt kan tilpasses eller justeres. I dette bildet er kommunikasjon, tillit og forståelser sentralt, og preger i stor grad ansattes beskrivelser av hvordan de jobber med å justere tiltak slik at tiltakene skal passe til målgruppa.

Målsettingene med støttekontakt og besøkshjem for barn med innvandrerbakgrunn fremstår som nokså like de øvrige sakene hvor det fattes vedtak om disse tiltakene (Herland et al., 2023). I mappene som omhandler barn/unge med innvandrerbakgrunn fattes det aldri vedtak om støttekontakt eller besøkshjem som hjelpetiltak alene. Altså er støttekontakt og besøkshjem alltid *ett av flere* tiltak. I de fleste sakene fattes det eksempelvis også vedtak om familie- eller foreldreveiledning/råd og veiledning og ansvarsgruppemøter/samarbeidsmøter. Dette på lik linje med det mappegjennomgangen viser hva angår generelt om tiltakene besøkshjem og støttekontakt (Herland et al., 2023).

Det er i hovedsak foreldreveiledning som benyttes som tiltak ved siden av de tiltakene prosjektet har hatt fokus på. Foreldreveiledning tematiseres i intervjuene med ansatte i forbindelse med spørsmål knyttet til arbeid med hjelpetiltak generelt, og bruk av foreldreveiledningsprogrammet COS-P. Mappene gir også noe innsikt i bruken av foreldreveiledning som tiltak. Det kommer frem at foreldreveiledning er tiltak som ofte går over tid, som oftest fordi det iverksettes gjentatte ganger. I og

med at vi har rettet særlig oppmerksomhet mot de tiltakene som studien omhandler, har vi i ikke sett inngående på andre råd- og veiledningstiltak enn COS-P. Det fremkommer imidlertid at ansatte opplever å streve med å forklare godt nok for foreldrene, og at de legger vekt på å tilpasse informasjon og veiledning, både i form av bruk av tolk, gjentagende informasjon og det som beskrives som justering eller tilpasning av tiltakene. Denne justeringen beskrives både i arbeidet med veiledningstiltakene COS-P og PMTO, og i tiltaket «råd og veiledning». Justeringen eller tilpasningen handler i hovedsak om å prøve å benytte tolk, forklare vanskelige ord og å være mer konkret i veiledningen gjennom å bruke verktøy som film og rollespill eller å veilede ut fra konkrete situasjoner. De ansatte formidler samtidig at lignende tilpasninger, utenom bruk av tolk, kan gjøres ovenfor familier med norsk etnisk bakgrunn ut ifra familienes situasjon.

Samtidig som ansatte beskriver at de prøver å tilpasse tiltakene på ulike måter forteller de at de opplever at foreldreveiledningsprogrammer som COS-P og PMTO ikke «passer helt». Dette kan ha sammenheng med at tiltakene er utviklet ut fra en vestlig forståelse av barn, barndom og barneoppdragelse, som kan være lite gjenkjennelig for foreldre med et annet utgangspunkt. Dette handler om integrert sosial og kulturell kunnskap, og koder som foreldrene ikke har forutsetninger for å ha kjennskap til på lik linje med majoritetsforeldre. Det er mulig at dette momentet forsterkes i familier med lav sosioøkonomisk status da man ser noen av de samme utfordringene også hos etnisk norske familier med langvarig lav sosioøkonomisk status (Kojan & Storhaug, 2021). I intervju med etnisk norske foreldre med lav sosioøkonomisk status kommer det frem at de erfarer å ha et «utilstrekkelig språk» i møte med barnevernet og at det gjerne oppstår misforståelser i kommunikasjonen, noe som påvirker samarbeidsrelasjonen. Foreldrene gir uttrykk for at de opplever å komme til kort, fordi de ikke bruker begreper og uttrykksformer som barnevernet anerkjenner i tilknytning til forståelser av barn, omsorg og oppdragelse (Ulset et al., 2021). Også i annen forskning kommer det frem at språket er en viktig faktor som kan bidra til å skape barrierer mellom foreldrene og barnevernet, og at dette ikke kun gjelder i barnevernets arbeid med etniske minoritetsfamilier. Det gjelder også etnisk norske familier som er marginaliserte i samfunnet, og Fauske et al. (2018) mener det i denne forbindelse er relevant å trekke inn klassebegrepet. De beskriver at det synes å være vanskeligere for foreldre som tilhører lavere sosiale lag/arbeiderklassen å samarbeide med barnevernet, enn for foreldre med høyere status, fordi den førstnevnte gruppen ikke har tilegnet seg det språket som barnevernsansatte bruker. De påpeker at folk flest ikke forstår de psykologiske begrepene som

barnevernsansatte bruker, og at dette bidrar til å skape et kunnskapsskille. Foreldre fra lavere sosiale lag opplever også at de i mindre grad medvirker i egen sak (Fauske et al., 2018). I mappestudien kommer det frem at det i mange av familiene er aleneforsørgende mødre, noe som trolig har betydning både for økonomien og det generelle stressnivået i familien. I tillegg kan språklige barrierer mellom partene tenkes å få betydning for om – eller i hvilken grad, foreldrene faktisk opplever å bli hørt og forstått.

Barnevernstjenestens forståelse av god omsorg, og hva som er gode og hjelpsomme tiltak, er preget av utviklingspsykologisk teori som er godt integrert i både tjenestens kunnskapsgrunnlag og mer allmenne og kulturelle forståelser av omsorg for barn og barns behov i Norge. «Norsk» barneomsorg innebærer å være sensitiv overfor barnets uttrykk, lese dette og slik «se» barnet ved å møte dets behov. Relasjonen med barnet forstås som sentral, hvor verbal kommunikasjon er et viktig verktøy for å få til denne og for å kunne veilede barnet til å bli et selvstendig individ. Individualitet og autonomi er dermed viktige mål for «norsk» barneoppdragelse. Det blir tydelig gjennom analysene at det psykologiske kunnskapssynet i stor grad er rådende i barnevernstjenestens arbeid, slik også beskrevet i Westby (2021) og Paulsen, Ulset og Øverland (2021). Både tiltakene, kommunikasjonen og språket preges av psykologiske forståelser, og det settes i hovedsak søkelys på samspill mellom foreldre og barn. I likhet med funn i andre studier finner vi at det psykologiske kunnskapssynet kan bidra til å overskygge andre kunnskapssyn og forståelser. Samtidig har de fleste familier ansvarsgrupper, der ulike tjenester deltar og i mappestudien vises det generelt at barnevernet samarbeider med mange instanser rundt en familie. I delstudien om nettverksmobiliserende tiltak (Oterholm, et al. 2023), kom det frem hvordan nettverksmøter kunne bidra til et bedre samarbeid mellom familien og ulike instanser og også hvordan denne møteformen også bidra til bedre koordinering av tjenester.

Når de barnevernsansatte i dette prosjektet forteller at de forsøker å justere og tilpasse foreldreveiledningsprogrammene i møte med familier med innvandrerbakgrunn kan dette være et uttrykk for at de erfarer at tiltakene ikke virker etter intensjonen hvis de ikke tilpasses. Det er å anta at mange familier med innvandrerbakgrunn, som barnevernet møter er ukjente med perspektivene, fagspråket og (den vestlige) terminologien som tjenesten bygger foreldreveiledningen og sin forståelse av god omsorgspraksis på. Ut ifra dette kan oppgaven som barnevernsansatte står ovenfor når de skal justere, tilpasse eller oversette noe som de som mottar tiltaket

i utgangspunktet har begrenset forutsetning for å forstå, synes svært krevende. I møte med familier med innvandrerbakgrunn kan dessuten mer ordinære språklige barrierer representere en utfordring. Dette aspektet kan påvirke hjelpeprosessen og samarbeidet med familiene på flere vis, ikke minst med tanke på å sikre at familiene de skal hjelpe er velinformerte om barnevernets rolle og oppgaver og om sine rettigheter. Videre skal barnevernansatte sørge for å tilrettelegge for og ivareta medvirkningsprosessen. Dette er også et viktig moment i å gi hjelp som virker, spesielt sett i sammenheng med at det synes å være en sammenheng mellom medvirkning og opplevd virkning av tiltakene (Ulset et al., 2023).

Utfordringer knyttet til bruk av tolk kommer også tydelig frem i denne studien. Om tiltak virker hensiktsmessig henger tett sammen med kommunikasjon og gode tolketjenester (Maiter et al., 2017; Aarset & Bredal, 2018; Jardim et al., 2020). Utfordringer i kommunikasjonen og manglende felles forståelse av hva som er utfordringer kan føre til at det blir vanskelig å få til et godt samarbeid mellom familier med innvandrerbakgrunn og barnevernet, særlig i form av å skape en felles forståelsesramme av hvilke hjelpetiltak som er best egnet for den enkelte familie. Sentralt i dette er også utfordringene knyttet til bruk av tolk og betydningen av tilgang på gode tolker, som også understreket i andre studier (Berg et al., 2023).

Våre funn viser at en del ansatte opplever stor usikkerhet rundt tolkesituasjoner. Fordi de barnevernsansatte som regel ikke forstår språket det tolkes til og fra, har de ikke kontroll på hva tolken sier, hvordan den tolker og hva som til slutt blir formidlet til og fra familiene. Derfor er det viktig å ha tolker av god kvalitet, som følger god tolkeskikk, jf. tolkeforskriften §§ 3-8 (2022). I tillegg benyttes en del vanskelige faguttrykk, og de ansatte er blant annet usikre på hvordan faguttrykk oversettes til språk der det ikke finnes tilsvarende faguttrykk.

De ansatte formidler betydningen av at tolken forstår det de barnevernsansatte sier godt nok til å kunne oversette det og formidle det videre. Flere av informantene vi har snakket med sier at det å bruke tolk i møte med familiene gjør dem usikre på om veiledningen eller informasjonen når foreldrene slik den var ment, og om foreldrene forstår det de prøver å formidle. I mindre kommuner i distriktene kan man mangle godkjente tolker knyttet til tolketjenesten barnevernstjenesten bruker, og å fly inn en tolk fra en storby vurderes å være for dyrt. Dette på tross av at det oppleves utfordrende for en telefontolk å tolke for eksempel rollespill, eller visuelle hjelpemidler som bilder eller tavler i arbeid med veiledning.

På grunn av disse utfordringene er det også vanskeligere å kvalitetssikre arbeidet og å vurdere virkningen av veiledningen, når det benyttes tolk. Når det knyttes så mye usikkerhet til tolkingen, blir det vanskelig å vite om misforståelser skyldes at tolken oversetter det feil eller at familiene ikke forstår innholdet i det barnevernet formidler. I en studie hvor man undersøkte hvordan minoritetsspråklige foreldre erfarte kommunikasjonen med barnevernet i forbindelse med bruk av tolk over telefon identifiserte man to sentrale temaer; betydningen for tillitsskapende arbeid og betydning for myndiggjøring (Rørvik et al., 2023). I implikasjoner for videre praksis pekes det på at det er behov for et faglig løft for tolkning i barnevernet som bidrar til at familiene får den hjelpen de trenger. For å utvikle mer forsvarlige offentlige tilbud og tjenester må det derfor rettes mer oppmerksomhet på kvalifikasjon og kvalitet på tolkeområdet (ibid.).

Hva forstås som kultursensitiv praksis?

I intervjuene hvor de barnevernsansatte forteller om sitt arbeid med minoritetsfamilier kommer det ikke tydelig til uttrykk hvordan ansatte forstår begrepet kultursensitivitet. Dette kan dels ha sammenheng med hvordan de ble spurt i intervjuene, men det kan også ha sammenheng med at hvilket meningsinnhold det har og hva en kultursensitiv praksis helt konkret er, ikke er så tydelig. Som beskrevet i rapporten, er det «å være nysgjerrig» noe flere saksbehandlere beskriver som en tilnærming de tar i bruk i møte med foreldrenes kulturelle bakgrunner og omsorgsutøvelse. Denne tilnærmingen beskrives som det å være åpen for at det er flere måter å gjøre ting på, altså at det fins ulike omsorgspraksiser som ikke nødvendigvis er i tråd med «den norske» normen, men som ikke trenger å være noe dårligere. Samtidig viser forskning at innvandrere bruker betydelig energi og ressurser på å tilpasse seg de oppfattede forventningene til barnevernet. Handulle (2021) finner at somaliske foreldre i Norge opplever at de må bevise at de er godt integrerte og ressurssterke for å unngå å bli stigmatiserte som innvandrere og meldt til barnevernet. Foreldrene toner ned sin etniske bakgrunn, og lager seg strategier og kalkulerer svarene sine i møte med velferdsinstitusjonene (Handulle, 2021). Dette kan innebære at de omsorgspraksisene barnevernet møter kan være sterkt redigerte og tilpassede versjoner av familiers liv. Det antyder også at familier med innvandrerbakgrunn ikke oppfatter barnevernet og andre velferdsinstitusjoner som kulturelt sensitive, men heller som opprettholdere av “norskhet” og “den norske normen”. Samtidig fremkommer lignende funn i en studie av barnevernets møte med foreldre med langvarig lav sosioøkonomisk status, hvor foreldre som ikke har innvandrerbakgrunn beskriver at de etter hvert finner ut hva som er lurt å gjøre i

møte med barnevernet og bevisst endrer strategi. Blant annet endrer de måten de snakker på og tar i bruk de begrepene som barnevernsansatte bruker, og opplever at dette bidrar positivt i møtene med barnevernet (Ulset, Øverland og Paulsen, 2021). Dette reiser spørsmål om hvorvidt det ikke er bare «den norske normen», men heller den norske «middelklassenormen» som er utgangspunkt for barnevernets vurderinger, slik også påpekt av Vagli allerede i 2009 og Kojan i 2010. Vagli (2009) fant i sin doktorgradsavhandling at det hun kaller *middelklassenormen* i stor grad kan sies å representere normen som saksbehandlerne vurderte familiene opp mot, hvor avvik fra middelklassenormen ble brukt som argumenter for å gripe inn i familiene. Dette fant også Kojan (2010), som påpeker at barnevernsansattes «tatt for githeter» om den gode barndommen gjenspeiler middelklassens verdisett. Noe av problemet med dette er ifølge Vagli (2009) at dette verdigrunnlaget blir forstått som en allmenn og selvfølgelig oppfatning, og at det sjelden uttrykkes at barnevernet faktisk står for et bestemt verdigrunnlag. Med andre ord baserer barnevernet seg på et verdigrunnlag som ikke bare er forskjellig fra verdiene til mange minoritetsfamilier, men det er også verdier som er fremmede for en stor del av familiene som barnevernet arbeider med. Dette kan også ha innvirkning på vurdering av virkning, hvis også dette vurderes ut fra samme normer.

De ansatte i barnevernet tilstreber å gi så god informasjon som mulig, da de opplever at foreldre med innvandrerbakgrunn ikke alltid forstår alt som skjer i barnevernssaken deres og i møter med saksbehandlere. Ansatte legger til rette på ulike måter for at foreldrene skal forstå, gjennom tolk og kulturtolk og gjennom å være nysgjerrig og stille spørsmål. Ansatte er opptatt av at familiene skal forstå den hjelpen barnevernet prøver å tilby, for å skape tillit og trygghet mellom barnevernet og familiene og for at barnevernet skal gjøre riktige vurderinger. I tillegg kommer det frem at barnevernansatte mener det er viktig at foreldrene har tilstrekkelig forståelse for barnevernets arbeid, for at de skal kunne gi god hjelp og for at foreldre skal kunne nyttiggjøre seg veiledning.

Slik vi tolker dette, blir kultursensitiv praksis i stor grad forstått som å lære om foreldrenes kulturelle bakgrunn og deres forståelse av foreldrerollen for å få en forståelse av deres omsorgspraksis og hvilke idealer som ligger til grunn for deres omsorgsutøvelse. Med andre ord søker de barnevernsansatte som tilstreber åpenhet og nysgjerrighet i møte med minoritetsforeldrene å forstå «de andres» kultur. I ansattes beskrivelse av kultursensitivitet knyttes dette i all hovedsak til foreldres kultur, og barnas kultur tematiseres sjelden. Dette har sannsynligvis sammenheng

med at de ansatte utforsker kultur i møte med foreldre som de gir veiledning, og at det å forstå deres kultur er sentralt for å gi god veiledning. Samtidig er det viktig å ha en bevissthet om hva som er barnets kultur, da denne kan være annerledes enn foreldrenes, gitt at kultur er i stadig endring i samhandling med omgivelsene. Van der Weele og Fiecko (2020) understreker at alle (barn) har «kultur», men at barn og unge med minoritetsbakgrunn som er i kontakt med barnevernet kan stilles ovenfor andre, eller flere utfordringer knyttet til tilhørighet, preferanser og ressurser. De viser til at det er en fare for at disse, gjennom assimilering og utilstrekkelig kulturkompetanse, blir usynliggjort, selv om vi vet at tilhørighet til egen kulturell bakgrunn gjerne er viktig for barn og unge i barnevernet (ibid.). Barnevernsansatte i vår studie synes å være oppmerksomme på den utfordringen det kan være for barn og unge med innvandrerbakgrunn/ikke-vestlige innvandrerforeldre å begynne seg i- og måtte navigere mellom to kulturer, men utforsker i liten grad hva som er barnets kultur.

Med utgangspunkt i definisjonen av kultur som vi legger til grunn i denne rapporten, hvor vi er opptatt av at kultur ikke er noe statisk, men snarere et dynamisk og bevegelig fenomen, kan det være lite hensiktsmessig å fokusere utelukkende på en forståelse av «de andres» kulturelle bakgrunn. Dersom minoritetsforeldrene og deres omsorgspraksiser i for stor grad forstås bare i lys deres kulturelle bakgrunn, kan man – til tross for gode intensjoner – komme til å plassere dem i en kategori som begrenser dem og som fremstiller dem endimensjonalt. Det kan ha både stigmatiserende og marginaliserende virkninger, og kan føre til *kulturalisering* (Rugkåsa et. al. 2017), altså at man forstår problemene til familien som kulturelt betinget. Dersom en slik tenkning får for stor plass kan man risikere å ikke få øye på andre viktige aspekter som skaper utfordringer i familiens situasjon, slik som migrasjons- og minoritetsposisjonen, sosioøkonomiske og levekårmessige forhold, diskriminering og rasisme. Imidlertid fremstår refleksjonene fra de barnevernsansatte mer i retning av at de er opptatt av å forstå de konkrete foreldrenes syn på det å være foreldre, slik de formidler det.

Hvis man legger en dynamisk forståelse av kultur til grunn, vil en kultursensitiv praksis også innebære å ha et refleksivt blikk på seg selv og hvordan en selv er farget av egen kulturell bakgrunn. Dette tematiseres også i flere av intervjuene. En kultursensitiv praksis handler om å være klar over at de «norske» normene for omsorgspraksiser også er kulturelle normer, at vi ikke kan forstå «de andre» fra en nøytral posisjon, men nettopp med utgangspunkt i den kulturelle konteksten vi selv representerer og er en del av. Dersom man ikke er bevisst at man har med seg

kulturelle normer og preferanser inn i forståelsen og vurderingen av «de andre» er det en fare for at det barnevernsfaglige arbeidet kan få diskriminerende virkninger, selv om dette selvsagt aldri er intensjonen. Refleksivitet knyttet til egen kulturelle bakgrunn, og også klasseposisjon, fremstår derfor som et sentralt element i en kultursensitiv praksis.

Utnyttes barnevernstjenesten helhetlige tiltaksapparat i møte med familier med minoritetsbakgrunn?

Som vi har vært inne på er det usikkert hvor godt noen av barnevernets foreldreveiledningstiltak passer til familier med innvandrerbakgrunn. Et relevant spørsmål å stille i forlengelsen av dette er hvordan barnevernet utnytter sitt tiltaksapparat og hvilke konsekvenser bruk eller ikke bruk av tiltak får for familiene og barna. Vår studie viser at hjelpebehovene til mange familier med innvandrerbakgrunn er til dels store, sammensatte og komplekse. I mappene som omhandler barn og unge med innvandrerbakgrunn er begrunnelsene «stressende livshendelser» og «familiens økonomi» oftere brukt, enn for saksmappene i sin helhet. Av mappestudien fremgår det dessuten at de fleste barna bor sammen med én forelder, som regel mor, og at familiene med innvandrerbakgrunn gjerne har begrenset utvidet slekt og/eller privat nettverk rundt seg i det daglige. Vi finner at nettverksmobiliserende tiltak, hvor den utvidede slekt og/eller private nettverk mobiliseres, iverksettes i kun tre av de 22 sakene. Barnevernet synes dessuten sjelden å rekruttere besøkshjem i barnets familie eller nære nettverk. I den generelle gjennomgangen av bruk av besøkshjem der familiene hadde lite nettverk ble besøkshjem også rekruttert utenom familie (Herland, et al., 2023).

Nettverksmobiliserende tiltak kan forstås som tiltak der familie og/eller øvrig nettverk involveres i barnevernets arbeid med hjelpetiltak (Oterholm et al., 2023). Metodene som brukes innenfor nettverksarbeid bygger på ressursorienterte perspektiver hvor det legges særlig vekt på å involvere familiene og å tilrettelegge for barn og unges deltakelse og innflytelse i hjelpeprosessen (Christiansen, 2015; Oterholm et al., 2023). Familiens sammensatte, komplekse og til dels omfattende hjelpebehov, slik de fremstår i mappestudien, kan tilsi at nettverksmobiliserende tiltak i utgangspunktet hadde vært hensiktsmessige med tanke på å avhjelpe og styrke situasjonen til barna og foreldrene.

Det kan være ulike og til dels sammensatte grunner til at barnevernet ikke iverksetter nettverksmobiliserende tiltak i familier som i utgangspunktet synes å

være i behov for det. I den generelle gjennomgangen av nettverksmobiliserende tiltak (Oterholm et al., 2023) var det stor variasjon i om barnevernstjenestene f.eks. benyttet nettverksmøter. Knyttet til bruk av nettverksmøter for familier med innvandrerbakgrunn ble det særlig vektlagt at det var nødvendig med gode tolker, og at manglende tillit til barnevernstjenesten kunne være en utfordring. Flere hadde samtidig gode erfaring med bruk av nettverksmøter for denne gruppen.

Barnevernslovens § 1-8 (2021) som fastslår at barnevernet skal ta hensyn til barnets etniske, kulturelle, språklige og religiøse bakgrunn i alle faser av saken i sitt arbeid, og lovens § 1-9 som omhandler samarbeid med barn, familie og nettverk og som sier at barnevernet skal tilrettelegge for at barnets familie og nettverk involveres, er særlig relevante i denne forbindelse.

Nettverksmobiliserende tiltak kan styrke barnets og familiens stemme, reelle medvirkningsmuligheter og aktive bidrag med hensyn til å finne løsninger på utfordringene. Slike tiltak vektlegger også prinsipper som respekt for familiefellesskapet og familiens kultur (Berzin et al., 2008, sitert i Christiansen, 2015). I tillegg kan kontakt med øvrig familie og nettverk bidra til bedre opplysninger av saken (Prop 133 L (2020-2021)). Minoritetsfamilier som har begrenset innsikt i det norske samfunnssystemet og barnevernets rolle og oppgaver, og som dertil kan oppleve språklige barrierer i møte med tjenesten, er avhengige av å få særskilt god, grundig og tilrettelagt informasjon fra barnevernet. Dette er også nødvendig for at de skal ha reelle muligheter til å medvirke og øve innflytelse i egen sak. Situasjonen som mange familier med innvandrerbakgrunn står i krever derfor at barnevernet retter særlig oppmerksomhet mot det å opplyse, informere og tilrettelegge på en slik måte at de sikrer at familiemedlemmene forstår situasjonen, forstår sine rettigheter, forstår hvilke hjelpetiltak som finnes og, ikke minst, «settes i stand til» å kunne samarbeide og medvirke i egen sak. Det fremstår også som at de ansatte i barnevernstjenesten vektlegger å gi god informasjon, og er opptatt av at foreldrene skal forstå. Slik vi ser det må barnevernets hjelpearbeid også romme et utenfra-perspektiv som søker å fange opp og forstå hvordan barnevernets uttrykte betraktningssmåte kan oppfattes av familier med en annen kulturell bakgrunn. I dette vil det også være sentralt å ta høyde for maktrelasjonen som er til stede i all interaksjon mellom barnevernstjenestens og dens brukere og som, grunnet ovennevnte utfordringer, kan gjøre seg særlig gjeldende i møte mellom barnevernet og familier med innvandrerbakgrunn.

Utvikling av tiltaksapparatet

Denne studien viser at familier med innvandrerbakgrunn mottar de samme hjelpetiltakene som andre familier barnevernet har kontakt med. En særlig utfordring knyttet til gjennomføringen av tiltakene er bruk av tolk. Det fremstår som et stort behov å sikre en god tolketjeneste som er tilgjengelig i hele landet. Dette er ikke minst viktig på bakgrunn av den makten barnevernet forvalter. Det å sikre at informasjon er forstått vil være av stor betydning for rettssikkerheten, men også for at tiltakene skal ha virkning, noe som fordrer at familier i kontakt med barnevernet kan kommunisere på et språk de forstår.

Tiltak som besøkshjem og støttekontakt synes å ha samme målsetting og virkning for familier med innvandrerbakgrunn som for familier i kontakt med barnevernet generelt. Nettverksmobiliserende tiltak brukes i varierende grad i barnevernet, og det kan stilles spørsmål ved om dette er tiltak som bør benyttes i større grad.

Selv om vi i dette prosjektet har rettet oppmerksomhet mot kun ett veiledningstiltak gjennom COS-P, har både intervjuene og mappestudien gitt noe kunnskap om råd og veiledningstiltak mer generelt. Med utgangspunkt i funnene ser vi at det er behov for veiledningstiltak som i større grad enn COS-P ikke bygger på en vestlig psykologisk forståelse av barn og barndom. Samtidig er erfaringene med COS-P i møte med familier med innvandrerbakgrunn blandet og de barnevernsansatte gir uttrykk for å tilpasse tiltaket til foreldregruppen de møter (Farstad et al., 2023). Det synes imidlertid å være behov for å (videre)utvikle hjelpetiltak som i større grad kan hensynta ulike forståelser og samhandlingsmønstre, og som er basert på en mer fremtredende helhetlig tilnærming enn dagens veiledningstiltak, som i stor grad har fokus på samspill og tilknytning, og som har sitt utspring i vestlige og psykologiske forståelser av barn og barndom. “Grunnmodell for hjelpetiltak i kommunalt barnevern”⁷, som det arbeides med, er slik et viktig arbeid, der familiens helhetlige situasjon vektlegges i arbeidet med hjelpetiltak.

I en kunnskapsstatus fra 2007 påpeker Holm-Hansen et al. at det ikke foreligger forskningsmessig belegg for verken å anbefale eller fraråde bruk av spesielle programmer eller metoder rettet mot ikke-vestlige innvandrere, og videre at det dermed ikke er behov for å utvikle særskilte metoder og tiltak på barnevernsfeltet

⁷ Et pågående utviklingsarbeid i regi av Bufdir, se blant annet [evaluering av første utviklingsfase \(2020-2022\)](#) her og [prosjektrapport for samme periode](#) her

rettet mot familier med innvandrerbakgrunn. Dette begrunner de med at de tiltak og tilnæringsmåter som eksisterer også er virksomme overfor minoritetsfamilier. De påpeker at den største utfordringen i det flerkulturelle barnevernet ligger i å sørge for at metoder, tiltak og programmer gjøres tilgjengelige og akseptable for etniske minoriteter, og at disse må «kulturtilpasses». Ut fra vår studie vil vi heller ikke anbefale at det utvikles egne tiltak rettet mot familier med innvandrerbakgrunn. Vi mener imidlertid at det å «kulturtilpasse» veiledningstiltak som COS-P kan være utfordrende, og at det er behov for å undersøke nærmere om det finnes veiledningstiltak som ikke nødvendigvis bygger på en vestlig forståelse.

Et interessant spørsmål, som vi ut ifra denne delstudien mener det er behov for å utforske og belyse nærmere, er hvordan ansatte i kommunale barnevernstjenester erfarer å informere, tilrettelegge og hjelpe (barn i) minoritetsfamilier på en slik måte at de opplever at de ivaretar deres rett til medvirkning. Denne problemstillingen kan også danne utgangspunkt for en komparativ studie hvor man ser nærmere på deres erfaringer med dette i møte med både minoritetsfamilier og etnisk norske familier.

For å kunne utvikle gode tiltak til barn og unge med minoritetsbakgrunn er det behov for mer forskning som går i dybden på dette, med forskningsprosjekter som har hovedfokus på minoritetsperspektivet og som samarbeider med både praksisfeltet og minoritetsbefolkningen i utviklingen av forskningen. I mange forskningsprosjekter, inkludert dette prosjektet, har minoritetsperspektiver kun vært en liten del av det helhetlige prosjektet. Dette kan bidra til at oppmerksomhet og fokus blir delt og man kanskje ikke opplever å få jobbet på en hensiktsmessig måte for å sikre minoritetsperspektivet og representasjon av grupper av minoriteter inn i prosjektet. Når det i fremtiden planlegges forskningsprosjekter som omhandler minoritetsspørsmål bør man også sørge for at personer med minoritetsbakgrunn er involvert i prosjektets ulike faser; fra planlegging til avslutning. Man bør også være bevisst ulikheten innad i minoritetsbefolkningen og spisse prosjekter og problemstillinger rettet mot ulike grupper. På denne måten kan man sikre at spørsmålene som stilles oppleves relevante og aktuelle, og at de ikke kun er utformet av forskere som ser minoritetsperspektivet utenfra.

8. Referanser

- Aarset, M. F. & Bredal, A. (2018). *Omsorgsovertakelser og etniske minoriteter. En gjennomgang av saker i fylkesnemnda*. (NOVA Rapport 5/18). Velferdsforskningsinstituttet NOVA.
<https://hdl.handle.net/20.500.12199/5130>
- Aadnanes, M. (2017). *Vold mot barn og unge i nære relasjonar: Forståing, konseptualisering og sosialfaglege perspektiv*. PhD-avhandling. Høgskolen i Oslo og Akershus, Oslo.
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (u.å.). Barnevernstiltak til barn med innvandrerbakgrunn. Bufdir. <https://www.bufdir.no/statistikk-og-analyse/barnevern/barnevernstiltak-til-barn-med-innvandrerbakgrunn#section-richtext-15>
- Barnevernloven (1992). Lov om barneverntjenester av 17. juli nr. 100.
- Barnevernsloven (2021). Lov om barnevern av 18. juni 2021 nr. 97.
- Berg, B., Svendsen, S., Sætermo, T., Øverland, M. B. & Mjøen, O. M. (2023). *Minoritetsspråkliges erfaringer med tolking i møte med det offentlige*. NTNU Samfunnsforskning.
- Berg, B., Paulsen, V., Midjo, T., Haugen, G. M. D., Garvik, M. & Tøssebro, J. (2017). *Myter og realiteter: Innvandreres møter med barnevernet*. NTNU Samfunnsforskning.
- Berg, B. & Paulsen, V. (red.). (2021). *Møter mellom minoriteter og barnevernet*. NTNU Samfunnsforskning.
- Berzin, S. C., Cohen, E., Thomas, K., & Dawson, W. C. (2008). Does Family Group Decision Making Affect Child Welfare Outcomes? Findings from a Randomized Control Study. *Child Welfare*, 87(4), 35-54.
- Bredal, A. (2009). "Barnevernet og minoritetsjenters opprør: Mellom det generelle og det spesielle". I: K. Eide, N. A. Qureshi, M. Rugkåsa og H. Vike (red.). *Over profesjonelle barrierer: Et minoritetsperspektiv på psykososialt arbeid med barn og unge*. Oslo: Gyldendal.

- Brekke, J.-P., Fladmoe, A., Lidén, H. & Orupabo, J. (2020). *Etnisk og religiøs mangfold i arbeidslivet*. (Rapport 2020:3). Institutt for samfunnsforskning.
- Bråten, B og Sønsterudbråten, S. (2017). *Veiledningserfaringer - Forsøk med veiledning (ICDP) av foreldre med radikaliseringsbekymringer og foreldre i asylmottak*. Fafo-rapport 2017:02.
- Bø, B. P. (2010). «Det flerkulturelle barnevernsarbeidet – utfordringer, erfaringer og kompetansebehov». I: M. S. Kaya, A. Høgmo og H. Fauske (red.). *Integrasjon og mangfold: Utfordringer for sosialarbeideren*. Oslo: Cappelen Akademiske forlag.
- Chand, A. og Thoburn, J. (2005). "Research Review: Child and family support services with minority ethnic families: what can we learn from research?". *Child and Family Social Work*, 10 (2): 169-178.
- Christiansen, Ø. (2015). *Hjelpetiltak i barnevernet – en kunnskapsstatus*. Uni Research Helse, Regionalt kunnskapssenter for barn og unge (RKBU Vest).
- Christiansen, Ø., Bakketeig, E., Skilbred, D., Madsen, C., Havnen, K. J. S., Aarland, K., & Backe-Hansen, E. (2015). Forskningskunnskap om barnevernets hjelpetiltak. *Bergen: Uni Research Helse, RKBU Vest*.
- Douglas, M. & Saus, M. (2019). Invisible Differentness in Sámi Child Protection Services. *Child Care in Practice*. 27. 1-15. 10.1080/13575279.2019.1612732.
- Drange, N.E., Hernæs, Ø.M., Markussen, S., Oterholm, I., Raaum, O. & Slettebø, T. (2021). Rapport fra delprosjekt 1: Beskrivelsende analyser – Barn og familier i barnevernet. Frischsenteret.
- Farstad, G., Syrstad, E., Oterholm, I. og Paulsen, V. (2023). *COS-P som hjelpetiltak i barnevernet. Delrapport 5 i prosjektet virkning av hjelpetiltak i barnevernet*. VID, Oslo.
- Fylkesnes, M. K., Iversen, A., Nygren, L. (2018). Negotiating deficiency: Exploring ethnic minority parents' narratives about encountering child welfare services in Norway. *Child & Family Social Work*. Vol 23: 196–203.
<https://doi.org/10.1111/cfs.12400>

- Fylkesnes, M. K. (2018). *Frykt, forhandlinger og deltakelse. Ungdommer og foreldre med etnisk minoritetsbakgrunn i møte med den norske barneverntjenesten*. Phd, HEMIL senteret, University of Bergen), Bergen.
- Fylkesnes, M. K., Iversen, A. C., Bjørknes, R., & Nygren, L. (2015). Frykten for barnevernet: en undersøkelse av etniske minoritetsforeldres oppfatninger. *Tidsskriftet Norges barnevern*, 92(2), 80-96.
- Fylkesnes, M. og Paulsen, V. (2019). Barnevern og migrasjon. i Studsrød, I. Paulsen, V., Kvaran, I. og Mevik, K. (red). *Barnevernspedagog – en grunnbok*. Universitetsforlaget: Oslo.
- Fævelen, J. M. (2016). Rom for forskjell? Barnevernstjenestens møte med norske romer. *Fontene Forskning*, 9(2), 16-28.
- Handulle, A. (2021). Beyond fear of child welfare services: An ethnographic study among Norwegian-Somali parents. Stavanger universitet. (PhD thesis UiS, no. 623)
- Hennum, N. M. J. (2011). Children's confidences, parents' confessions: Child welfare dialogues as technologies of control. *Qualitative Social Work*, 11(5), 535-549. <https://doi.org/10.1177%2F1473325011408175>
- Helsetilsynet, (2019). *Det å reise vasker øynene. Gjennomgang av 106 barnevernssaker*. Statens Helsetilsyn.
- Herland, M., Syrstad, E., Oterholm, I. og Paulsen, V. (2023). *Besøkshjem og støttekontakt. Delrapport 2 i prosjektet virkning av hjelpetiltak i barnevernet*. VID, Oslo.
- Holm-Hansen, J., Haaland, T. & Myrvold, T. (2007). *Flerkulturelt barnevern – en kunnskapsoversikt*. Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning.
- Jardim, P.S.J., Johansen, T.B., Ames, H. & Berg, R.C. (2020). *Bruk av linkarbeidere i barnevernet: en systematisk kartleggingsoversikt*. (Rapport 2020). Oslo: Folkehelseinstituttet.
- Kojan, B. (2010). *Klasseblikk på et barnevern i vekst*. Doktorgradsavhandling, Trondheim: NTNU.

- Kojan, B. og Storhaug, A. (red.) (2020). Barnevern og sosioøkonomisk ulikhet – sammenhenger, forståelser og ansvar. Institutt for sosialt arbeid, NTNU, Trondheim.
- Kriz, K. og Skivenes, M. (2011). “How child welfare workers view their work with racial and ethnic minority families; The United States in contrast with Norway and England”. *Children and Youth Services Review*, 33 (10): 1866-1874.
- Kvale, S. og Brinkmann, S. (2009). Det kvalitative forskningsintervju. 2. utg. Gyldendal Akademisk, Oslo.
- Langedal, S. S. & Bjørknes, R. (2020). Forsvarleg bruk av telefontolking i barnevernet? En studie av barnevernsarbeidarar og tolkar sine erfaringar. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 97(1).
<https://doi.org/10.18261/ISSN.1891-1838-2020-01-05>
- Maiter, S., Alaggia, R., Chan, A. S., & Leslie, B. (2017). Trial and error: attending to language barriers in child welfare service provision from the perspective of frontline workers. *Child & Family Social Work*, 22(1), 165-174.
- Nygård, R. H. & Saus, M. (2020). Familieråd – metodetilpassing til samisk sosialt arbeid. *Tidsskriftet Norges Barnevern*. Vol.97, Utg.1
- Oterholm, I., Syrstad, E. og Paulsen, V. (2023). Nettverksmobilisering – familie- og nettverksorienterte tiltak. VID, Oslo.
- Paulsen, V., Thorshaug, K., & Berg, B. (2014). Møter mellom innvandrere og barnevernet. Kunnskapsstatus. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning.
- Paulsen, V., Ulset, G. og Øverland, M. (2021) Barnevernets forståelse av familier med lav sosioøkonomisk status i Kojan, B. og Storhaug, A. (red.). *Barnevern og sosioøkonomisk ulikhet – sammenhenger, forståelser og ansvar*. NTNU, Trondheim.
- Paulsen, V., Wendelborg, C., Riise, A., Berg, B., Tøssebro, J. og Caspersen, J. (2020). *Ettervern – en god overgang til voksenlivet? Helhetlig oppfølging av ungdom med barnevernerfaring i overgang til voksenlivet*. NTNU Samfunnsforskning.
- Paulsen, V., Ytreland, K. og Oterholm, I. (2021). *Pålagte hjelpetiltak i barnevernet. Delprosjekt 1 i forskningsprosjektet «Virkning av hjelpetiltak i barnevernet»*. NTNU Samfunnsforskning, Trondheim.

- Prop. 133L (2020-2021). Lov om barnevern (barnevernsloven) og lov om endringer i barnevernsloven. Barne- og familiedepartementet. (<https://lovdata.no/static/PROP/prop-202021-133.pdf>)
- Qureshi, N. A. (2005). «Profesjonell kultursensitivitet fremfor faglig etnosentrisme». *Tidsskrift for psykisk helsearbeid*.
- Qureshi, N. A. og Fauske, H. (2010). «Barnevernfaglig arbeid med minoritetsetniske familier». I: M. S. Kaya, A. Høgmo og H. Fauske (red.). *Integrasjon og mangfold. Utfordringer for sosialarbeideren*. Oslo: Cappelen Akademisk forlag.
- Rugkåsa, M. (2008). «Majoriteten som premissleverandør i 'flerkulturelt' arbeid». I A. M. Otterstad (red.). *Profesjonsutøvelse og kulturelt mangfold – fra utsikt til innsikt*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Rugkåsa, M., Ylvisaker, S., & Eide, K. (2017). *Barnevern i et minoritetsetnisk perspektiv*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Rugkåsa, M. og Ylvisaker, S. (2019) "From culturalization to complexity – A critical view on the cultural competence discourse in social work" *Nordic Social Work Research*.
- Rugkåsa, Marianne (2021). *Fattigdom blant minoritetsetniske familier i Norge*. Berg, Berit; Paulsen, Veronika (Red.). *Møter mellom minoriteter og barnevernet*. s. 172-185. Universitetsforlaget.
- Rørvik, J., Eiane, J., Bjørknes, R. & Hollekim, R. (2023). Krøll på linja! Minoritetsforeldres erfaringer med telefon tolking i barnevernet. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 100(1), 4-19. <https://doi.org/10.18261/tnb.100.1.2>
- Salole, L. (2018). *Identitet og tilhørighet. Om ressurser og dilemmaer i en krysskulturell oppvekst*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Saus, M. & Boine, E. M. (2008). *Kunnskapsstatus og Kunnskapsbehov – for barnevernet i samiske områder (Vol. 2)*: Barnevernets Utviklingssenter i Nord-Norge.
- Saus, M., Salamonsen, A., Douglas, M., Hansen, K. L. & Thode, S. K. (2018). *Utredning om barnevern for den samiske befolkningen, innvandrere og nasjonale minoriteter i Norge. Kompetansehevende tiltak, kunnskapsmiljø og samiske barns særlige rettigheter*. RKB Nord, UiT the Arctic University of Tromsø.

- Saus, M. (2021). Gjenoppretting og forsoning i barnevernets møte med urfolk og nasjonale minoriteter. I: B. Berg & V. Paulsen (Red.), *Møter mellom minoriteter og barnevernet* (s.37-56). Universitetsforlaget
- Skilbred, D. & Havnen, K. J. S. (2015). Råd og veiledning som hjelpetiltak. I Ø. Christiansen et al., *Forskningsskunnskap om barnevernets hjelpetiltak* (s.124-165). Bergen: RKBU Vest.
- Skårstad, A. S. & Ulfseth, L. A. (2018). Foreldres forståelse av barnas psykiske problemer. *Tidsskrift for velferdsforskning* Vol.21, Utg.3. <https://doi.org/10.18261/issn.2464-3076-2018-03-04>
- Smette, I. & Rosten, M. G. (2019). *Et iakttatt foreldreskap. Om å være foreldre og minoritet i Norge* (NOVA Rapport 3/2019). Velferdsinstituttet NOVA.
- Sommerfeldt, M., Hauge, M. og Øverlien, C (2014). Minortetsetniske barn og unge og vold i hjemmet. Utsatthet og sosialfaglig arbeid. NKVTS, Oslo.
- Storhaug, A. og Ulfseth, L. A. (2018). Foreldres forståelse av barnas psykiske problemer. *Tidsskrift for velferdsforskning*. Vol 21, Utg. 3. s. 241-256.
- Ulset, G., Thoresen, S. H., Thaulow, K., Melby, L., Bruteig, R. og Paulsen, V. (2023). *Barn og unges medvirkning i spesialiserte hjelpetiltak - En kvalitativ studie av PMTO, MST og FFT*. NTNU Samfunnsforskning.
- Ulset, G., Paulsen, V. og Øverland, M. (2021). Foreldres vurderinger av tiltak i Kojan, B. og Storhaug, A. (red.). *Barnevern og sosioøkonomisk ulikhet – sammenhenger, forståelser og ansvar*. NTNU, Trondheim.
- Vagli, Å. (2009). Behind closed doors. Exploring the institutional logic of doing child protection work. *Dr. philos. Bergen: Universitetet i Bergen*.
- Van der Weele, J. & Fiecko, E. M. (2020). Kulturelle fallgruver i vurderinger av foreldrenes omsorgsevne. Innspill og veiledning for barnevern, sakkyndige og rettens aktører. *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål*, 18(2), 126-147. <https://doi.org/10.18261/issn.0809-9553-2020-02-04>
- Westby, L. (2021). Sårbare barnefamiliers erfaringer fra møter med norsk barnevern: en narrativ studie. Høgskolen i Innlandet.

Williams, C. og Soydan, H. (2005). "When and How Does Ethnicity Matter? A Cross-National Study of Social Work Responses to Ethnicity in Chile Protection Cases". *British Journal of Social Work*, 35 (6): 901-920.

Øverli, I. T., Bergman, S. H., & Finstad, A. K. (2017). «Om du tør å spørre, tør folk å svare»: Hjelpeapparatets og politiets erfaringer med vold i nære relasjoner i samiske samfunn. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. (Rapport 2017/2).

Vedlegg 1

Intervjuguide leder/saksbehandler/kontaktperson i barnevernstjenesten

Noen spørsmål vil være mer aktuelt til ledere, andre til saksbehandler/kontaktperson. Hvilke spørsmål som er aktuelle vil også avhenge av hvilke tiltak de har erfaring med.

Kjennetegn ved familier som mottar hjelpetiltak i barnevernet

- Hvilke problemer og utfordringer er vanlige i familiene som mottar hjelpetiltak, og hvilken alvorlighetsgrad har disse utfordringene?
- Er det noen grupper hvor dere møter større utfordringer i tiltaksarbeidet enn ellers?
- Hvilke hjelpetiltak er mest vanlige?
- Er det tiltak dere savner?

Innhold i og gjennomføring av tiltaksarbeidet

- Hva vil dere si er de mest brukte tiltakene i deres tjeneste, hvilken problematikk er disse rettet mot og hva er innholdet i dem?
- Hvordan besluttes det hvilke tiltak som skal iverksettes?
- Hvordan planlegger dere gjennomføring av tiltakene når de iverksettes?
- Hvordan jobber dere med tiltaksplaner og evaluering av tiltakene?
- Hvordan tilpasses tiltakene individuelt og hvordan ivaretas hjelpebehovet til familien helhetlig?
 - Er det noen familier/saker som krever en annen tilrettelegging eller tilnærming?
 - Stikkord: Kort botid i Norge/innvandrerbakgrunn/kognitive vansker etc?
 - (Kultur)sensitivitet – hvordan tilrettelegges/tilpasses tiltak?
- Hvordan jobber dere med tverretattlig samarbeid?
- Kan dere si noe om tiltaksarbeid som barnevernstjenesten selv følger opp og tiltaksarbeid dere henter inn eksternt? Hvordan fordeler internt og eksternt tiltaksarbeid seg?
- Er tiltakene omfattende nok?
- Hva kan dere si om omfang, varighet og forebyggende virkning av tiltaksarbeidet?

Medvirkning

- Hva kjennetegner tiltaksarbeid der man får til godt samarbeid?
- Hvordan jobber dere for å ivareta medvirkning i valg av tiltak, under oppfølgingen og etter tiltaksslutt?
- Hvordan jobber dere for å involvere både mødre, fedre og barna i hjelpetiltaket?

Virkning av tiltakene

- Hvordan jobber dere med evaluering av hjelpetiltakene?
- Hva er deres oppfatning av hva som virker?
- Hvordan oppfatter dere at familiene er fornøyd med hjelpen de har fått?
- Hvordan kan kvaliteten på tiltaksarbeidet bli bedre?
- Hvordan avsluttes tiltak?
 - Involvering av foreldre og barn/unge?
 - Informasjon til samarbeidspartnere som skole etc?

Hjelpetiltaksarbeid i minoritetsfamilier

- Hvilke tiltak er etter deres forståelse mest brukt i barnevernssaker der familien har minoritetsetnisk bakgrunn? Og hvilke behov adresserer disse tiltakene?
- Opplever dere å se andre behov hos barn og foreldre med minoritetsetnisk bakgrunn enn i familier med majoritetsetnisk bakgrunn, og i så fall hvilke?
- Har dere behov for/utviklet tiltaksapparat dere mener er tilpasset spesielle behov hos denne gruppen barn og foreldre? I så fall, hvilke og hva er begrunnelsene for et slikt tiltaksapparat?
- Jobbere/tenker dere annerledes i møte med minoritetsfamilier enn i møte med majoritetsfamilier? I så fall, hvordan?
- Hvordan jobber dere med tillits- og relasjonsbygging, og jobber dere med dette på en annen måte enn i møte med minoritetsetniske familier? I så fall, hvorfor, hvordan?

Kultur-, kjønn- og klasse-perspektiver

- Hva legger dere i begrepet kultursensitivitet? Hva med kulturkompetanse?
- Jobber dere opp mot rasisme og diskriminering, og i så fall på hvilken måte? (ev. hvorfor ikke?)
- Hvilke sosioøkonomiske og helsemessige situasjoner opplever dere at de minoritetsetniske familiene dere møter lever i?
- Ser dere likheter og ulikheter langs disse aksene (sosioøkonomisk og helsemessig) mellom minoritetsfamilier og majoritetsfamilier, hvilke?

- Hvilken betydning har kjønns- og likestillingsperspektiv i arbeidet med både minoritets- og majoritetsfamilier? Samarbeid med mødre og fedre?
- Opplever dere kommunikasjonsutfordringer i møte med minoritetsetniske familier, og i så fall hvordan arter disse seg? Hva med majoritetsetniske familier?
- Bruk av tolk

Hjelpetiltaksarbeid hvor foreldre har kognitive vansker

- Kan dere fortelle om arbeidet med foreldre med kognitive vansker?
Et typisk eksempel?
- Hvilke utfordringer ser dere i familier hvor foreldrene har kognitive vansker?
- Er det hjelpetiltak som dere tenker er særlig egnet overfor foreldre med kognitive vansker?
- I hvilken grad brukes besøkshjem, støttekontakt, COS-P
- I hvilken grad jobbes det med nettverk overfor denne foreldregruppen?
- Hvordan tenker dere rundt tidsaspekt på tiltakene? Er det kortvarige/langvarige tiltak som iverksettes? Tenkes det annerledes rundt tidsaspektet når foreldrene har kognitive vansker?

Spesielt om samarbeid med fedre/mødre

- Involveres både mødre og fedre i barnevernets arbeid
- Er det spesielle hensyn/utfordringer i arbeidet med å involvere fedre, evt. involvere den barnet ikke bor hos?

Om konkrete tiltak (delprosjektene)

Spørsmålene vil ikke stilles til alle, men de som de er aktuelle for.

Pålagte hjelpetiltak

- Hvilken erfaring har dere med pålagte hjelpetiltak?
- Hvilke tiltak har vært pålagt? Hvordan har disse fungert?
- Hva kan identifiseres som utfordringer og begrensninger (strukturer, lovverk, praksis, ideologi og verdier) ved pålagte hjelpetiltak?
- Hvordan jobbes det med motivasjon hos foreldre/barn, og hvorvidt påvirker (opplevd) motivasjon hvordan tiltakene fungerer?
- Hvordan fungerer pålagte tiltak som retter seg mot unge med alvorlige atferdsvansker og/eller gjentatt kriminalitet? Og hvordan fungerer foreldrestøttende tiltak dersom det er motstand/ikke ønskelig fra ungdommen selv?

- Er det noen felleskjennetegn ved familienes situasjon og barnevernets arbeid (hvilke tiltak som har iverksatt og hvordan disse har fungert) før pålegg om hjelpetiltak vedtas?

Besøkshjem/støttekontakt

- I hvilke situasjoner settes brukes støttekontakt og besøkshjem? Var det andre tiltak som ble vurdert? Hvilke målsettinger er vanlige ved bruk av støttekontakt/besøkshjem?
- Kan du fortelle om en typisk situasjon der støttekontakt/besøkshjem ble brukt?
- Hvordan evalueres tiltaket? Oppnås målsettingene?
- Hvordan rekrutteres støttekontakt/besøkshjem? Krav til faglige kvalifikasjoner?
- Godkjenningssprosess? Kvalitetssikring? Opplæring? Oppfølging?
- I hvilken grad brukes nettverk og slekt som besøkshjem/støttekontakt, evt. begrunnelse?
- Hva er fordelene og hva er utfordringene ved å inngå oppdragsavtaler med nært nettverk eller familiemedlemmer?
- Hvordan samarbeider barn/ungdom/foreldre og støttekontakt/besøkshjem?
- Hvordan opplever dere samarbeidet mellom saksbehandler- og besøkshjem/støttekontakt og barnet/familien?
- Anvendes det gruppetiltak (både besøkshjem/støttekontakt)? Hvilke erfaringer har dere med det?

Nettverksarbeid

- Hvordan arbeider dere med barn/unge/foreldres nettverk?
- Kartlegger dere nettverket og mulige støttende ressurser/belastninger for barn/unge/foreldre? Er det en del av undersøkelse/tiltak?
- Hvilke typer nettverkstiltak bruker dere? I hvilke situasjoner/problemer settes nettverkstiltak inn, med hvilken hensikt, og hvordan fungerer de? Hvilke faser i barnevernssaken?
- Er det tiltak barnevernstjenesten utøver selv eller bruker dere eksterne nettverkstiltak? Hva er evt. begrunnelsene for å gjøre det selv, bruke eksterne, hva er erfaringene?
- I hvilken grad bidrar nettverksmobiliserende tiltak til måloppnåelse/endringer i barnets omsorgssituasjon slik saksbehandlere erfarer det?
- Er det spesielt dedikerte ansatte som driver nettverksmøter mm?

Cos-P

- I hvilken grad benytter dere COS-P veiledning barnevernkontor?
- Hvem gjennomfører COS-P veiledning? (ansatte ved BV eller eksterne veiledere, familieteam etc.). Hva slags opplæring har de?
- I hvilke situasjoner bruker dere COS-P? Hva kjennetegner målgruppen for deltakelse i COS-P veiledning? Kan du fortelle om en typisk familie?
- Hva er målsetting ved å bruke COS-P, foreldre med minoritetsetnisk bakgrunn, foreldre med kognitive vansker?
- Hvordan gjennomføres vanligvis veiledningen (enkeltvis, parvis, grupper)
- Hvordan evalueres tiltaket, oppnås målsettingene?
- Hva er styrker og svakheter ved denne metodikken?
- Hva slags oppfølging får foreldre i etterkant av COS-P veiledning? (samhandler de profesjonelle der det er eksterne veiledere? Tas tematikk fra COS-P inn i samtaler med saksbehandler?)
- Hvordan ser dere på COS-P i forhold til andre foreldreveiledningstiltak?

Vedlegg 2

Registreringsskjema barnevernsmappene

Dette er en oversikt over hovedspørsmålene vi brukte i kartlegging av arbeidet med hjelpetiltak i barnevernsmappene. Det ble benyttet et nettskjema, og det er vanskelig å gjengi. Her er temaene sammenfattet knyttet til hovedspørsmålene.

Bakgrunnsspørsmål

Kommunenummer

Hva heter du?

Befolkningsgrunnlag til tjenesten

Bakgrunnsinformasjon om barnet

- Kjønn
- Fødselsår for barnet
- Hvem bor barnet hos i det daglige?
- Hvis andre, hvem:
- Antall barn i husstand
- Hvor er barnet født?
- Hvor lenge har barnet vært i kontakt med barnevernet?

Saken er relevant for følgende målgruppe(r) i prosjektet

Har det vært brukt tolk med foresatte eller barnet?

Hvordan fungerte arbeidet med tolk?

Ta utgangspunkt i vedtak om hjelpetiltak for to år siden, følg saken videre

Tidspunkt for vedtak - måned/år

Hvilke vedtak er fattet?

Undersøkelsesrapport

Begrunnelse

Beskriv begrunnelsene for vedtaket

Begrunnelser relatert til barnet?

Begrunnelser relatert til foreldres omsorg?

Begrunnelser relatert til omliggende forhold (nettverk, familiemiljø et

Tiltak

Hvilke hjelpetiltak ble vedtatt?

Foreligger det tiltaksplan?

Samtykke/medvirkning

Er mor/far/barn involvert i arbeidet med tiltaksplanen?

Har mor/far/barn gitt samtykke?

Beskriv samarbeidet med foresatte (medvirkning og involvering)

Beskriv samarbeidet med barnet (medvirkning og involvering):

Samarbeid med andre tjenester

Hvilke andre tjenester samarbeides det med?

Er det ansvarsgruppemøter eller andre faste samarbeidsfora?

Hvordan deltar barnevernstjenesten i ansvarsgruppa/samarbeidsfora?

Samarbeid med nettverk

Er det samarbeid med familienettverk?

Er det benyttet familieråd?

Gjennomføring av tiltaket

Beskriv hva som var målsettingen med tiltaket og hvordan tiltaket er gjennomført

Her var det avkrysningsmuligheter knyttet til konkrete tiltak og deretter oppfølgings-spørsmål knyttet til det tiltaket en hadde krysset av for. Tiltakene som ble oppgitt var:

De som prosjektet handlet om: COS-P individuelt, COS-P gruppe, besøkshjem/ressurshjem, støttekontakt/fritidskontakt/miljøarbeider/ressursperson og nettverkstiltak/nettverksarbeid (utenom familieråd)

I tillegg: MST, PMTO, FFT, ICDP, Marte Meo, råd og veiledning, miljøarbeider i hjemmet/hjemkonsulent, senter for foreldre og barn, barnehage, SFO, økonomisk støtte, familieråd, tilsyn og kontroll, ansvarsgruppe/samarbeidsgruppe, oppfølging i egen bolig, individuell plan og andre tiltak.

Evaluering

Er det dokumentert at barnevernet har gjort en evaluering av tiltaket?

Hvis det har vært evaluering, beskriv: Om det var møter, hvem var med

Hvilke vurderinger har barnevernet gjort ang. virkning av tiltaket?

Vurderer barnevernet at tiltaket hadde ønsket virkning?

Her ble det så videre spurt om virkning knyttet til tiltakskategoriene nevnt over og forskerens vurdering av om tiltakene hadde hatt ønskelig virkning.

Hva skjer videre?

Hva er begrunnelsen for videreføring av tiltak og for nye tiltak?

Foreligger det flere vedtak? Hvis ja, fyll ut videre vedtak under. Hvis nei

Foreligger det nye vedtak i saken?

Foreligger det flere vedtak? Hvis ja, fyll ut videre vedtak under.

Det var videre lagt inn de samme spørsmålene og kategoriene knyttet til ytterligere fire vedtak dersom det var flere vedtak i saken.

NTNU Samfunnsforskning AS

NTNU Samfunnsforskning AS er et uavhengig forskningsinstitutt med tilhørende nasjonalt kompetansesenter. Vi utvikler og formidler kunnskap innenfor et bredt spekter av samfunnsfaglige og samfunnsrelaterte problemstillinger.

NTNU Samfunnsforskning AS eies i sin helhet av NTNU, og har et nært faglig samarbeid med flere miljøer ved universitetet. Gjennom faglig samarbeid søker vi berikelse både for NTNU og NTNU Samfunnsforskning AS.

Instituttet er godkjent forskningsorganisasjon og mottar årlig grunnbevilgning fra Norges forskningsråd. Denne benyttes til strategisk utvikling av forskningsaktivitet og kompetansebygging.

Instituttet tilbyr beslutningsorientert og anvendt forskning og kunnskap til oppdragsgivere i offentlig og privat sektor, nasjonalt og internasjonalt.

Mangfold og inkludering og VIF / januar 2024

ISBN-nummer: 978-82-7570-743-5 (trykk)

978-82-7570-742-8 (web)